

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 12.

Lördagen den 16 mars.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman *Carl Lindmark*, Drängsmarkby, på grund av sjukdom är oförmögen att på 10 dagar från dato återvända till riksdagsarbetet i Stockholm.

Drängsmarkby den 12 mars 1946.

Olov Lindahl,
provinsialläkare.

Kammaren beviljade herr *Lindmark* ledighet från riksdagsgöromålen under 10 dagar fr. o. m. den 12 innevarande mars.

§ 3.

Föredrogs följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet motionen nr 412 av fröken *Nygren m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 413 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 414 av herr *Mattsson m. fl.*;

nr 415 av herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*; och

nr 416 av herr *Gustafson* i Dädesjö *m. fl.*

§ 4.

Föredrogs den av herr *Svensson* i Ljungskile vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, angående vidtagande av åtgärder för reglering av producentpriset på ägg.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar;

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 12.

nr 10, i anledning av väckt motion om sådan ändring av kommunallagarna, att frågor om kommunal produktion av hyreshus m. m. kunna avgöras med enkel majoritet; och

nr 11, i anledning av väckt motion om vidtagande av sådana ändringar i gällande kommunallagstiftning, att kommun erhåller rätt att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till om- och tillbyggnad av flygtekniska försöksanstaltens verkstadsavdelning;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av garnisonssjukvården för Stockholms garnison;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till nytt garnisonssjukhus för Stockholms garnison;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av täckning för vissa medelsbrister, redovisade såsom propriäbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Carl Johan Eric Tersmeden m. fl.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under diverse kapitalfonder gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till Regeringsrätten: Avlöningar m. m. för budgetåret 1946/47;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, i vad densamma avser förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att

vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 9, angående resekostnadsersättning åt vissa hos 1946 års riksdag anställda tjänstemän;

nr 10, i anledning av väckt motion angående vägmästaren E. Holmqvists pensionsförmåner;

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändrad löneställning för byråchefsbefattningarna hos justitie- och militieombudsmännen;

nr 14, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående tillsättande av tjänst i succession efter innehavare av förordnande tills vidare vid riksdagens verk;

nr 15, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om tillfälligt lönetillägg samt provisoriskt lönetillägg till befattningshavare vid riksdagens verk; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 under fjortonde huvudtiteln till tillfälligt lönetillägg;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 20 § femte stycket lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal; och

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m.;

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för utbildning av teknisk personal och yrkesmän för rationalisering av jordbrukets inomgårdsarbeten m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § 1 och 4 mom. samt 10 § 1 och 5 mom. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse i vissa fall av mark å renbetesfjällen i Jämtlands län m. m., jämte i ämnet väckt motion;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om ökad medverkan genom radion i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, över motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter; och

nr 5, över motion angående bestridande av kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om utredning angående inrättande av ett centralt kontrollorgan för granskning och godkännande av andningsskydd samt övrig skyddsmateriel mot olycksfall och ohälsa i arbete.

§ 6.

Herr *Cruse* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet och avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.03 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 19 mars.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 12 och den 13 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg:

Till riksdagens andra kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 13 dennes till och med 25 dennes.

Saltsjö-Duvnäs den 18 mars 1946.

Adolf Wallentheim.

Riksdagsman *Adolf Wallentheim*, som lider av influenza epid., är på grund härav oförmögen till arbete tills vidare. (Troligen ytterligare ca 1 vecka.)

Storängen den 18 mars 1946.

R. Schnell,

leg. läkare.

Kammaren beviljade herr Wallentheim ledighet från riksdagsgöromålen fr. o. m. den 13 t. o. m. den 25 mars.

Vidare upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Nils Persson*, Svensköp, på grund av halsfluss med halsböld är oförmögen att delta i riksdagsarbetet under tiden fr. o. m. 18 mars t. o. m. 25 mars 1946, intygas.

Tollarp den 16 mars 1946.

K. J. Modén,

leg. läk.

Slutligen anmälde herr talmannen, att herr Hedqvist, som vid kammarens sammanträde den 5 mars med läkarintyg styrkt sig från och med den 2 mars tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, den 16 mars åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 417 av herr *Cruse*.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 9—11, statsutskottets utlåtanden nr 7, 10 och 48—57, bevillningsutskottets betänkanden nr 15—17, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 8—10 och 13—16, första lagutskottets utlåtanden nr 12, 14 och 15, andra lagutskottets utlåtanden

nr 13—15, jordbruksutskottets utlåtanden nr 6—8, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till herr **andre vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista statsutskottets utlåtande nr 54 skall uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden, statsutskottets utlåtande nr 57 närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 14, bevillningsutskottets betänkande nr 17 närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 15 samt övriga ärenden i den ordning, de förekomma å dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 204, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om en översyn av riksheraldikerämbetets former för organisation och finansiering, beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Ståhl m. fl.*, nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 183, angående anslag till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m.;

herr *Onsjö m. fl.*, nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 113, angående anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, m. m.; och

herrar förste vice talmannen *Magnusson* och *Sundström* i Skövde, nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 114, angående anslag till trädgårdsundervisning.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag i samband med borttagande av broavgifterna vid Lidingöbron;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till anskaffning av ytterligare maskinaggregat i vissa kraftstationer; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till förvärv av vägmark m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 62, i anledning av väckta motioner angående utredning om ändrade bestämmelser rörande avstyckning i städer och vissa andra samhällen;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1942 (nr 459).

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.07 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 20 mars.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Odhe, som vid kammarens sammanträde den 13 innevarande mars med läkarintyg styrkt sig från och med den 11 mars tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Jonsson i Skedsbygd — under hänvisning till ett av 1944 års bevillningsutskott gjort, av riksdagen godkänt uttalande, enligt vilket en utredning borde äga rum för klarläggande bl. a. av möjligheterna att förebygga ett kringgående av bestämmelserna om lagfartsstämpel genom att fastigheter formellt överlätos på bostadsföreningar — till mig riktat följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat bevillningsutskottets och riksdagens ifrågavarande uttalande?

Ämnar herr statsrådet till innevarande års riksdag framlägga förslag, varigenom dylika transaktioner i syfte att avhända staten stämpelskattemedel förhindras?

Den av interpellanten berörda frågan har sedan länge varit föremål för uppmärksamhet inom finansdepartementet. Emellertid är det, såsom även 1944

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

års bevillningsutskott antytt, förenat med svårigheter att åstadkomma en tillfredsställande lösning av frågan. Efter det 1944 års riksdagsskrivelse med begäran om utredning i ämnet inkommit till finansdepartementet, har ärendet upptagits till förnyad behandling inom departementet. Att detta arbete ännu icke resulterat i konkreta förslag sammanhänger med att ärendet flera gånger måst skjutas åt sidan till förmån för andra ärenden, som varit av mera brådskande natur eller där positiva resultat legat inom närmare räckhåll. Emellertid är det även enligt min mening angeläget att frågan löses, och utredningen kommer därför att fortsättas. Det torde dock icke vara att förvänta, att något förslag i ämnet skall kunna framläggas för innevarande års riksdag.

Vidare yttrade

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! När jag går att till herr statsrådet framföra mitt tack för svaret på interpellationen, måste jag samtidigt beklaga, att herr statsrådet icke anser det vara möjligt att till innevarande års riksdag inkomma med förslag för åstadkommande av en lösning av denna fråga. Otvivelaktigt avhändes statsverket årligen avsevärda belopp därigenom att köpare och säljare av bostadsfastigheter genom att använda aktiebolags- eller föreningsformen för äganderätten till sådana fastigheter undgå att erlägga lagstadgad stämpelavgift.

Att så är förhållandet bestyrkes av såväl uttalanden av i saken initierade personer som av vad som framkommit genom tidningspressen och i inlagor till regeringen. För att bedöma storleksordningen av de belopp, som på detta sätt undandragas statsverket, skulle säkerligen behövas en ganska ingående utredning, men att det rör sig om ganska avsevärda belopp belyses av att om en stadsfastighet i dag försäljes till ett pris av 1 000 000 kronor, utgör, därest enskild person är köpare, stämpelskatten härpå i vanliga fall 10 000 kronor. Är aktiebolag eller förening köpare och köpet sker genom överlåtelse av aktierna eller andelarna, utgör stämpelskatten endast 3 000 kronor. Man kan ifrågasätta, om icke ett fullständigt kringgående av skyldigheten att erlägga stämpelskatt äger rum i vissa fall, när fastigheten i fråga försäljes genom överlåtelse av andelsbevis, därigenom att överlåtelsen icke alls registreras.

Finansministern säger, att det kan vara förenat med vissa svårigheter att åstadkomma en tillfredsställande lösning av frågan. Jag förstår till fullo dessa synpunkter när det gäller att avskilja verkliga bostadsrättsföreningars fastighetsförvärv och överlåtelser, vilka överlåtelser jag icke avser att träffa med de nya bestämmelser som kunna komma i fråga, men det är möjligt, att dessa svårigheter i någon mån överdrivits.

En fråga som jag anser böra tagas upp i detta sammanhang är frågan huruvida icke stämpelavgiften vid överlåtelse av aktier i våra större industribolag, vars huvudsakliga värde ligger i jord- och skogstillgångar, bör höjas. Med nuvarande bestämmelser erlägges vid sådan överlåtelse, därest densamma sker på börsen, endast en stämpelavgift av 1 krona 50 öre per tusen, medan motsvarande stämpelavgift vid försäljning av fastighet till enskild person utgör 10 kronor per tusen. Jag beklagar att i dessa tider, då finansministern söker med ljus och lykta efter nya skatteobjekt, denna fråga icke har kunnat finna sin lösning. Jag är övertygad om att de belopp som undandragas staten på detta sätt väl skulle behövas. Skulle beloppen vara av sådan storleksordning att någon liten skattelättnad kunde erhållas på annat håll, vore detta säkerligen tacknämligt. Jag vill därför hemställa till herr statsrådet att söka åstadkomma en lösning av denna fråga så fort ske kan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Johnsson i Kastanjegården — under hänvisning till att ersättning till pastorerna för extra arbete i samband med folkbokföringsreformen utbetalats endast av vissa församlingar och att i de fall, där pastor erhållit sådan ersättning, denna icke utgått efter enhetliga principer — till mig framställt frågan, huruvida jag ansåge att ersättningen till pastor för dylikt extraarbete vore tillfredsställande ordnad.

I anledning härav torde jag till en början få erinra om att de på pastor ankommande förberedande åtgärderna för folkbokföringens omorganisation äro i huvudsak av två slag, nämligen dels utskrift av *präglingsuppgifter*, avsedda att tjäna såsom underlag för präglingen av länsstyrelsernas adressplåtar för folkbokföringen, och dels fortlöpande avisering till länsstyrelserna genom avlåtande av särskilda s. k. *tilläggsuppgifter*, avsedda att möjliggöra plätregistrens vidmakthållande i aktuellt skick.

För bestyret med utskrift av ifrågavarande uppgifter äger pastor uppbära ersättning av statsmedel enligt grunder, som äro fastställda genom kungörelsen den 29 juni 1945 angående vissa förberedande åtgärder för genomförande av en omorganisation av folkbokföringen. Ersättningen utgår enligt dessa bestämmelser efter 6 kronor för varje fullt hundratal av församlingens invånarantal den 31 december 1945.

Enligt kungörelsen avser den nyssnämnda ersättningen såväl arbetet med präglingsuppgifterna som det under uppläggningstiden förekommande arbetet med tilläggsuppgifterna. I princip har emellertid det fortlöpande aviseringsarbetet ansetts tillhöra pastors tjänsteåligganden. Statsmakterna ha vidare förutsett att, om aviseringen skulle föranleda ökade kostnader, t. ex. för arbetshjälp, dessa kostnader skulle gäldas av vederbörande församling.

Vad först angår omfattningen av arbetet med tilläggsuppgifterna torde sådana uppgifter hittills ha avlämnats allenast i jämförelsevis begränsad omfattning, bortsett dock från Örebro län, där pastors arbete med präglingsuppgifternas upprättande planenligt slutförts redan under oktober 1945. Även under den återstående uppläggningstiden torde aviseringsarbetet erhålla en förhållandevis begränsad omfattning, eftersom präglingsuppgifterna skola avlämnas successivt och avse förhållandena vid tidpunkten för avlämnandet. Med hänsyn härtill synes det icke troligt, att arbetet med upprättande av tilläggsuppgifter åtminstone hittills kan ha föranlett något mera avsevärt merarbete för pastor.

Vad däremot angår arbetet med upprättandet av präglingsuppgifterna har jag från statistiska centralbyrån inhämtat, att pastor i vissa fall haft kostnader för lön till biträdespersonal, som icke helt täckts av den av statsmedel utgående ersättningen. Pastor synes dock i dessa fall regelmässigt ha av församlingen erhållit gottgörelse för sina utgifter till den del dessa icke täckts av den av statsmedel utgående ersättningen. Enligt vad centralbyrån vidare upplyst har det emellertid i några fall förekommit att, då pastor för arbetet med präglingsuppgifternas upprättande använt medlemmar av sin familj, församlingen icke ansett sig böra tillerkänna pastor någon gottgörelse utöver den honom av statsmedel tillkommande ersättningen. Därest, på sätt i interpellationen ifrågasattes, en undersökning rörande hithörande förhållanden bör företagas, torde undersökningen därför närmast böra avse frågan, huruvida den av statsmedel utgående ersättningen bör höjas. De klagomål beträffande beloppet av den av statsmedel utgående ersättningen, vilka kommit till centralbyråns kännedom, ha emellertid enligt byråns uppgift varit av så begränsad omfatt-

Svar på interpellation. (Forts.)
ning, att tillräcklig anledning icke för närvarande synes föreligga att till omprövning upptaga frågan om grunderna för ersättningens beräkande. Emellertid förutsätter jag, att centralbyrån — liksom hittills — med uppmärksamhet följer utvecklingen och till Kungl. Maj:t inkommer med de förslag, var till anledning må uppkomma.

Härefter anförde:

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för hans vänlighet att besvara min interpellation. Jag har framställt interpellationen därför att jag vid samtal med ledamöter av kyrkoråd och pastoratskyrkoråd och efter de erfarenheter, som jag själv har från det pastoratskyrkoråd där jag är med, har fått den uppfattningen, att bestämmelserna om ersättning i samband med folkbokföringsreformen kunna tolkas på flera sätt. Denna min uppfattning har sedan stärkts då jag diskuterat saken med olika präster, som tolka bestämmelserna på högst olika sätt. Det är inte ovanligt, att prästen i en församling inte begär någon ersättning utöver det belopp som staten betalar för hans arbete, medan i grannförsamlingen prästen kanske begär och anser sig ha rätt till ersättning, men att pastoratskyrkorådet eller kyrkorådet anser, att han inte skall få någonting för t. ex. präglingsuppgifterna utöver vad staten betalar. I en tredje församling kanske man beviljar den ersättning som prästen begär, utan att kyrkorådet egentligen har någon bestämd plan att gå efter.

Av statsrådets svar verkar det som om ersättning skall utgå endast för aviseringen och som om präglingsuppgifterna böra utföras av prästen mot den ersättning som skall utgå av statsmedel, och så tolkade jag även bestämmelserna från början. Statistiska centralbyrån, varifrån statsrådet har begärt upplysningar om detta, säger emellertid, att det är vanligt, att ersättning utgår till prästerna i den mån som den statliga ersättningen inte har räckt till skrivhjälp. Vidare säger statistiska centralbyrån, att vissa församlingar inte ha utbetalat ersättning i de fall, då prästen har använt någon familjemedlem som biträde vid detta arbete. Detta styrker ytterligare min uppfattning, att det är synnerligen svårt för kyrkorådet att ta ställning till dessa frågor. Om en präst använder sin egen son till detta arbete synes han mig ha samma rätt till ersättning för skrivhjälpen som om han använder sin grannes son.

Jag skall ta några exempel från fem nära intill varandra liggande församlingar. I den första församlingen, som har mellan 5 000 och 6 000 invånare och tre präster, har man anslagit 100 kronor till den yngste pastorn för aviseringen. I nästa församling, som även omfattar ett annex, finns det 4 000 invånare. Där har inte prästen begärt någon ersättning, och han anser, att han skall utföra detta arbete för den statliga ersättningen. I församling nummer tre med 4 200 invånare och två präster ha till präglingsuppgifterna anslagits fyra öre av församlingsavgifter plus de sex öre som staten får betala och för folkräkningsuppgifterna sex och ett halvt öre, alltså också tio öre för dem. I den fjärde församlingen, som har 4 200 invånare och två präster, har man anslagit tre öre av församlingsavgiften — det blir nio öre för det arbete som prästen skall utföra för den detaljen — och för folkräkningsuppgifterna tre öre, alltså sex och ett halvt öre mot tio öre i det förra fallet. Den femte församlingen, där det finns 3 200 invånare och en präst, har beslutat att till präglingsavgiften i ett för allt utbetala 300 kronor. Jag skulle mycket väl kunna fortsätta på detta sätt och påvisa, att det betalas ut helt olika belopp i de olika socknarna.

Jag blev ganska överraskad då herr statsrådet sade, att aviseringsarbetet är av förhållandevis begränsad omfattning, eftersom präglingsuppgifterna skola lämnas successivt, och att det inte synes troligt att arbetet föranlett något

Svar på interpellation. (Forts.)

avsevärt merarbete för pastorn. Om detta merarbete äro nog meningarna mycket delade, ty prästerna framställa det ofta som nära nog det värsta de varit med om. Denna sak är för mig omöjlig att bedöma, men jag skall läsa upp vad en präst har skrivit, och det kanske belyser hans uppfattning något.

»Man står frågande inför grunderna för ersättningen till prästerskapet för präglingsuppgifter och folkräkningsuppgifter. För präglingsuppgifterna lämnas en ersättning av 6 öre per namn. Detta torde vara skälig ersättning för blanketternas utskrivning men ej för granskningen och de ändringar, som på grund av ändrade bestämmelser måste göras. Det torde få erkännas, att de enskilda församlingarna i ekonomiskt avseende draga fördel av den skattereform, som göres möjlig genom utskrivandet av präglings- och tillägsblanketterna. Detta kan däremot ej sägas vara fallet med folkräkningsblanketterna. Här har ersättningen bestämts till 3,5 öre per namn. Man frågar sig ovillkorligen, varför staten för dessa uppgifters utskrivande skall lämna så mycket mindre ersättning, då det är först samma utdrag ur församlingsboken, som utskrivs å präglingsblanketten, som skall skrivas å folkräkningsblanketten. Dessutom skall pastor hämta vissa uppgifter som icke ha något med folkbokföring att göra från mantalsuppgifterna. Rättvisan borde kräva, att staten ersatte dessa uppgifter ur församlingsboken å folkbokföringsblanketterna med samma belopp, som betalas för samma uppgifter å präglingsblanketterna. Då man kan ifrågasätta pastors skyldighet att lämna andra uppgifter än dem församlingsböckerna innehålla, så torde det få anses vara annan myndighets skyldighet att lämna uppgifter som ej ha med folkbokföringen att göra. Det torde vara statens skyldighet att för detta senare arbete till prästen, om han vill åtaga sig detta, lämna skälig ersättning.

Nödvändigheten att ålägga pastor arbetet med folkräkningsuppgifterna torde starkt kunna ifrågasättas. Pastor har tidigare samman med församlingsombuden korregerat församlingsböckerna i vissa avseenden efter mantalsblanketterna, och dessa senare ha korregerats efter församlingsböckerna. Mantalsblanketterna innehålla alltså de faktiska uppgifter som statistiska centralbyrån behöver. Anses det önskvärt, att mantalsblanketternas uppgifter överföras på andra blanketter, bör detta vara statistiska centralbyråns ensak. Vi måste nämligen fastslå principen att kyrka och prästerskap ha i sin andliga gärning en så stor och betydelsefull uppgift att fylla, att prästens tid icke bör upptagas av uppgifter, som ligga den löpande folkbokföringen fjärran.

Det måste anses vara bristande omtanke och organisation att till hösten och det nya årets början, då prästerskapet är i hög grad upptaget av expeditjonsarbete, förlägga två så tidskrävande arbeten som präglings- och folkräkningsuppgifterna. Särskilt präglingsuppgifterna borde ha anstätt till dess man fått de slutgiltiga bestämmelserna klara, varigenom åtskilligt arbete och förtret besparats prästerskapet.»

Ja, det må vara hur som helst med uppfattningen om hur betungande arbetet är. För mig är det svårt att förstå, varför inte ersättningarna från församlingarna skulle kunna utgå efter mer fasta grunder. Som det nu är bli de som äro blygsammast och inte begära någon ersättning orättvist behandlade liksom de som till äventyrs inte stå på god fot med kyrkorådets majoritet — sådana präster finns det också — och vidare är det inte så stor svårighet för andra präster att ta för sig om de vilja använda ett annat slag av majoritet i kyrkorådet. Då herr statsrådet förklarade, att det förekommer så få klagomål, att det inte finns anledning till en omprövning, kan det invändas, att anledningen till att det inte förekommer så många klagomål är den, att församlingarna i mycket stor utsträckning ha lämnat bidrag och att de präster, som inte anse sig böra begära något bidrag utan utföra arbetet för sin ordinarie lön, inte heller klaga i onödan.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr talman! Närmaste anledningen till att jag framställt denna interpellation är, som jag redan antytt, svårigheterna för kyrkorådens ledamöter att ta ställning till dessa ersättningsfrågor. Så mycket torde dock ha framgått av interpellationssvaret, att det inte innebär något fel från kyrkorådets sida att bevilja ersättning — i många fall har man trott, att det skulle vara fel — och jag noterar med tillfredsställelse, att statsmakterna med uppmärksamhet följa utvecklingen i fortsättningen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Sedan detta yttrande kommit in i protokollet, skall jag gärna låta närmare undersöka, om det verkligen innebär en så stor arbetsbelastning som interpellanten ansett. Jag skall emellertid lämna en uppgift som förefaller att belysa den saken ganska bra. I Blekinge län ha hittills lämnats sammanlagt 552 sådana tilläggsuppgifter. Lägg märke till att präglingsavgifterna skola betalas av statsverket, och vad diskussionen gäller är de så kallade tilläggsuppgifterna, som interpellanten anser vara särskilt betungande för prästerskapet. Av dessa 552 uppgifter, som äro fördelade på hela länet, har i ingen församling lämnats mer än 29, och i Mörrums församling, där interpellanten är hemma, har det lämnats fyra sådana uppgifter. Det förefaller av vad som sagts i dag som om arbetsbördan inte är av sådan karaktär, att man omedelbart behöver riva upp ett riksdagsbeslut. Jag skall emellertid mycket gärna undersöka de uppgifter som interpellanten lämnat.

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Jag är tacksam för att finansministern velat lova detta, men jag vill göra ett påpekande. Statsrådet säger, att jag har så mycket bekymmer om det betungande arbetet. Jag har försökt säga, att det är från prästernas håll som detta framhålles. Jag har själv ingen möjlighet att bedöma, huruvida arbetet är så betungande, men även på den punkten kan man kanske vinna klarhet, om herr statsrådet vill undersöka huruvida allt är som det skall vara.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellation. Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Skoglund i Doverstorp anfört, att länsstyrelserna i flera fall såsom bokföringssakkunniga och taxeringskonsulenter förordnat personer, som i sin dagliga gärning — helt eller delvis — tillhandaginge de skattskyldiga med råd och hjälp vid upprättande av deklarationer m. m. eller bedreve konsultationsverksamhet inom områden, som hade intresse ur beskattningssynpunkt. Vidare har interpellanten anfört, att det vid taxeringsprocessen angående beräkning av inkomst av skogsbruk ofta förekomme, att samma sakkunnige anlidades av båda parter, att taxeringsorganen använde länsjägmästaren såsom sakkunnig medan de skattskyldiga anlidade honom underställd personal, att en processinstans anlidade viss person och en annan instans sakkunnig som vore beroende av den förre, samt att en sakkunnig på detta område användes av alla instanser.

Under hänvisning till vad sålunda anförts har herr Skoglund frågat, om jag vore beredd medverka till att rättelse vidtoges för att förhindra att nu påpekade sakkunnigförordnanden meddelades och att de av beskattningsnämnder och beskattningsdomstolar anlidade sakkunniga icke längre tillätos intaga den dubbelställning, som för närvarande vore möjlig.

Svar på interpellation. (Forts.)

Till en början torde jag få erinra om de författningsbestämmelser, som gälla beträffande taxeringskonsulenter samt bokförings- och skogssakkunniga.

Enligt 8 § 2 mom. taxeringsförordningen skall länsstyrelsen årligen förordna taxeringskonsulenter med åliggande att granska självdeklarationer och andra uppgifter, som avgivas av rörelseidkare vilka äro fysiska personer, oskifta dödsbon eller familjestiftelser. Taxeringskonsulenterna skola därjämte granska andra deklarationer och uppgifter av mera invecklad beskaffenhet, vilka taxeringsnämnd överlämnar till honom för granskning.

I 14 § 2 mom. taxeringsförordningen föreskrives vidare, att länsstyrelsen skall träffa avtal med erforderligt antal i skogshantering sakkunniga personer att, då de därtill kallas, lämna biträde åt beskattningsnämnd och ordförande i taxeringsnämnd. Där så provas nödigt, må länsstyrelsen ock träffa dylikt avtal med i bokföring sakkunniga personer.

Slutligen stadgas i instruktionen för kammarrätten, att kammarrätten vid behandling av visst mål eller ärende äger anlita biträde av sakkunnig som blivit av Kungl. Maj:t därtill förordnad.

I anledning av interpellationen har jag låtit infordra yttranden över de i interpellationen berörda frågorna från kammarrätten samt länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Kristianstads, Västmanlands och Väster- norrlands län.

Av dessa yttranden framgår, att till *taxeringskonsulenter* och *bokförings-sakkunniga* i övervägande antalet fall utsetts vid länsstyrelserna anställda tjänstemän eller annan till landsstaten hörande personal. Såsom i yttrandena vidare framhållits äro dessa konsulenter och sakkunniga i allmänhet på grund av särskild föreskrift i landshövdinginstruktionen förhindrade att mot ersättning lämna skattskyldiga inom länet biträde i taxerings- och skatteärenden.

Tre länsstyrelser ha emellertid uppgivit, att inom dessa län förordnats respektive en, två och tre konsulenter, vilka icke innehåft statlig tjänst, men att länsstyrelserna i dessa fall eftersträvat att tilldela vederbörande konsulent ett tjänstgöringsområde, som vore beläget inom annan del av länet än den, där konsulenten eljest hade sin verksamhet. Vidare har upplysts, att i två andra län varit såsom bokföringssakkunniga anställda en kommunal befattningshavare respektive en handelslärare, av vilka den förre dock icke vidare torde komma att anlitas såsom sakkunnig då något behov därav icke längre vore för handen.

Vad härefter angår de i beskattningsnämnderna och skattedomstolarna anlitade *skogssakkunniga* framgår av yttrandena, att det i vissa fall förekommit, att i samma skatteärende taxeringsorganen anlitat länsjägmästaren såsom sakkunnig, medan den skattskyldige anlitat en länsskogsvaktare i samma län. Det framgår även av yttrandena, att samma sakkunnig anlitats i mer än en instans.

Vad särskilt angår de skogssakkunniga har i flera yttranden vidare framhållits, att någon fara för rättssäkerheten icke uppkomme genom att i ett och samma ärende såväl länsjägmästaren som denne underordnad personal anlitas såsom sakkunniga. Det vore ej heller anmärkningsvärt, om samme sakkunnig i något fall anlidades i samma ärende i två instanser; det kunde nämligen i vissa fall vara nödvändigt att även i den högre instansen höra den sakkunniges mening i anledning av någon mot hans tidigare uttalanden framställd invändning.

För egen del får jag härefter anföra följande.

Såsom av den lämnade redogörelsen torde ha framgått, har det endast i vissa län och i begränsad omfattning förekommit, att såsom taxeringskonsulenter och bokföringssakkunniga förordnats personer, vilka icke äro statliga befattnings-

Svar på interpellation. (Forts.)

havare. I de fall, då dylika förordnanden meddelats enskilda personer, ha enligt länsstyrelsernas uppfattning några praktiska olägenheter därav icke uppkommit. Å andra sidan skulle — om generellt förbud skulle meddelas mot att enskilda personer förordnades till konsulenter eller bokföringssakkunniga eller om ett dylikt förordnande skulle obligatoriskt förknippas med villkor, enligt vilket den förordnade överhuvud icke skulle få åtaga sig privata uppdrag på förevarande område — svårigheter uppstå att i erforderlig utsträckning täcka behovet av sådana befattningshavare varom nu är fråga. Jag anser mig därför i vart fall icke för närvarande böra vidtaga några åtgärder i syfte att förhindra att förordnanden som taxeringskonsulent eller bokföringssakkunnig meddelas på sätt nu sker. Emellertid är jag medveten om att frågan bör ägnas fortsatt uppmärksamhet.

Vad härefter angår de av interpellanten gjorde uttalandena angående taxering av inkomst av skogsbruk är det uppenbart, att beskattningsnämnderna och skattedomstolarna i många fall behöva anlita den speciella sakkunskap, som överjägmästare och länsjägmästare eller dem underställd personal representera. Å andra sidan skulle det vara till nackdel för de skattskyldiga, därest dessa speciella fackmän icke skulle tillåtas att lämna de skattskyldiga biträde i frågor rörande taxering och beskattning av inkomst av skogsbruk. Med hänsyn härtill och då enligt de hörda myndigheternas uppfattning några olägenheter av den hittills tillämpade ordningen i fråga om anlitandet av skogssakkunniga icke förekommit, anser jag mig icke heller i denna del för närvarande böra vidtaga några åtgärder i av interpellanten angivet syfte.

Vidare yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det svar han har lämnat på min interpellation. Jag vill dock komma med några kortfattade reflexioner till detta svar.

Som finansministern nyss angivit har yttrande infordrats över de i interpellationen berörda frågorna från kammarrätten samt länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala, Östergötlands, Kristianstads, Västmanlands och Västernorrlands län, och tre av de nämnda länsstyrelserna ha uppgivit, att inom deras län förordnats respektive en, två och tre konsulenter, vilka icke innehaft statlig tjänst. Vidare har understrukits, att länsstyrelserna i dessa fall eftersträvat att tilldela vederbörande konsulent ett tjänstgöringsområde, som vore beläget inom annan del av länet än den där konsulenten eljest hade sin verksamhet. Jag tror mig kunna säga, att därest samtliga länsstyrelser i riket haft tillfälle att avgiva yttrande över frågorna i interpellationen, skulle med säkerhet ha framkommit, att personer, vilka icke innehaft statlig tjänst, förordnats att utföra bokföringsgranskning och att bland dessa personer skulle ha återfunnits sådana som i sin civila verksamhet ha till uppgift att tillhandagå de skattskyldiga med råd och hjälp vid upprättande av deklarationer och uppsättande av besvärsskrivelser till prövningsnämnder och beskattningsdomstolar. Det förefaller, som om en egendomlig slump fogat det så, att länsstyrelserna i de län, där man befarade att missförhållanden förelegat, inte ha kommit med bland dem som lämnats tillfälle att avgiva yttrande. Hade herr statsrådet inhämtat sådant yttrande från samtliga länsstyrelser, tror jag det skulle ha visat sig, att i ett län förordnats en person som är innehavare av en revisionsbyrå, belägen inom ett grannlän, och att i ett annat län har förordnats en bokföringssakkunnig person att inom det län där han är bosatt på länsstyrelsens uppdrag utföra vissa bokföringsgranskningar. Såvitt jag har mig bekant har sistnämnda person i

Svar på interpellation. (Forts.)

ett relativt stort antal fall varit skattskyldiga behjälplig vid upprättande av självdeklarationer, för vilket han erhållit särskild ersättning. Hans arbete som bokföringsgranskare synes därigenom bli av mera ömtålig beskaffenhet och ligger naturligtvis på gränsen till vad man anser att skatteförordningarna kräva i fråga om objektivitet.

Jag är fullt underkunnig om de svårigheter, som förefunnits för länsstyrelserna att i erforderlig utsträckning täcka behovet av taxeringskonsulenter och bokföringssakkunniga och som medfört, att man i vissa fall har fått övergå till att anlita enskilda personer. Jag tror i alla händelser, att här är något som man måste mycket noggrant se upp med. Senast för några minuter sedan blev jag uppsökt av en av riksdagens ledamöter, som är hemmahörande inom ett område, som inte är omnämnt i dessa remissvar, och han hyste precis samma farhågor som jag i detta hänseende. Jag vill dock säga, att jag är tillfredsställd med finansministerns uttalande, att han skall följa detta med uppmärksamhet, även om han inte för tillfället är beredd att vidtaga några åtgärder. Enbart ett sådant uttalande och den omständigheten att frågan förts på tal gör att man kan hysa mindre oro för en icke riktig utveckling på detta område.

Vad beträffar länsstyrelsernas uppgift, att de eftersträva att tilldela vederbörande ett tjänstgöringsområde, som vore beläget inom annan del av länet än den där konsulenten eller bokföringsgranskaren eljest hade sin verksamhet, så är ju detta gott och väl. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att skattskyldiga från det tjänstgöringsområde, som tilldelats vederbörande, kanske ändå gärna vända sig till honom, när det gäller att få hjälp med deklarationer. En skattekon.sulterandes verksamhetsområde är ju i detta fall geografiskt mycket vittomfattande. Någon gränsdragning mellan tjänstgöringsområdet och det civila verksamhetsområdet kan icke med någon större säkerhet upprätthållas.

Beträffande skogssakkunniga har erfarenheten visat, att beskattningsmyndigheterna oftast äro böjda att fästa avseende endast vid utlåtanden, som infordrats av beskattningsmyndigheterna från överjägmästare eller länsjägmästare, medan sakkunnigutlåtanden som de skattskyldiga införskaffat, exempelvis från civiljägmästare eller andra forstligt utbildade personer, icke vunnit samma beaktande. Möjligen kan detta sammanhånga med myndigheternas uppfattning att länsjägmästarna avgiva sina utlåtanden under tjänstemannaansvar. Genom detta bedömningssätt har det emellertid visat sig, att skattskyldiga, som inte anlitat skogssakkunniga, utsedda av länsstyrelse, råkat i en sämre situation ur bevis synpunkt än sådana skattskyldiga, som omedelbart införskaffat utlåtande t. ex. från länsjägmästare. Jag kan därför inte i detta senare avsnitt dela herr statsrådets uppfattning, att några olägenheter av den hittills tillämpade ordningen i fråga om anlitande av skogssakkunniga inte förekommit.

Chefen för finansrepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill gärna understryka, att det icke råder några delade meningar mellan interpellanten och mig om att detta är ett mycket ömtåligt område och att allting måste göras för att de personer, som anlitas av beskattningsmyndigheterna, inte på något sätt bli parter i målet. Det är rent praktiska skäl som göra, att jag inte för ögonblicket vågat tänka mig att ta steget att förbjuda var och en som anlitas som sådan sakkunnig att i detta fall bedriva enskild verksamhet.

Vad utredningen beträffar vill jag bara tillägga, att det är efter vissa synpunkter som vi valt ut länen: de ligga i olika delar av landet, och även det län, som herr Skoglund representerar, är med. Jag vore mycket tacksam, om de speciella uppgifter rörande ett par andra län, som herr Skoglund omnämnde, kunde komma till finansdepartementets kännedom.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Andersson** i Falun: Herr talman! Den första fråga, som interpellanten här har berört, sammanhänger i icke ringa mån med frågan om ersättningen till taxeringsnämndernas ordförande. På grund av de låga ersättningsbelopp, som utgå till dessa, är det omöjligt för länsstyrelserna att få folk till uppdraget. Man måste följaktligen rent av kommendera länsstyrelsetjänstemän till att ta ett taxeringsdistrikt, och därmed försvårar man möjligheten att inom länsstyrelserna få tillräckligt med arbetskraft för konsulentuppgifter. Jag vågar redan nu — saken kommer ju upp till behandling senare under riksdagen — framkasta det påståendet, att det är synnerligen missriktad sparsamhet från statsmakternas sida att hålla ersättningsbeloppen till taxeringsnämndernas ordförande så låga som nu är fallet.

Herr **Skoglund** i Döversborg: Herr talman! Finansministerns sista uttalande gör mig mera tillfredsställd med svaret än det skriftliga, som jag först fick.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 5.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fru Rönn-Christiansson till mig riktat följande frågor:

Anser statsrådet att skolagens avskaffande är av sådan betydelse, att den snabbt bör utredas?

Om så är fallet, ämnar statsrådet ge sådana direktiv till 1945 års folkskolesakkunniga, att frågan blir föremål för särskild och snabb behandling?

Frågan om kroppsaga i folkskolan har under de sista åren varit föremål för ett livligt meningsutbyte såväl i riksdagen som i den allmänna diskussionen. Skälen för och emot torde vara väl kända för dem, som äro intresserade av hithörande problem. Jag ämnar inte i detta sammanhang fördjupa mig häri. Jag kan inskränka mig till att ge uttryck åt den uppfattningen, att kroppsaga helst bör försvinna som uppfostringsmedel. Inte minst har en senare tids psykologiska forskning visat, att mycket som förr ansågs vara ett tecken på vanart, djupast sett har sin grund i orsaker, där bestraffning inte blott är orättvis utan också meningslös samt direkt skadlig.

Emellertid måste en ändring föregås av utredning. Man bör framför allt se till, att man inte inför bestämmelser, som i verkligheten komma att visa sig mindre humana än de nu gällande. Sålunda torde en anmälan till barnavårdsnämnd med kanske lång väntan och förhör orsaka barnen större lidande än aga, som utdelas i omedelbart sammanhang med förseelsen.

Vid förra årets riksdag avslogs en av interpellanten väckt motion om förbud mot kroppsaga med den motiveringen, att frågan skulle bli föremål för övervägande av 1945 års folkskolesakkunniga. Beträffande de sakkunnigas arbete vill jag nämna, att de framlagt ett betänkande om ändrade grunder för statsbidrag till skolbyggnader, vilket förelades 1945 års riksdag vid dess höstsession. I dagarna ämnar de sakkunniga avgiva ett betänkande med förslag till förenklade bestämmelser i reglementsfrågor. Därefter ha de för avsikt att bland annat upptaga frågan om ändrade grunder för det s. k. underhålls- och materielbidraget. Med hänsyn till arbetets rationella ordnande torde det vara naturligast, om folkskolesakkunniga som sista arbetsuppgift upptaga frågan om revision av folkskoleförfattningarna, vilken revision väsentligen är avsedd att bli av formell natur. I samband därmed måste också spørsmålet

Svar på interpellation. (Forts.)

om formerna för tillrättavisning av felande elever upptagas till prövning. Naturligtvis finns det intet hinder för de sakkunniga att bryta ut frågan om kroppssagan och framlägga ett separat förslag. Förutsättningen härför är givetvis, att man anser denna fråga inte blott betydelsefull utan också särskilt brådskande.

Enligt min mening bör emellertid den av interpellanten berörda frågan ställas in i ett större sammanhang, nämligen frågan om skolans inre arbete och fostringsmetoder. Dessa frågor ingå i arbetsuppgifterna för nu pågående pedagogiska skolutredningar. Särskilt tänker jag därvid på 1946 års skolkommision, som har för avsikt att behandla även dessa viktiga frågor. Härigenom kan det visserligen hända, att frågan om kroppssagan kommer att behandlas något senare än om den utreddes separat. Men i stället torde utredningen bli grundligare och komma in i sitt rätta sammanhang.

Interpellanten har i motiveringen för sina frågor bland annat framhållit, att skolaga förekommer ännu och under upprörande former. Jag vill med anledning av detta påståande fästa uppmärksamheten på att folkskolestadgan innehåller noggranna bestämmelser i ämnet. Utan tvekan gör sig en lärare skyldig till tjänstefel om han utdelar aga »under upprörande former». En sådan sak kan beivras redan nu och kräver ingen ändring av författningen. Å andra sidan kan ett förbud mot kroppsgaga också i enskilda fall överträdas. I mitt svar på en interpellation av herr Swedberg häromdagen omnämnde jag, att läroverkslärare i ett par fall dömts till dagsböter därför att de mot läroverksstadgans förbud utdelat aga.

Jag har alltså ett positivt intresse att komma till rätta med de av interpellanten berörda frågorna men anser det inte motiverat att till separat utredning ta upp dessa frågor, vilka i stället — på sätt jag antytt — böra behandlas i ett större sammanhang.

Härefter anförde

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det snabba svar jag erhållit och framför allt för den positiva tonen i detsamma.

När jag 1938 första gången motionerade i detta ämne, yrkade utskottet avslag på motionen men framhöll i motiveringen, att det ställde sig välvilligt till en eventuell utredning. Det var till detta välvilliga uttalande om utredning som jag anknöt, när jag motionerade förra året. Då blev ju utskottets yrkande bifallet av riksdagen, och frågan hänsköts till 1945 års folkskolesakkunniga. Jag framhöll då i debatten, att detta inte var den lämpligaste formen för frågans lösande, ty den var av så vital betydelse att den borde bli föremål för separat utredning. I det svar, som jag i dag erhållit, presenteras arten av 1945 års folkskolesakkunnigas arbete, och detta bestyrker vad jag påtalade i föregående års debatt.

Statsrådet relaterade också svaret till herr Swedberg häromdagen. Det är självklart, att en läroverkslärare kan dömas till böter, ty han bryter mot läroverksstadgan, när han utdelar aga. Men det är ett motsatt förhållande med folkskollärarna. De aga barnen *med stöd* av sin stadga. Även om detta sedan kan beivras redan med nu gällande bestämmelser, är skadan dock redan skedd, och vi veta ju, att gränsen mellan aga och misshandel är ganska flytande. Frågeställningen är emellertid inte, om det skall vara liten eller mycken aga, utan frågan gäller avskaffandet av aga överhuvud taget som uppfostringsmetod.

Statsrådet angav vidare, att frågan kommer fram i ett större sammanhang, och han förklarade, att 1946 års skolkommision borde få granska densamma.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag vill då hoppas, att skolkommissionen ser på frågan, som jag gör — jag vidhåller att den är viktig — och framför allt, att skolkommissionen måtte smittas av statsrådets positiva inställning, och att frågan således blir föremål för icke bara en grundlig utan också en snabb utredning, så att Sverige inte skall höra till de länder som komma sist, när det gäller avskaffandet av den-
na aga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 418 av herr *Ståhl m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna

nr 419 av herr *Onsjö m. fl.*; och

nr 420 av herrar förste vice talmannen *Magnusson* och *Sundström* i Skövde.

§ 7.

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder (bilaga 5, punkt 103, s. 153—162 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1946) föreslagit riksdagen att till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Herman Ericsson m. fl.* (I:201) och den andra inom andra kammaren av herr *Olsson* i Oskarshamn *m. fl.* (II:305), i vilka hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts förevarande anslagsäskanden måtte uttala, att Kungl. Maj:t ville taga ett av vattenfallsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 april 1945 framlagt förslag om bildandet av ett stamlinjebolag, vilket förslag icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, under förnyat övervägande samt vidtaga i anledning därav erforderliga åtgärder i enlighet med nämnda förslag.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor;

b) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:201 och II:305 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i sin motivering anför.

Reservation hade avgivits av herrar *Gränebo*, *Karl Andersson*, *Gustaf Karlsson*, *Näsström*, *Hesselbom*, *Ivar Persson*, *Törnkvist*, *Rubbestad*, *Åkerström*, *Thapper*, *Onsjö* och *Persson* i Vinberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

*Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten
vid statens kraftverk. (Forts.)*

- a) att riksdagen — — — 37 500 000 kronor;
b) att motionerna I:201 och II:305 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Åkerström: Om kammarens ledamöter räkna antalet ledamöter av statsutskottet som stå för respektive utskottsutlåtandet och reservationen, så finna ni, att det är ett precis lika stort antal för vardera av de båda förslagen. Det är sålunda det föreskrivna lottningsförfarandet, som har bestämt, att den linje som motionärerna företrätt också blivit statsutskottets linje.

Vad det här gäller är frågan om vem som i fortsättningen skall handha byggandet av sådana här stamlinjer med en kapacitet av 200 kilovolt, eventuellt mera. Redan nu ha vi fyra sådana stamlinjer. Två av dessa ägas av staten, och de andra två ägas av tre olika företag, bakom vilka huvudsakligen stå kommunala intressen. Det föreligger en överenskommelse beträffande de fyra linjerna, enligt vilken man liksom sambrukar dem, och denna överenskommelse har också enligt vad som omvitnats visat sig vara rätt fördelaktig. Samarbetet har gått mycket bra.

Vattenfallsstyrelsen säger emellertid i sin framställning till Kungl. Maj:t, att styrelsen anser, att det beträffande stamlinjer som skola byggas i fortsättningen bör ordnas på ett annat sätt. Vattenfallsstyrelsen framhåller, att frågan kan lösas på två sätt, antingen genom att man bildar ett särskilt bolag, som skulle kallas för Svenska stamlinjeaktiebolaget, där de kommunala intressenterna innehade 45 % och staten 55 % av aktierna och där staten tillsätter tre av sex styrelseledamöter, varjämte även ordföranden tillsättes av Kungl. Maj:t, eller också genom att staten i fortsättningen ensam sörjer för byggandet av stamlinjer. Vid valet mellan dessa två alternativ förordar vattenfallsstyrelsen förslaget om ett bolagsbildande. Kungl. Maj:t har för sin del, enligt de upplysningar som lämnats i fjärde avd. redan under samlingsregeringens tid sagt ifrån, att Kungl. Maj:t inte vill vara med om denna bolagsbildning, och sedermera har den nuvarande regeringen tagit definitiv ståndpunkt och sagt, att den inte vill vara med om en sådan lösning. Departementschefen uttalar, att han anser det lämpligt, att de linjer som framdeles skola byggas böra ägas av staten. Det har alltså betonats, att det här gäller en lämplighetsfråga.

Nu har ett antal motionärer tagit upp det förslag som vattenfallsstyrelsen avgivit till Kungl. Maj:t och som av Kungl. Maj:t underkänts. Dessa motionärer vilja, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall uttala sig för önskvärdheten av ett förnyat övervägande av frågan om bildandet av ett stamlinjebolag. Statsutskottets majoritet, om vi skola säga så, har icke nöjt sig med vad motionärerna yrkat, utan man kan nog här tala om att statsutskottet har funnit anledning att skärpa kravet från motionärernas sida, alldenstund utskottet skrivit: »Då utskottet funnit det av vattenfallsstyrelsen i ämnet framlagda förslaget till konsortialavtal och bolagsordning i allt väsentligt godtagbart, har utskottet för sin del velat förorda, att detsamma utan riksdagens vidare hörande lägges till grund för beslut i ämnet.» Vi reserverar ha den uppfattningen, att detta är en faktisk order till regeringen. Man kan ju tänka sig in i konsekvenserna av att ge en regering en sådan order, efter att den förut vid två tillfällen, även om det då inte alltigenom satt samma personer i den, sagt ifrån, att den inte kan vara med om ett sådant avtal, och att den inte kommer att expediera ett sådant riksdagsbeslut, och tänka sig vilken situation som skulle uppstå, om riksdagen beslutar som utskottet vill.

Då säger man från motionärernas sida och jämväl från vattenfallsstyrelsen,

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

att i och med detta avtal, där staten garanterats placera fyra av sju styrelseledamöter och där staten har 55 % av aktierna, ligger ändå avgörandet kvar i statens hand. Vidare säger man, att avtalet medger, att staten efter 30 år kan lösa in alltsammans. Staten skall då visserligen få det till det nominella värdet, men staten skall svara för den penningvärdesförsämring som kan uppkomma, och vad detta innebär, kan ingen veta i dag. Men, ärade kammarledamöter, om elkraftutredningen, som tillstyrkt avtalet — vilket vi reservanter inom parentes sagt betrakta som ganska underligt med de direktiv som den fått — när den är färdig med sina utredningar till äventyrs finner, att man just med hänsyn till vad som angivits i direktiven för denna utredning, nämligen uppnåendet av största möjliga ändamålsenlighet, bör överväga ett förstatligande, och att detta bör ske, innan de 30 åren gått, exempelvis efter tio år, vad ha de bolag, bakom vilka en del städer stå, i den situationen för möjligheter att på ett ungefär veta, vad som då skulle kunna tänkas inträffa? Vi kunna tänka på den aktuella diskussionen i fråga om statens inlösen av Bergslagens järnvägar.

Vi reservanter ha den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts ståndpunkt här måste vara den riktiga. Vi tro icke, såsom antytts i elkraftutredningen, att staten skulle sakna förmåga att genom vattenfallsstyrelsens planera i tid för att få till stånd det antal sådana här stamlinjer som behövs. Vi tro, att om viljan finns, skola statens organ kunna handla lika snabbt och förutseende som det tilltänkta bolaget.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja peka på att enligt de upplysningar vi fått svarade statens kraftproduktion strax efter krigsutbrottet för ungefär 35 % av den samlade energiproduktionen här i landet; för återstoden svarade kommuner och enskilda. Under kriget har här skett en förändring därhän, att siffrorna äro på väg att byta plats. Om vi förutsätta, att statens utbyggande av vattenkraft kommer att fortsätta i nästan samma takt som under kriget, kunna vi om ett tiotal år vara framme vid att staten producerar kanske 75 eller 80 % av den samlade energimängden här i landet. Är det då skäligt, att de kommunala intressena skola ha 45 % av aktierna i det bolag som skall handha byggandet och förvaltningen av stamlinjerna för kraftöverföring. Om man överhuvud taget skulle kunna gå in för detta avtal, borde det icke då vara så, att de kommunala intressena skulle ha 25 eller 20 % av aktiekapitalet? Nu är det väl så, att en hel del av vad som sagts i denna fråga i de skrifter som vi haft att tillgå i utskottet har sagts för att dölja de verkliga avsikterna.

Jag skulle, herr talman, till sist vilja ställa den frågan: anser riksdagens andra kammare, att staten bättre än de städer som äga huvudparten av aktierna i respektive Krångede, Sydsvenska kraftaktiebolaget jämte Stockholms elektricitetsverk, kan bedöma denna fråga ur synpunkten av vad som bäst gagnar hela det svenska folkhushållet? För min del anser jag, att staten har förutsättningar att bättre än de nämnda städerna kunna bedöma den saken.

Med dessa ord och med hänvisning till vad som sagts i reservationens motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag tror, att herr Åkerström med sitt anförande låtit denna fråga få alltför stora dimensioner. Det gäller ju här endast frågan om överföring av elektrisk kraft från södra Norrland till södra delarna av Sverige. Vi stå således nu här icke alls inför frågan om ett förstatligande av kraftverken här i landet. Det är en fråga som vi sedermera få ta ställning till, när elkraftutredningen blir klar med sitt uppdrag.

Här föreligga tvenne olika förslag i fråga om utbyggnaden av dessa s. k.

*Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten
vid statens kraftverk. (Forts.)*

stamlinjer. Det ena förslaget avser, att staten ensam skall bygga dessa stamlinjer, och det andra förslaget innebär, att det för detta ändamål skall bildas ett speciellt stamlinjebolag, där staten skall ha 55 % och de kommunala organen 45 % av aktierna. Dessutom skall staten enligt det avtalsförslag som föreligger tillsätta fyra ledamöter, däribland ordföranden, i en styrelse bestående av sju personer. Jag tror mig kunna konstatera, att staten i båda fallen har ett dominerande och bestämmande inflytande. Vattenfallsstyrelsen, som ventilerat problemet ingående, har förordat förslaget om bolagsform. Detta upptogs icke i det förslag som framlagts från regeringens sida, varför vi några stycken, som närmast vilja tillse de kommunala intressena i denna sak, ha väckt en motion i frågan, där vi närmast anslutit oss till förslaget från vattenfallsstyrelsen. Denna vår motion har också utgjort grundstommen till det föreliggande förslaget från statsutskottet, där den riktning vi representera med lottens hjälp fått majoritet.

Jag vill till belysning av frågan med några ord beröra utvecklingen av elkraftförsörjningen och elkraftverksbyggnaderna här i landet. Jag tror, att man numera kan säga, att det i de södra delarna av landet icke finns många vattenfall kvar som inte äro helt utbyggda. Av stora kommunala bolag ha vi i södra Sverige Sydsvenska kraftaktiebolaget. Det har ett stort område att förse med elkraft, och detta bolag jämte Stockholms elektricitetsverk och Krängedebolaget, i vilket ingå som ägare både Sydsvenska kraftaktiebolaget och Stockholms stad, ha sett sig nödsakade att köpa vattenfall längre norrut i landet och ha utbyggt dessa vattenfall. På det sättet har det uppstått vattenkraftsanläggningar i södra delarna av Norrland, som ägas av dylika bolag. Därmed är jag också inne på frågan om överföring av ström från dessa kraftverk, som ägas av kommunala bolag, ned till konsumtionsorterna. Detta sker ju genom dessa s. k. stamlinjer med 200 kilovolts spänning. Som herr Åkerström nämnde, äger staten två dylika stamlinjer, och dessa enskilda bolag äga också två.

Det är mycket riktigt, som utskottet och även reservanterna uttala, att det varit ett mycket gott samarbete mellan bolagen och staten beträffande sättet för överföring av denna ström. Nu föreligger emellertid ett behov av nya linjer under en följd av år. Under de närmaste åren komma säkerligen tre nya linjer att behöva byggas. I detta läget har vattenfallsstyrelsen föreslagit bildandet av ett särskilt stamlinjebolag och, såvitt jag förstår, velat ha det samarbete, som under senare år frivilligt ägt rum mellan bolagen och staten, att fortsätta under formen av bolag. Detta innebär, att det bolag som skall bygga samtliga nya stamlinjer även skall sköta driften av desamma jämte driften av de nuvarande linjerna. Om linjerna skola kunna helt utnyttjas, måste nämligen driften av tekniska skäl ske i samarbete och genom samkörning. Ett samarbete måste därför äga rum, eller också skall staten överta hela driften.

Här har nu erinrats om — det ligger i bakgrunden till vår motion — att de kommunala bolagen ha ett visst intresse av att äga medinflytande beträffande strömöverföringen från de egna kraftverken till de egna konsumtionsorterna. Vi motionärer ha ansett, att ett statligt samarbete med de kommunala bolagen genom ett stamlinjebolag vore det lämpligaste. Jag har här anledning säga, att bakom vårt förslag inte ligger någon kritik av det statliga företaget på detta område. Vi ha all anledning förmoda, att detta statliga organ, vattenfallsstyrelsen, även framdeles kommer att sköta sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vad vi önska är endast ett bibehållande av det kommunala inflytandet under statens ledning. Vi ha frågat oss, om icke detta statliga och kommunala samarbete skulle kunna ge något av värde till allmänt gagn för hela

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

verksamheten genom olika på detta sätt uppkommande uppslag och synpunkter o. s. v. Om så är fallet och om man anser, att ett sådant kommunal-statligt samarbete kan vara av värde, ha vi frågat oss, huruvida det icke kunde vara lämpligt att slå in på denna väg och således inte avvisa ett förslag härom. Vi ha därför helt enkelt önskat, att regeringen på nytt måtte överväga, om icke ett samarbete i bolagsform med de kommunala bolagen vore lämpligt. Detta är vår motions syftemål och det motiv som också ligger bakom utskottets förslag.

Jag hörde herr Åkerström säga, att man från reservanternas sida närmast ville tolka utskottsförslaget som ett slags order till regeringen att göra så och så. Att något dylikt skulle avses med utskottsförslaget har icke varit motionärernas mening, i vart fall icke min. Om det skulle kunna uppfattas på detta sätt har jag för min personliga del ingenting emot, att den behövliga omformuleringen göres av utskottsutlåtandet så att det står klart, att det råder fullständig frihet för regeringen i detta avseende. Att så är meningen framgår också därav, att regeringen enligt utskottet skall äga besluta om vilken väg som till slut skall följas, vilket den kan göra då det begärda beloppet ställs till dess förfogande — enligt utskottsförslaget till den första ombyggnad, varom här är fråga.

Jag tycker att den omständigheten, att utskottsförslaget i likhet med regeringens eget förslag vill ställa medel till förfogande för ändamålet, är ett bevis på att utskottet menar, att regeringen har frihet att kunna välja den väg, som regeringen för sin del finner lämpligast.

Herr talman! Detta var i korthet några närmast rent kommunala synpunkter på den föreliggande frågan. Jag ber att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Hagberg* i Malmö och *Wiberg*.

Herr **Olsson** i Oskarshamn: Herr talman! Vid sidan av vattenfallsstyrelsen ha en del enskilda företag haft att tillgodose landets behov av elektrisk energi. Sydsvenska kraftaktiebolaget har sålunda tillsammans med en hel del mindre företag haft sig anförtrodd denna uppgift för södra Sveriges vidkommande. Bolaget har därvid i första hand ansett sig böra tillvarata de kraftmöjligheter, som föreligga inom detta försörjningsområde, och det har av denna anledning i full utsträckning utbyggt samtliga sina vattenfall. Trots detta har emellertid ett stort behov av fjärröverförd kraft gjort sig gällande för tillgodoseende av det alltjämt växande behovet av elektrisk kraft i södra Sverige, varför också Sydskraft redan några år före kriget ingick som delägare i Krångede aktiebolag för att kunna säkerställa vad som erfordrades av norrländsk kraft. Detta skedde genom att bolaget betingade sig en mot aktieinnehavet svarande kraftmängd. Vid sidan härav gjorde man också upp ett 50-årigt avtal med kungl. vattenfallsstyrelsen genom vilket man tillförsäkrade sig 15, resp. 30 procent av den kraft, som producerades vid Stadsforsens kraftverk i Indalsälven och vid Torpshammars och Leringsforsens kraftverk i Gimån. Trots det krafttillskott man fick genom dessa avtalsmässiga åtgärder förelåg ett alltfört ökat behov av kraft, varför man ansåg sig böra vidta ännu mer vittgående åtgärder. Tillsammans med Kramfors aktiebolag och genom Hjäлта aktiebolag, i vilket bolag Sydskraft då ägde 85 procent av aktierna, förvärvade Sydskraft de s. k. Hjältafallen, som äro belägna i nedre delen av Faxälven. Samtidigt förvärvade bolaget också 50 procent av Edsele kraftverk för att på så sätt ytterligare kunna befästa möjligheten av en behövlig kraftförsörjning. För samma ända-

*Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten
vid statens kraftverk. (Forts.)*

mål har man också försökt att utfå en del av den outbyggda fallhöjden i samma älv liksom man också försökt och också erhållit vissa vattenfallsintressen i Ljungan, som man har för avsikt att utnyttja i framtiden. Hjältafallen hålla ju för närvarande på att utbyggas till en kapacitet av 120 kW, och man väntar att kraftverket skall vara färdigt att tagas i bruk redan 1949, varefter man har för avsikt att genom ytterligare ett eller två aggregat utöka och säkerställa kraftproduktionen. Edsele kraftverk har också för avsikt att utöka sin kapacitet så att den blir dubbelt så stor som den för närvarande är, vilket ju även skulle innebära en viss höjning av den kraftkapacitet, som Sydkraft är i behov av.

Den kraft, som på detta sätt erhålles från Norrland, överföres genom en 200 kV-ledning från de norrländska kraftverken till Horndal. Därifrån överföres den medelst en ledning med samma spänning ägd av Krängedebolaget och Sydkraft gemensamt till Nässjö. Från Nässjö har Sydkraft egna ledningar för överförande av kraften till försörjningsområdet, vilka ledningar ha en spänning av 200—230 kV. Dessa ledningar utnyttjas för närvarande för fullt, och därför har man ansett sig nödsakad att söka åstadkomma nya kraftöverföringsledningar från Norrland. Man har också planerat och utstakat en sådan linje samt ingått till Kungl. Maj:t med begäran om koncession på en del av linjen. Avsikten var också att senare göra en utbyggnad av linjen, som skulle förena Hjälta kraftverk med försörjningsområdet i söder. Liknande företag voro också efter allt att döma planerade av de övriga företagen. Detta förhållande gav, förmodar jag, vattenfallsstyrelsen anledning att ta under övervägande huruvida icke ett mera bestämt samarbete skulle kunna åstadkommas i syfte att samordna dessa olika linjer. På vattenfallsstyrelsens initiativ framlades nämligen förslag till en gemensam stamlinje. Jag tror att man med denna stamlinje avsåg att åstadkomma ett organ, där också det kommunala intresset, som i detta fall representerades av de tre bolagen Stockholms elverk, Krängedebolaget och Sydkraft, med vattenfallsstyrelsen skulle kunna diskutera med kraftöverföringen sammanhängande frågor utan att man därför skulle förgripa sig på statens bestämmanderätt. Avsikten var väl också den, att man skulle kunna tillgodo-göra sig de erfarenheter, som bolagen gjort under de gångna åren.

Herr talman! Då den föreliggande motionen endast avser en hemställa till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville ta frågan under förnyad omprövning och, under förutsättning att Kungl. Maj:t finner en sådan åtgärd lämplig, framlägga förslag i den riktning som vattenfallsstyrelsen här har föreslagit, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 305 i denna kammare.

Herr Ohlin: Herr talman! Herr Åkerström fann lämpligt att åberopa icke endast den sittande regeringens utan även samlingsregeringens ställningstagande i denna fråga. Jag är icke för min del medveten om att det föreligger något protokoll eller någon annan handling angående samlingsregeringens ifrågavarande ställningstagande och undrar därför, vilken källa herr Åkerström kan ha, när han på detta ovanliga sätt åberopar den föregående regeringen. De interna diskussioner och meningsskiljaktigheter, som kunnat ha förekommit i en föregående regering, kan det väl icke vara lämpligt att här efter olika minnesbilder ta upp till diskussion. Jag tror därför för min del att det är bäst att hålla sig till den praxis, som finns i fråga om åberopandet av vad som förekommit vid olika interna diskussioner, och därvid iaktta den återhållsamhet, som hittills varit vanlig. Annars kan man mycket lätt ge det intrycket, att en föregående regering och dess olika ledamöter intagit en annan ställning än som verkligen varit fallet.

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

Herr talman! Att jag begärt ordet beror egentligen icke därpå, att jag tycker att det finns anledning att här närmare utveckla argument för och emot — de äro ju så väl och utförligt redovisade i utskottsutlåtandet med bilagor — utan det beror därpå, att det förefaller mig, som om reservanternas yttrande skulle lida av en allvarlig oklarhet. Reservanterna ta nämligen, såvitt jag kan förstå, icke ställning till departementschefens yttrande. Reservanterna citera departementschefen, när han säger att han funnit lämpligt, »att samtliga nya stamlinjer för 200 kV och högre spänning komma att ägas av staten». Huruvida reservanterna dela denna mening eller ej, därom svävar emellertid läsaren i okunnighet. Det finns ju, såvitt jag kan se, icke mindre än fyra olika tänkbara ståndpunkter. Den första är status quo, eller att man tillåter både enskilda och naturligtvis också staten att bygga och äga nya kraftlinjer och sedan driver dem i det samarbete, som har vuxit fram. Den andra linjen är den, att man går vattenfallsstyrelsens ursprungliga linje och bildar ett gemensamt bolag, vilket ju också utskottsmajoriteten förordar. Den tredje linjen är den, att man låter enskilda äga de privata linjer de ha, men att samtliga nya linjer byggas av staten, därvid man ju får förutsätta, att driften sker i någon form av samverkan. Den fjärde linjen är den, att staten vid lämpligt tillfälle inlöser det lilla fåtalet enskilda linjer och därigenom får hand om det hela. Det förefaller mig som om man kunde säga, att departementschefen tills vidare icke gått in på frågan om inlösen utan stannat för den tredje linjen, nämligen att staten skall bygga de nya linjerna. Reservanterna tyckas ju gå in helt och hållet för status quo, ty de åberopa Sveriges industriförbunds och Svenska vattenkraftsföreningens uttalanden i yttrande till kommerskollegium. Detta industriförbundets och vattenkraftföreningens yttrande är ju ett mycket bestämt förord för status quo-linjen, enligt vilken enskilda skola kunna fortsätta att bygga nya stamlinjer. Jag kan därför icke förstå annat än att reservanterna antingen måste avstå från att åberopa industriförbundets och vattenkraftföreningens yttrande, om de nämligen vilja säga, att de inta samma ståndpunkt som departementschefen, eller också måste reservanterna vidhålla, att de åberopa dessa sakkunniginstanser och deklarerar, att de ha en annan mening än departementschefen. Här råder det en oklarhet, som det förefaller angeläget att få skingrad, innan kammaren går att ta ställning till en principiellt så viktig fråga som denna.

Till sist, herr talman, ett mera allmänt påpekande. I den livliga debatt som pågår om de ekonomiska organisationsproblemen sägs det ganska ofta från regeringspartiets sida, att man där icke är doktrinär och ingalunda anhängare av tanken på att olika produktions- eller näringsgrenar skola helt förstatligas, men att man vill ha trygghet för ett samhällsinflytande. Man talar om att man skall försöka finna decentraliserade former, där samhället på andra vägar än det rena förstatligandets skall se till, att samhällsintresset blir tillgodosett. Vi ha i dag ett konkret exempel, nämligen en bolagsform, där staten intar den dominerande ställningen och minoriteten i huvudsak utgöres av kommunala intressen. Där finns alltså i någon mån en decentraliserad organisation, som något avviker från förstatligandelinjen. Man har en organisation, som väl ingen påstår icke skulle trygga samhällets inflytande. Men det visar sig i alla fall, att regeringen — man vet ännu icke hur reservanterna ställa sig — anser, att man bör ge sig in på en organisation, som alldeles klart avser att successivt lägga det hela i statens hand. Jag tror icke detta saknar intresse som ett litet exempel på hurudana tankegångarna äro i praktiken, när det gäller ställningstagandet till konkreta frågor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten
vid statens kraftverk. (Forts.)*

Herr Åkerström erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! I anledning av professor Ohlins påstående att jag skulle ha tillåtit mig något som står i strid med hittills tillämpad praxis vill jag erinra om, att jag i mitt anförande sade, att enligt de upplysningar vi erhållit på avdelningen var frågan i första omgången redan avgjord av samlingsregeringen. Jag trodde, att jag genom att uttrycka saken på det sättet icke bröt mot någon gammal praxis, och jag förmodar, att professor Ohlin icke anser det nödvändigt att jag talar om vem det var som lämnade dessa upplysningar i avdelningen.

Beträffande frågan om reservanterna ha gjort klart för sig, om de vilja detsamma som Kungl. Maj:t, vill jag säga, att det förefaller som om man här borde kunna ställa frågan, om professor Ohlin har lärt sig läsa statsutskottsutlåtandena. Om vi läsa början på sista meningen på s. 12 i reservationen finna vi, att där står: »Departementschefen har härvidlag funnit lämpligt, att samtliga nya stamlinjer för 200 kV och högre spänning komma att ägas av staten.» I nästa stycke säga reservanterna — och där kommer väl det som räcker till — »Utskottet finner sålunda förklarligt, att Kungl. Maj:t icke funnit vattenfallsstyrelsens förslag om bildande av ett särskilt stamlinjebolag föranleda till någon åtgärd. Vad motionärerna anfört till stöd för bildandet av ett dylikt bolag utgör enligt utskottets mening icke tillräckliga skäl för frågående av den inställning, Kungl. Maj:t intagit till detta spörsmål.»

Häri ligger sålunda reservanternas uppfattning, att de följa Kungl. Maj:ts linje.

Herr Ohlin, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Åkerströms förklaring innebar endast, att reservanterna ha avvisat bolagsformen. Däremot finns det varken i det skrivna eller i hans yttranden något som anger vilken ställning reservanterna inta: den status, som industriförbundet och vattenkraftföreningen förorda, nämligen att enskilda skola få fortsätta att bygga, eller den tredje linjen, som departementschefen förordar, nämligen att endast staten skall bygga de nya linjerna. Herr Åkerström lämnade intet nytt besked utan hänvisade i den punkten endast till det skrivna. Men andemeningen i hans yttrande var naturligtvis den, att han för sin del har samma mening som departementschefen. Jag ber då bara att få säga, att det nog icke är så mycket min läskunnighet som reservanternas skrivkunnighet som varit bristfällig. Men det spelar mindre roll; det väsentliga är att reservanterna inte kunna åberopa industriförbundets och vattenkraftföreningens yttrande, som alldeles klart går ut på status quo med rätt för enskilda att fortsätta att bygga. Den slutsats reservanterna dra nederst på s. 12 i utskottsutlåtandet är vid sådant förhållande ogrundad.

Vidare anförde:

Herr Hall: Herr talman! Det är ju inte ovanligt, att då en praktisk ekonomisk angelägenhet skall avgöras, så komma också principiella synpunkter att blandas in i resonemanget, och herr Ohlin har ju försökt att leda in diskussionen på de vägarna. Jag förmodar att oberoende av vilken uppfattning herr Ohlin har om socialdemokratiens ställning då det gäller samhällets ekonomiska organisation i allmänhet, så är han villig medge, att praktiska ekonomiska ting skola lösas på det sätt, som man ur ekonomiska och praktiska synpunkter är mest tillfredsställd med, d. v. s. varje rörelse skall bedrivas på det billigaste, bästa och mest effektiva sättet. Det är ur de synpunkterna som man har anledning att granska de båda förslag, som här föreligga.

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

Jag vill då till att börja med fästa uppmärksamheten på att de intressenter, som här vilja träda in vid sidan av staten för att övertaga de nuvarande stamlinjerna och för att övertaga rätten att bygga stamlinjer i framtiden från nedre Norrland till södra och mellersta Sverige, äro aktiebolag. Det ena är Sydsvenska Kraft AB, som äges av ett antal städer i Sydsvrige plus Kooperativa superfosfataktiebolaget, det andra är Krångede AB, som äges av Bergslagernas gemensamma kraftförvaltning. Detta bolag äges i sin tur av industriintressen i Mellansverige. Dessutom äro Svenska kullagerfabriken, Fagersta bruk, Sandvikens järnverk och Korsnäs aktiebolag enskilda delägare. Därjämte ha Stockholms stad och Sydsvenska Kraft andelar i Krångedebolaget.

Sydsvenska Kraft har ett aktiekapital på 22,3 miljoner kronor och Krångede har ett aktiekapital på 24,5 miljoner. Sydsvenska Kraft utdelar 6 procent ränta på sina pengar, när man får 3 procent på statsobligationer. Krångedebolaget är litet blygsammare. Jag vet inte, om det beror på att det är ett rent kapitalistiskt företag. Det utdelar bara 5 procent på sina pengar. Jag tror att man skall fästa en viss vikt vid hur de företag, som här vilja samarbeta med staten, hittills ha betraktat sin ekonomiska uppgift i samhället. Jag skall inte bestrida, att dessa båda företag äro utomordentligt nyttiga företag, men när jag ser på deras utdelningspolitik kan jag omöjligen hålla med om att deras främsta uppgift ur ägarnas egen synpunkt är att tillhandahålla så billig kraft som möjligt. Om man har den uppgiften för ögonen, kan man omöjligen bedriva en utdelningspolitik som dessa båda företag behaga göra.

Nu kan man säga, att hur de sköta de här enskilda affärerna är deras sak, ty det här föreslagna bolaget kommer att bli bundet av en bolagsordning och ett konsortialavtal med begränsad utdelning. Det är ju alldeles riktigt, om man gör den anmärkningen, men jag måste fortfarande rikta huvudanmärkningen mot det sätt, på vilket man har tänkt sig att detta skall fungera i praktiken. Jag vill då till att börja med påpeka, att de linjer, som skola övertagas på arrende av det tilltänkta bolaget, skola förräntas efter 4 procent, medan staten ger — som jag nyss nämnde — 3 procent på sina obligationer. Aktiekapitalet i bolaget skall förräntas med 4 procent. Det är möjligt, troligt för resten, att ett sådant bolag kan låna pengar till 3 procents ränta, men det är också skäligt att påpeka, att statens effektiva inlåningsränta ligger under 3 procent tack vare den lägre räntan på de korta pengarna.

Hur man nu än ser på denna sak så måste man alltså konstatera, att om man organiserar transiteringen av kraft från Norrland till Syd- och Mellansverige i bolagsform, så måste man draga på sig kapitalkostnader, som äro minst 33 procent högre än de kostnader, som man får om man låter staten sköta denna verksamhet. Det är i och för sig inte någon särskilt allvarlig sak, när det gäller en specerihandel eller någonting annat, som omsätter sitt lager många gånger om året. Kapitalräntan i en sådan affär spelar en ganska underordnad roll. Men detta är inte ett bolag som i vanlig mening driver rörelse, utan det är huvudsakligen ett företag som har till uppgift att investera kapital. Företagets dominerande utgift kommer att bli kapitalränta. Frågan om hur mycket detta bolag kommer att behöva i ersättning för att transitera kraft från Norrland och söderut är alltså helt och hållet avhängig av hur bolaget kan finansieras, hur det kan låna upp kapital. Man kan inte komma ifrån att om man organiserar det på det sätt, som här är föreslaget, måste kraftkonsumenterna komma att få betala ett avgjort och avsevärt högre kraftpris än vad som är nödvändigt, därest staten sköter denna transitering.

Men det är inte tillräckligt att man konstaterar detta, som ju i och för sig

*Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten
vid statens kraftverk. (Forts.)*

måste vara ett alldeles avgörande skäl för att man inte skall bifalla förslaget om ett stamlinjebolag. Jag fäster också uppmärksamheten på en annan och kanske den mest väsentliga bestämmelsen i det föreliggande förslaget till avtal, nämligen den att man nu skall samordna transiteringen av Sveriges billigaste vattenkraft och man skall anförtro denna samordning till ett bolag, där intressenterna äro de som jag nyss har uppräknat. Det är alltså dessa intressenter, som skola ha förmånen av att få den billigaste transiteringsavgiften på sin kraft. Vi stå nu rätt snart i det läget, att vi måste tillgripa den dyrare kraften i Västerbotten och Norrbotten. Härom säger avtalet, att uppgiften att frakta ned denna kraft till Syd- och Mellansverige, där den inom kort kommer att behövas, skall förbehållas staten. Motiveringen därför är att de enskilda intressenterna ha få eller inga vattenfall i dessa områden av landet. Skälet kan i och för sig låta bestickande, men i praktiken måste det betyda, att den del av norrlandskraften, som staten ensam skall ha hand om att transitera, kommer upp i ett högre prisläge, eftersom de nu utbyggda fallen i Indalsälvens och Ångermanälvens flodområden är den billigaste kraft som vi kunna få någon gång i vårt land. Vi ha det kortaste avståndet dit, strömförlusterna bli mindre och byggnadskostnaderna för stamlinjerna bli minst därifrån. Vi få tillgripa i vissa fall mer än dubbelt så långa stamlinjer för att transportera ned norrbottnskraften. De kostnaderna skola inte dessa de starkaste konsumenterna i landet behöva vara med om att betala något till. De högre utgifterna skola godhetsfullt lastas över på den konsumtion, som därefter anmäler sig.

Om vi hade obegränsade tillgångar av vattenkraft i vårt land, så att vi inte sågo något slut på möjligheterna att förse svenska folket med elektrisk energi, vore detta inte en så allvarlig sak, men vi veta alla, att vi rätt snart nå ett läge, där det kommer att vara trångt om möjligheterna att skaffa ytterligare elektrisk energi ifrån vattenfall. Då uppkommer det konkurrens om möjligheterna. I den konkurrensen skola dessa de starkaste och köpkraftigaste företagen i landet ständigt stå i det fördelaktiga läget, att de ha ett till att börja med 30-årigt avtal om att vara ensamma om möjligheten att tillgodogöra sig de lägsta kostnaderna. Det är omöjligt att ordna kraftförsörjningen i landet på ett rationellt och effektivt sätt, om man binder sig under så lång tid för ett sådant avtal.

Den tredje av de praktiska ekonomiska frågor, som här kommer upp, är inlösningsbestämmelserna. Man har givit staten rätt att sedan 30 år förflutit säga upp avtalet med en treårig uppsägningstid. De enskilda intressenterna skola då kunna lösas ut med det nominella aktiekapitalet plus tillägg för bolagets fonder med undantag av pensionsfond, värdeminskningssond och fonder av liknande karaktär. Erfarenheterna om ett sådant samarbete ha ju hittills särskilt beträffande malmbolaget i Norrbotten givit till resultat, att man vet att sådana inlösningsbestämmelser alltid komma att påverka bolagets fonderingspolitik och snedvrida den. Vid varje större ekonomisk förändring inom företaget måste båda parterna snegla på inlösningsbestämmelserna och fråga sig: hur kommer den här åtgärden att påverka intressenternas rätt att erhålla andelar utöver det nominella kapitalet vid inlösningsstillfället?

Men det är inte nog med dessa svårigheter. Sannolikt skulle det leda till ungefär lika orimliga konsekvenser som de som nu uppkomma, därest staten skulle ställas inför nödvändigheten att inlösa malmbolaget i Norrbotten. Men därutöver har man försett inlösningsbestämmelserna med något som närmast liknar en guldklausul. Man har nämligen bestämt, att om penningvärdet sjunker, så skola de enskilda intressenterna hållas skadeslösa och ha ett så mycket större nominellt belopp som motsvarar penningvärdets försämring. Det är inte små

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

anspråk som man ifrån de enskildas sida ställer, när man skall samarbeta med staten. Vilken annan människa i vårt land har några sådana möjligheter att garantera att värdena aldrig komma att sjunka? Här ställer man utan vidare upp det kravet såsom oeftergivligt, att staten alltid skall skydda de enskilda intressenterna, hur det än går, mot varje förlustrisk, och för att få göra detta skall staten ge de enskilda intressenterna en ränta, som är minst 33 procent högre än den de kunna få på sina pengar vid någon annan placering. Undra på om man avböjer ett förslag, då staten inbjudes till att medverka på sådana villkor! Sveriges riksdag kan helt enkelt inte låta lura sig på det sätt som här är föreslaget.

Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo* och *Ericsson* i Sörsjön.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av det anförande, som herr Åkerström höll vid debattens början.

Jag tror att herr Åkerström använde sig av siffror, som voro något felaktiga. Om jag uppfattade herr Åkerström rätt, så sade han, att före kriget ägde staten omkring 35 procent av den utbyggda vattenkraften och enskilda omkring 65 procent. Han trodde, att nu var det omvänt förhållande. Det var detta uttalande, som jag ville ha tillrättalagt.

Mig veterligen äger nog inte staten större del för närvarande av den utbyggda vattenkraften än kanske högst 40 procent. Det beror ju på hur man ser på en del företag, som staten och enskilda äga gemensamt, och vart man för dem. Men även om man hänför dem till den statliga delen tror jag inte statens andel stiger över 40 procent, under det att de enskildas blir minst 60 procent. Den förskjutning i utbyggnaden mellan staten och enskilda, som skett, har hittills inte gått fortare än att det nog tar ytterligare ett tiotal år innan de äga 50 procent vardera. Det ger ju en något annorlunda bakgrund till den fråga man här resonerar om.

Vattenfallsstyrelsen tror jag mig veta har för sin del ansett det vara en god samarbetsform med ett bolag på de villkor, som här ha ifrågasatts. Därigenom blir man ju också i tillfälle att utnyttja den sakkunskap, som kan finnas även utanför de statliga institutionernas och verkens område, och det kan ju inte vara någon skada. Jag är också övertygad om att bolagsformen skulle medföra att det blir relativt få friktioner mellan de olika intressenterna, kanske i alla händelser mindre än om staten är ensam ägare. Om vi räkna med att i det här fallet tillgår likadant som i umgänget mellan andra intressenter, så är det ofta så att den som ensam äger ett företag, som i detta fall staten skulle göra, och ensam också skall svara för överföringen, får nog också finna sig i att de andra, som därigenom bli tillförsäkrade förmånen att få kraft överförd, gärna komma med anspråk en aning i överkant. De kommunala och enskilda kraftverksägarna bli säkerligen hårdare i sina anmärkningar vad gäller driftsstörningar och krav på utbyggnader än om de själva vore delägare i företaget.

Detta var egentligen den anmärkning, som jag ville göra i anledning av vad herr Åkerström sade.

Sedan har ju riksbankens speciella sakkunnige herr Hall varit uppe här och givit oss en bild av de stora ekonomiska sammanhangen. Det var framför allt räntepolitiken som han var inne på. Det är möjligt att motionärerna inte beaktat, att det skett en räntesänkning sedan det första utkastet skrevs. Det har ju i verkligheten inträffat en sådan. Jag antar emellertid, att frågan, huruvida det skall vara 3 eller 4 procent, lär inte vara någon avgörande sak, utan

*Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten
vid statens kraftverk. (Forts.)*

den går mycket väl att förhandlingsvägen komma till rätta med. Vad jag mera fäste mig vid var de mycket hårda ord, som herr Hall mot slutet använde. Han ondgjorde sig över att intressenterna skulle vara tillförsäkrade att vid inlösning utfå ersättning i ett visst angivet penningvärde, och han frågade: vilken i det här landet får räkna med att staten garanterar honom att han skall få ersättning för sin vara i ett bestående penningvärde? Tyvärr måste jag säga, att det är nog mer än en av dem som lånat finansministern pengar i form av försvarslån, som fått erfara varåt herr Hall syftar. När man gör stora ekonomiska avtal måste man väl ändå ha någon fast grund att stå på. Jag har under de sista dagarna varit med att avsluta ett avtal, som gällt kommuner och vissa andra stora industriella företag, och där ansåg man det alldeles självklart att för att ha någon utgångspunkt, varifrån man skulle kunna räkna, när man om 30 år ville ha en ändring i kontraktet, måste man ange ett penningvärde vid en viss tidpunkt och därifrån beräkna den uppgörelse, som i sinom tid skulle komma. Jag tror att om man tänker sig in i detta, är det ingen uppseendeväckande sak.

Jag har, herr talman, ingenting att tillägga annat än att jag vill instämma i vad herr Ohlin sade, att uttalanden, som man ibland hör ifrån politiskt ledande håll om önskvärdheten av samarbete mellan olika intressegrupper i samhället, och vad som sker i praktiken inte alltid överensstämmer.

Herr Ljungberg: Herr talman! Jag finner det vara anmärkningsvärt, att en proposition framlagts som utan någon motivering frångår både det förslag som vattenfallsstyrelsen avgivit till Kungl. Maj:t och vad de övriga sakkunniga myndigheterna — jag tänker på elkraftutredningen, kommerskollegium m. fl. — som blivit hörda, ha tillstyrkt.

Herr Hall har i sitt anförande yttrat, att det skulle vara att låta lura sig, om man godtog vattenfallsstyrelsens förslag. Det är — det måste jag säga — utomordentligt starka ord, när det gäller att karakterisera en ansvarig myndighets framställning till Kungl. Maj:t. Så nedsättande ord tror jag sällan ha hörts i Sveriges riksdag om en ansvarig myndighet.

I det förslag, som vattenfallsstyrelsen avgav till Kungl. Maj:t, finnas vissa utfästelser även för icke intressenter i det tilltänkta stamlinjebolaget att få transiteras kraft från Norrland ned till avsättningsorterna i mellersta och södra Sverige. Dessa utfästelser innebära, att inom styrelsen för bolaget skall föreligga kvalificerad majoritet för ett beslut härom. Kommer ej sådant beslut till stånd har den enskilde möjlighet att gå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t skall förelägga bolaget att låta verkställa sådan transitering. Där har man således klart besked om hur saken kan ordnas för de enskilda, som icke själva kunna bygga stamlinjer.

Om staten nu tar hand om stamlinjebyggnaderna i fortsättningen, såsom propositionen förutsätter, finnas överhuvud taget inga utfästelser i detta avseende. Jag anser det riktigt, att det från ansvarigt håll här sades någonting om hur man tänker förfara i detta avseende för den händelse riksdagens beslut skulle komma att överensstämma med Kungl. Maj:ts proposition. Kommer vattenfallsstyrelsen att verkställa transitering av dylik kraft på villkor, som äro jämförliga med dem, som innehållas i det föreliggande förslaget till avtal angående bildandet av Svenska stamlinje AB?

Här har redan tidigare talats om att man ju från högsta håll ofta får höra vackra ord om hur viktigt det är att samverka åstadkommes mellan staten och andra intressenter, så att de kunna förena sig om lösningen av en gemensam uppgift. Man säger, att ett sådant samarbete är det rättesnöre man vill följa.

Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

I likhet med vad som tidigare här framhållits måste jag säga, att den föreliggande propositionen förefaller mig vara ett beklagligt exempel på hur åtminstone den nuvarande kommunikationsministern anser att denna grundsats bör följas. Jag tycker att hans uppfattning därvidlag är rätt anmärkningsvärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet i denna debatt, om det icke vore så att det i flera talareshänförenden framskymtat att elkraftutredningen föreslagit just vad utskottsmajoriteten nu vill ha infört. Man bör då kanske observera, att vid elkraftutredningen funnos två reservationer. I den ena av dessa motsatte man sig bestämt detta förslag. Vi böra kanske erinra oss att denna utredning blev tillsatt på grund av väckta motioner och efter ganska långa debatter i riksdagen 1942. Riksdagen gjorde då ett uttalande om att man skulle utreda möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elkraft.

Om jag sedan går till den motion, som ligger till grund för dagens debatt, förhåller det sig ju så att motionärerna erinrat om »det faktum att — förutom staten — kommuner, städer och enskilda äga och utbygga vattenfall, att de själva hittills fått ordna med överföringen av kraften från dessa samt att det skulle innebära en radikal ändring om staten skulle ensam övertaga överföringen av kraft från Norrland söderut». Sedan återropa de hur det varit tidigare och säga därefter att enskilda parter även lämnat sina bidrag till det rådande systemet, och så fortsätter man längre ner i motionen och säger: »Resultatet härav har påtagligt framträtt under krigsåren med dess mångahanda besvärligheter och avsevärt bidragit till den praktiskt taget fulla kraftförsörjning som kunnat upprätthållas.»

Jag tycker det hade funnits anledning för motionärerna att tala litet tystare härom. Vad är det man påtalar i bygderna? Jo, det är den rådande otillfredsställande kraftförsörjningen och det gamla systemet med enskilda bolag, som — det måste vi väl säga — äro suveräna på sitt område. Även Sydsvenska Kraft AB utgör intet undantag härifrån. Vi känna väl till både detta bolag och Yngeredsforsbolaget i Hallands län. Jag tror icke man för folk som litet känner till förhållandena kan tala om dessa bolags välgörenhet i bygden.

Så blev elkraftutredningen tillsatt och fick till uppgift att utreda möjligheterna till rättvisare och bättre elkraftförsörjning på landsbygden, och så ha vi — som framgår av handlingarna — överenskommen om samarbete med Krångede AB, Stockholms elverk och Sydsvenska Kraft AB, vilken utlöper 1950. Då bör ju denna elkraftutredning vara färdig, så att staten och riksdagen ha möjlighet att ta ställning till frågan i hela dess vidd. Nu vill man binda staten och kommunerna med ett avtal med dessa tre intressenter för en tid av 30 år. Kan det vara klokt handlat att nu binda sig för 30 år, när utredning pågår om dessa stora frågor? Är det vanlig praxis? Det brukar ju heta i riksdagen, när en fråga är föremål för utredning, att man skall vänta med beslut i detaljfrågor tills utredningen av frågan i dess helhet är färdig.

Herr Åkerström trodde — och det tror också jag är riktigt — att det bakom detta förslag skymtar någonting annat. Man kan icke värja sig för den tanken, att de starka krafter, som gingo emot elkraftutredningen på sin tid och nu äro emot en annan ordning beträffande kraftförsörjningen, ligga bakom här och söka bromsa upp möjligheterna till den ändring av förhållandena, som vi hoppas på. Om det nu skulle bli en rationell försörjning av elkraft i bygderna bör kammaren observera, att det finnes mycket små enheter, som ingalunda

'Anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. (Forts.)

äro stora avnämare av elkraft. På dessa göra kraftförsörjningsföretagen icke stor ekonomisk vinst. Det är då ganska mänskligt, att de icke äro så värst intresserade för dessa små enheter. Men dessa ha ju också sitt berättigande, och det torde näppeligen annorledes än med statens medverkan kunna ordnas med en rättvis fördelning av elkraften.

Jag kan ej se att det här i debatten presterats några bärande skäl för utskottsmajoritetens förslag, och därför anhåller jag, herr talman, om bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 8.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckta motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. *Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar.*

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 101 i första kammaren av herr *Wistrand* och nr 195 i andra kammaren av herrar *Håstad* och *Wiberg* hade hemställts, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sådan ändring i kommunallagarna samt andra lagar och författningar, att frågor om tillsättning av kommunala tjänster må kunna i större utsträckning än nu är fallet underkastas prövning i besvärsväg och därigenom i möjligaste mån garantier skapas för att vid sådana tjänsters tillsättning behörig hänsyn tages till förtjänst och skicklighet».

Utskottets hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Herlitz*, som inom utskottet yrkat bifall till motionerna I: 101 och II: 195.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Håstad**: Herr talman! Utskottet har icke ägnat den av mig och herr *Wiberg* i andra kammaren och den av herr *Wistrand* i första kammaren väckta motionen om en eventuell besvärssordning för kommunaltjänstemännen någon mera ingående prövning. Utskottet har nöjt sig med att hänvisa till 1939 års motsvarande avstyrkande yttrande, som ju var mycket kort. Utskottet har icke ansett sig böra utsända ärendet på någon remiss. Ändå kan man väl våga det påståendet att åtskilligt inträffat under de sju händelserika år, som förflutit sedan utskottet avgav sitt tidigare utlåtande. Man behöver bara titta då och då i tidningarna för att uppmärksamma några fall beträffande vilka meningarna äro delade.

Jag skall ej här såsom utomstående söka bedöma, huruvida det finnes någon grund för detta missnöje eller ej. Det väsentliga är att sedan 1939 har tjänstemännens egen organisation TCO gjort ett opinionsyttrande i frågan, vilket för övrigt skedde för några månader sedan. Jag skall endast citera ett par punkter: »TCO har genom anslutna organisationer i olika sammanhang fått

Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)

sin uppmärksamhet riktad på att man vid utnämningar till tjänster inom den offentliga förvaltningen allttjämt påträffar fall, där utnämningen skett med hänsyn till personliga relationer eller under hänsynstagande till det förhållandet, att vederbörande företrätt en sådan politisk uppfattning, som varit överensstämmande med den som de beslutande myndighetspersonerna företrädade. Detta gäller ej minst det kommunala området.» Och så fortsätter man och säger: »För ett vidmakthållande av de värdefulla kvalifikationerna och den sunda tilliten är det desto mera angeläget, att man vid tillsättandet av olika tjänster hos kommunerna och staten endast tar hänsyn till vederbörande sökandes förtjänst och skicklighet, där andra hänsyn icke ostridigt kunna tillerkännas betydelse. Ett avsteg från denna linje betyder ej endast oro och olust inom tjänstemannakåren utan även risk för en sådan rekrytering till samhällsliga organ, som minskar dessas effektivitet och misskrediterar den offentliga verksamheten.»

Ytterligare bör också nämnas såsom en faktor att beakta, att antalet kommunaltjänstemän till följd av den allmänna förvaltningens expansion avsevärt ökats. Av direktör Højers redogörelse i Kommunal Tjänstemannatidskrift för den sista folkräkningen framgår, att han kommit till det resultatet att ungefär 65 000 personer vore att betrakta såsom yrkesutövande kommunaltjänstemän. Vad Stockholms stad beträffar har det nämnts för mig, att medan tjänstemännens antal 1914 var ca 4 000 skulle det 1945 ha stigit till nära 12 000. Det är alltså en ganska betydande grupp av samhällsmedborgare, vars väl och ve åtminstone i vissa fall kan hänga på en enda myndighets beslut.

Det är mot bakgrunden härav man skall se den väckta motionen och det utskottsutlåtande, som i dag ligger på kammarens bord. Jag vill även, utöver hänvisningen till TCO:s olustkänslor i den resolution, som jag citerat, säga, att en besvärsnämnd — härom gör även utskottet en erinran — tillkommit i Stockholm genom en speciallagstiftning. Jag vill härom endast säga, att jag, i den omständigheten att denna nämnd har så många ärenden relativt sett att avgöra, ser ett tecken på att en besvärsinstans, som sträcker sig vidare än de vanliga kommunala besvärerna, har en uppgift att fylla. Dess förekomst skänker, skulle jag tro, vederbörande befattningshavare en viss känsla av rättssäkerhet.

Utskottet har såsom huvudargument mot motionen anför, att ett bifall till denna i den ena eller andra formen skulle kunna innebära ett intrång på den kommunala självbestämmanderätten. Denna synpunkt är naturligtvis icke på något sätt främmande för oss motionärer heller, eftersom den i motionen gång på gång återkommer. Vi anbefalla för utredningen vägar, som skulle åstadkomma minsta möjliga beskärning av denna självbestämmanderätt. Jag vill dock här framhålla, att det har från motionärernas sida klart utsagts, att de prövande myndigheternas beslutanderätt skulle vara fullkomligt fri eller obeskurten. Teoretiskt skulle man mycket väl kunna tänka sig en besvärsnämnd, som ej behöfde vara statlig, utan som genom en speciallagstiftning kunde läggas i kommunernas hand, ordnad på det ena eller andra sättet, men i alla fall utrustad med den auktoritet som en högre prövningsinstans bör ha. Om jag icke är fel underrättad planerar man för närvarande bland skogsvårdsstyrelserna inrättandet av ett centralt organ för bedömning av tjänstemannafrågor på ett förberedande stadium, alltså ej i efterhand. Detta är dock ett framsteg som, så vitt jag förstår, går i den av oss motionärer här angivna riktningen.

Vidare har aldrig i motionen sagts att alla kommunala tjänster, t. ex. vissa chefstjänster, absolut skulle behöva föras in under denna överprövning. Vidare ha vi ej heller sagt, att man vid denna prövning absolut bör hålla sig till grundlagens bestämmelser om förtjänst och skicklighet. Det skulle kunna tänkas, att

*Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad
prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)*

man kunde lägga till ytterligare någon ändamålsenlighetssynpunkt. Men även om man, som önskats från många håll, skulle begränsa sig till att införa en klausul om förtjänst och skicklighet i detta sammanhang, bör det väl ändå sägas, att denna klausul tillämpad på statsförvaltningen icke har behövt leda till att de formella meriterna, när det gäller viktiga befattningar, varit utslagsgivande. Dessutom ha vi ytterligare framhållit att besvärinstansen ej behöver ha rätt att förordna någon i stället för någon, vars val den eventuellt ogillar, utan bör endast få befogenhet att upphäva sådana beslut.

I och för sig måste man dessutom ha rätt hävda, att den kommunala självbestämmanderätten icke kan vara ett självändamål, ett värde absolut oberoende av alla synpunkter. Den bör väl som alla värden vägas mot motsäende intressen, i detta fall rättssäkerhetsintressena och de ändamålsenlighetsintressen, som kunna komma fram från andra hållet. För övrigt bör det sägas — det har sagts många gånger här, men bör i detta sammanhang anmärkas ånyo — att riksdagen alldeles icke visat den månhet om den kommunala självbestämmanderätten, som kommit till uttryck i konstitutionsutskottets utlåtande. Tvärtom kan man väl nästan tala om en jubelkör, när riksdagen ideligen beviljar kommunerna statsbidrag, som naturligtvis i realiteten innebära att den kommunala självbestämmanderätten på ifrågavarande område undan för undan inskränkes. En ändamålsprövning av olika kommunala beslut förekommer i rätt stor utsträckning, ehuru naturligtvis icke, när det gäller tjänster i allmänhet. Jag skulle tro att folk finner sig väl till rätta härmed.

I övrigt bör kanske här omnämnas, att några av de nyaste tjänsterna i det kommunala livet ha underkastats en viss kontroll. Jag tänker på bestämmelserna i den nya brandstadgan om brandcheferna. Det var ju diskussion härom i andra kammaren, och man accepterade då beslutet om statens överhöghet. Ytterligare bör jag erinra om att i författningarna om kristidsnämnderna — det var ej riksdagen som fattade beslut härom, utan det var Kungl. Maj:t som utfärdade bestämmelserna 1939 — fanns i § 5 upptagen en bestämmelse av innehåll, att varder till ledamot eller suppleant utsedd uppenbart olämplig person, äger en kristidsnämnd, med upphävande av beslutet, utse annan därtill. Alltså, i det fallet har en statlig myndighet fått befogenhet att till och med avsätta en på kommunalstämma vald förtroendeman utan att riksdagen mig veterligt har reagerat däremot.

Det har också framhållits i vår motion — jag vill understryka det ytterligare — att kommunerna utföra en mängd statliga funktioner och att det just därför kan vara ganska svårt att dra en klar linje, där den kommunala självbestämmanderätten och den statliga skola gå isär.

Jag skulle dock tro, att försiktigt utformat behövde ett institut av denna art icke utgöra något allvarligt intrång i den kommunala självbestämmanderätten, i varje fall icke något allvarligare hot än det som kommunerna nästan ideligen utsätts för genom de statsbidragsregler och inspektionsregler som riksdagen beslutar.

Jag kan, herr talman, icke undgå att fästa uppmärksamheten på vad jag tycker är en viss inkonsekvens i riksdagens hållning. I fråga om de kommunala tjänstemännen förvägrar man åtminstone vissa tjänstemän, dock icke kommunalarbetare och därmed jämställda, rätten till kollektiv anställningsform. Här förvägrar man dem rätt till besvär i andra fall än där det rör formaliteter. Alltså har varken besvärsrätt eller kollektivavtalsrätt tillerkänts tjänstemännen. Endera av dessa rättigheter borde de dock kunna med skäl påfordra, helst som ju statstjänstemännen ha denna besvärsrätt och veterligen intet men därav uppstått.

Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)

Till sist, herr talman, vill jag dock anförä, att man kanske trots allt kan se på denna fråga mera praktiskt och förnuftigt än på det doktrinära sätt som skett från utskottets sida. Jag skulle vilja sammanfatta min allmänna syn på detta sålunda. För det första skulle förhandenvaron av en besvärsrätt leda till att de kommunala organen verkligen tvunges till större omsorg vid tillsättningen av dessa tjänster än som måhända alltid för närvarande är fallet. Man kanske skulle få bort en del onödigt trappspring till bekanta och bekantas bekanta, som nog då och då förekommer. För det andra skulle en dylik besvärsrätt vara till förmån för de kommunala instanserna själva därigenom att klarhet skulle kunna vinnas genom ett objektivt domslut över att den enes eller andres klagan varit fullständigt obefogad eller att de eller de tidningsskriverierna icke haft någon som helst grund. Med andra ord, kverulanterna skulle icke ha så stora utsikter att kverulera. Slutligen skulle detta för den stora och betydelsefulla grupp det är fråga om kunna innebära en ökad känsla av rättssäkerhet med allt vad därmed sammanhänger i fråga om trivsel och effektivitet i arbetet.

Jag vågar därför, även om utsikterna för mitt yrkande äro minimala, hemställa om bifall till den av oss väckta motionen.

Herr Fast: Herr talman! Jag tror att jag kan fatta mig kort. I verkligheten ha inga nya skäl framförts i motionerna eller i det hållna anförandet utöver vad som var bekant 1939. Det enda som inträffat är att denna gång finns det bara en reservant i konstitutionsutskottet, och denne är icke ledamot av denna kammare.

Vid den rätt ingående diskussion av detta ärende, som förekom i konstitutionsutskottet, visade det sig, att man ganska enhälligt var av totalt motsatt uppfattning till den som motionärerna gjort sig till talesmän för. Det är ganska naturligt att förhållandena äro sådana. Jag tror, att man börjat få en känsla av att man icke bara skall tala om den kommunala självbestämmanderätten vid högtidliga tillfällen, vid middagar och banketter o. s. v. utan också öva den vid andra tillfällen.

Vad här föreligger är ingenting annat än ett onödigt inskridande på den kommunala självbestämmanderätten. Jag vill nämligen erinra om att det icke föreligger något hinder att anordna en sådan kommunal besvärsinstitution, som man har t. ex. i Stockholm, inom andra kommuner, om man finner det lämpligt. Men det kan icke gärna ske annat än i de större städerna.

Om jag undersöker hur ofta detta institut anlitats och hur ofta man gjort ändring i de utnämningar som ägt rum, visar det sig att icke ens i Stockholm förelegat något egentligt behov av denna kommunala nämnd. Jag tror, att det icke heller ute i bygderna föreligger något behov av att införa någon sorts riksnämnd. Det är icke på det sättet, att man vid tjänstetillsättningar förfar med fullständigt godtycke och utan hänsyn till vederbörandes lämplighet för den befattning det är fråga om, utan det gäller bara att man ute i kommunerna kan taga en tillräckligt vid hänsyn både till de teoretiska meriterna och den personliga lämpligheten. I sistnämnda hänseende kan man ju icke samla några papper, men man har ute i kommunerna en ganska ingående kännedom om vederbörandes lämplighet.

Herr Håstad sade, att man kan tänka sig att med denna besvärnsinstans kommer man att nedlägga större omsorg på tjänstetillsättningarna. Ja det kommer man att göra i fråga om att pappersmeriterna äro väl täckta, så att, om någon har en månad längre tjänstetid än en annan, man icke försummar att

*Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad
prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)*

sätta honom i första rummet eller före den andre. Ty annars måste man räkna med att få bakslag.

Men är det den sortens kommunala tjänstemän som man egentligen vill ha tillsatta? Den klagoskrift man ingivit från TCO innehöll ingenting annat än vad man tidigare, 1939, anfört och för vilket man icke givit några som helst belägg. Man kan ju göra detta påstående, att det tages hänsyn till släktförbindelser. I verkligheten förhåller det sig icke så. Detta är icke något sådant trask som man vill göra gällande, och något inskridande på den kommunala självbestämmanderätten behöver icke ske för att sanera det.

Jag kan gärna medgiva, att på en del områden, där det gäller t. ex. specialförfattningar, som tillkommit för att reglera särskilda förhållanden och där staten betalar större delen av eller kanske hela kostnaden för administrationen, har man från statsmakternas sida, kanske ibland i onödan, givit föreskrifter angående utseendet av tjänstemännen. Men det rör sig här om någonting annat. Det rör sig om kommunernas förvaltning. De tjänstemän, som syssla med den kommunala förvaltningen och till vilka det icke utgår statsbidrag, kunna icke, såsom herr Håstad gör, jämföras med dem som avses i vissa kommunala specialförfattningar och i de bestämmelser som där finnas. Det är icke något skäl att införa dessa särskilda bestämmelser för områden, där staten icke ger något bidrag.

Herr Håstad sade, att det inträffat något efter 1939. Såvitt jag förstår skulle det vara tillkomsten av TCO och dess framställning. Men jag vill säga, att det har inträffat en del, som onödiggör framstötter av detta slag exempelvis i fråga om landstingens verksamhetsområde. Vad har inträffat? Det har inträffat, att ehuru tjänstemännen icke anställas genom kollektivavtal, de äro anställda enligt grunder gällande för samtliga landsting. Man har sagt vilka krav man ställer på tjänstemännen. Men det är självklart, att förvaltningsutskotten mot bakgrunden av dessa teoretiska krav också få taga hänsyn till sin kännedom om vederbörande och de förtjänster, den verksamhet m. m., som han kan ha att anföra och som ibland kan mer än väl uppväga de teoretiska meriterna.

Herr talman! Jag tror, att i nuvarande läge finnes ingen resonans för framstötter av detta slag. Jag skall därför icke bli mera mångordig än jag varit, utan jag ber att kort och gott få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Hedlund* i Östersund.

Herr Håstad: Bara ett ord till herr Fast, som bestred att det framkommit nya skäl. Jag vill göra gällande, att om en intresseorganisation, som omfattar den berörda gruppen, anför vissa klagomål, som icke rikta sig mot något visst parti — eftersom alla partier äro företrädde — är detta en väsentlig faktor. Det finnes blott två intressen att bevaka, å ena sidan samhällets och å andra sidan tjänstemännens i de berörda grupperna. Om en av de berörda grupperna anser sig ha befogad grund för missnöje, är det väl ett faktum att fästa visst avseende vid.

Jag nödgas upprepa, att själva den kår varom det är fråga ökas för varenda dag. Komma nu de sociala reformerna att genomföras gå vi mot en ytterligare stegring av densamma. Detta är naturligtvis också en faktor att fästa avseende vid.

Herr Fast drog av den omständigheten att besvärsnämnden i Stockholm i allmänhet ogillat klagomålen den slutsatsen, att en besvärinstans av denna art icke var av behovet påkallad. För det första är det känt, att i vart tionde fall har ändring skett. Eftersom det är ganska många besvär är detta icke all-

Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)
 deles betydelselöst. Men bara den omständigheten, att så många besvär inkommit och att vederbörande fått säkerhet för att han icke blir illa behandlad tack vare denna överprövning, är enligt min mening till fördel.

Dessutom får man icke glömma, herr Fast, att denna besvärsnämnd har kanske icke alltid haft den oberoende ställning i förhållande till vederbörande tillsättande myndigheter som man anser naturlig för en objektivt överprövande myndighet.

Herr Fast yttrade vidare, att därest det skulle föreligga behov av att i olika kommuner införa en besvärnsinstans skulle detta lätt gå för sig. Såvitt jag förstår måste det dock ske lagstiftningsvägen, eftersom denna lagstiftning om besvärsnämnd i Stockholm uteslutande är tillämplig för Stockholm.

Sedan kom herr Fast till slut till en synpunkt, som jag tycker är mycket väsentlig, nämligen huruvida införandet av besvär kan leda till att man icke längre får samma möjlighet att taga hänsyn till andra omständigheter än pappersmeriter. Denna fråga sammanhänger naturligtvis med själva rättsreglerna. Jag är icke säker på att ett sådant institut behöver få de verkningar som herr Fast befarar. Jag vill verkligen till herr Fast ställa frågan: anser herr Fast, att besvärsväsendet, när det gäller tjänster inom statsförvaltningen, lett till sämre befordringsväsen än vi eljest skulle ha fått? Det är ett problem, som kanske kan bedömas på olika sätt. Men jag föreställer mig nog ändå, att när exempelvis kommunikationsdepartementet har att pröva besvär från posten, järnvägen eller telegrafien tar det hänsyn icke bara till formella meriter utan till allt, som kan inläggas i begreppen förtjänst och skicklighet, även om det icke kan utläsas i dessa examens- eller tjänstemeriter.

Herr **Fast**: Herr talman! Endast ett par ord. Herr Håstad sade, att det kan icke bli tal om en kommunal nämnd, utan att det skulle bli en central nämnd. Den kommunala besvärsnämnden i Stockholm vore icke tillräckligt oberoende. Tror då verkligen herr Håstad, att en central nämnd med säte t. ex. i Stockholm, vilken skulle avgöra klagomål från Ystad till Haparanda, hade någon som helst möjlighet att taga hänsyn till annat än pappersmeriter? Det är självklart, att de personliga egenskaper, som många gånger icke låta sig så lätt beskrivas men som man i kommunerna har möjlighet att taga hänsyn till, skulle totalt försvinna. Jag kan från min egen minnesvärld nämna, att vi hade en tjänst — det var en ganska låg tjänst — varom skrivits åtskilligt i tidningarna. Man påstod, att det var politisk belöning o. s. v. Men det bestrides nu icke från något håll, icke ens från dem som klagade mest, att denne man var en sällsynt duglig kommunal tjänsteman, vilket de, som hade med detta att göra, för övrigt väl visste om. Det är icke möjligt att taga hänsyn till sådana omständigheter i en central nämnd.

Så frågade herr Håstad: är det icke väldigt bra så som det är ställt för staten, att man på detta sätt kan besvara sig? Man har beskurit direktionernas möjligheter. Det är ganska lustigt, att i dag på förmiddagen träffade jag en man, som satt i en hospitaldirektion. Han klagade bittert över att de voro så bundna, att, om man icke toge hänsyn till en månads tjänstemeriter, man hade all anledning förutsätta, att valet upphävdes, vilket gjorde, att man tyckte, att man egentligen icke hade behov av att existera.

Jag tror, att vi skola akta oss för att i så hög grad snöra in den kommunala förvaltningen, framför allt när det är onödigt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt

Motioner om beredande av ökad möjlighet att i besvärsväg ernå förnyad prövning av frågan om kommunala tjänstetillsättningar. (Forts.)
bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om sådan ändring av kommunallagarna, att frågor om kommunal produktion av hyreshus m. m. kunna avgöras med enkel majoritet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om vidtagande av sådana ändringar i gällande kommunallagstiftning, att kommun erhåller rätt att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar.

Motion om rätt för kommun att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Edberg**: Herr talman! Nästan alla konstitutionsutskottets ledamöter äro kommunalmän, och det är väl också därför som motionen rönt en så välvillig behandling i utskottet som fallet varit.

Våra kommunallagar ha blivit allt mer föråldrade, och därför börja de ute i bygderna att tolkas på olika sätt. Det kunde vara frestande nog att här i dag ge en del exempel härpå, men jag skall icke trötta kammarens ledamöter därmed utan endast ange ett par fall, som tydligt och klart visa, hur våra kommunallagar numera tolkas.

Som vi alla veta ha många kommuner anslagit medel till elektrifiering av avlägset belägna gårdar och byar. Våra kommunallagar tillåta ju, att anslag beviljas till elektrifiering och indragande av vattenledning i tätare bebyggda delar av våra samhällen, men som sagt får detta icke ske i mera avlägsna gårdar och bygder. Jag skall anförä några exempel från min egen hemkommun. Där ha vi beviljat i runt tal 40 000 kronor till elektrifiering av fyra avsides belägna skogsbyar, sedan de anslag staten beviljat för samma ändamål visat sig vara otillräckliga. Arbetet är redan påbörjat och skall, såsom jag hoppas, vara färdigt till jul. Ingen i kommunen överklagade kommunalfullmäktiges ifrågavarande beslut, varför det står fast. Men i en annan kommun i samma län anslogos 15 000 kronor till precis samma ändamål, men där överklagade en person beslutet hos länsstyrelsen, som också upphävde detsamma. Jag är för min del säker på att vår länsstyrelse gjorde detta med tungt hjärta, men som sagt medge kommunallagarna för närvarande icke att dylika anslag beviljas, enär en sådan elektrifieringsåtgärd icke anses hänförlig till en kommuns hushållningsangelägenhet. Det gamla ordspråket, som säger att tiderna förändras och vi med dem, talar nog sanning, ty det är inte heller på detta område nu som förr. Elektrisk kraft skaffar man sig numera med hydroforer till vattenuppföring, mjölkkningsmaskiner, separatorer, smörkärnor, vedkap m. m. Följaktligen kan man säga, att vi vad elektricitetens användning beträffar äro inne på ett område, som kan sägas utgöra en kommuns hushållningsangelägenhet. Därför borde också enligt min mening en kommun ha rätt att av sina medel anslå bidrag till elektrifiering av enskilda gårdar och byar.

Utskottet är ju också på det klara med att en ändring i detta avseende av kommunallagarna bör komma till stånd. Min tro är också, att om icke den sittande kommunindelningskommittén kunde förväntas komma att avlämna sitt betänkande måhända redan nu till hösten, skulle utskottets kläm ha kom-

Motion om rätt för kommun att bevilja anslag till elektrifiering av avlägset liggande gårdar och byar. (Forts.)

mit att se annorlunda ut än den nu gör. Jag är emellertid belåten med det föreliggande utskottsutlåtandet, trots att det går ut på yrkande om avslag på min motion. Det pekar nämligen tydligt och klart på att utskottet väntar sig en lagstiftning, som kommer att ge kommunerna rätt att bevilja anslag till elektrifiering av avsides liggande gårdar och byar. Detta skulle endast innebära en gård av rättvisa, ty i många fall ha i sådana orter boende fått vara med om att betala anslag, som beviljats för undersökningar om indragande av vatten och elektricitet i tätare bebyggda delar av deras kommun, och de mena därför, att de böra kunna komma i åtnjutande av motsvarande förmåner.

Herr talman! Jag är som sagt belåten med utskottsutlåtandet som sådant, enär det tydligt och klart pekar hän på önskvärdheten av en ändring i kommunallagarna i den av mig föreslagna riktningen, och jag har därför, herr talman, icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 11, 14 och 21.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ugifter under
rikstatsens
tionde
huvudtitel.*

Punkten 82, angående avsättning till lotterimedelsfonden.

*Avsättning
till lotteri-
medelsfonden.*

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under tionde huvudtiteln, punkten 93, föreslagit riksdagen att till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1946/47 anvisa ett anslag av 6 500 000 kronor.

Vidare hade uti två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *G. Elofsson* i Vä m. fl. (I: 91) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl. (II: 90), hemställts, »att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts äskande under förevarande punkt, besluta uttala, att av lotterimedelsfonden under budgetåret 1946/47 ett belopp av minst 2 000 000 kronor måtte användas såsom bidrag till landsbygdens kulturella bildningsverksamhet».

Utskottet hemställde,

- a) att riksdagen måtte till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1946/47 anvisa ett anslag av 6 500 000 kronor;
- b) att motionerna I: 91 och II: 90 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Gränebo, Heidings, Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

- a) att riksdagen — — — 6 500 000 kronor;
- b) att motionerna I: 91 och II: 90 måtte anses besvarade med vad reservationerna i sin motivering anförde.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Såsom framgår av utskottsutlåtandet beräknas inkomsten av lotterimedel för nästa budgetår till 39 miljoner kronor. Enligt de av 1938 års riksdag godkända grunderna för lotterimedlens användning skulle hälften av dessa medel tillfalla lotterimedelsfonden och den andra hälften ingå i den allmänna budgeten. Senare har emellertid på grund av det ansträngda budgetära läget ett avsteg från dessa bestämmelser måst göras, så att endast 5,5 miljoner kronor kommit att tillfalla lotterimedelsfonden och genom denna ställts till vederbörande departementschefs förfogande att utdelas i form av anslag huvudsakligen för kulturella ändamål i de större städerna. Särskilt ha Stockholm, Göteborg och Malmö var för sig fått väsentliga delar av ifrågakvarande medel, nämligen Stockholm 2,8 miljoner, Göteborg 664 000 och Malmö 313 000 kronor, medan återstoden fördelats väsentligen bland andra städer, medan landsbygden fått endast omkring en tiondel av hela beloppet.

Kungl. Maj:t har nu i statsverkspropositionen begärt, att beloppet i fråga, som sagt tidigare 5,5 miljoner kronor, skall ökas med 1 miljon till 6,5 miljoner kronor. I anslutning till propositionen har på bondeförbundshåll väckts en motion om att av sistnämnda belopp minst 2 miljoner kronor, alltså knappt en tredjedel, måtte användas såsom bidrag till landsbygdens kulturella bildningsverksamhet.

Vi på bondeförbundshåll ha ansett detta vara ett rimligt krav från landsbygdens sida. Utskottet har emellertid icke velat vara med härpå. I utskottet fick man sålunda höra, att det icke ansågs, att framställningar i detta avseende för landsbygdens vidkommande vore av den storleksordningen att en dylik höjning var erforderlig. Gentemot detta påstående kan emellertid invändas, att dylika framställningar gjorts åtskilliga gånger från landsbygdshåll, men att framställningarna i fråga icke vunnit gehör. Utskottet har ju också i sin motivering klart framhållit, att tidigare förfarits just på detta sätt. Vi på bondeförbundshåll ha därför ansett, att när man nu ökar avsättningen till lotterimedelsfonden bör det också göras möjligt för Kungl. Maj:t att i större ut-

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

sträckning än hittills tillgodose landsbygdens intressen i här ifrågavarande avseende. Inför det sätt varpå dessa pengar hittills använts måste man ställa sig frågande om den rätta avvägningen härvidlag tillämpats. Kungl. operan här i Stockholm fick sålunda under fjolåret icke mindre än 1 369 215 kronor, vilket betyder att staten för varje föreställning, om jag räknar med cirka 250 föreställningar per år, satsar icke mindre än cirka 5 500 kronor. Härtill kommer att Dramatiska teatern erhöi ett anslag på över en halv miljon kronor.

Det är givet att vi på landsbygden anse, att när man är så frikostig då det gäller de kulturella institutionerna i storstäderna, bör man också visa sig litet mera generös när det gäller motsvarande intressen på landsbygden. Reservanterna ha därför yrkat, att Kungl. Maj:t i fortsättningen i större utsträckning än tidigare bör ta hänsyn till landsbygdens intressen på hithörande område. Jag finner, herr talman, detta vara en rimlig begäran, och därför ber jag att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Den fråga herr Rubbestad här berörde är till sitt innehåll både gammal och välkänd. Redan för flera år sedan beslöt emellertid riksdagen på statsutskottets initiativ och utan att någon motion förelåg att av här ifrågavarande medel, alltså inkomsterna av lotterimedel, skilja av icke fullt hälften för tillgodoseende av kulturella ändamål. Proportionen i fråga om medlens fördelning mellan stora och medelstora städer å ena sidan och landsbygden å den andra sidan skulle givetvis ha tätt sig väl så överdriven för landsbygdens vidkommande, om man då vidtagit den avvägning, som bondeförbundet påyrkat. Efter den jämkning i denna fördelningsgrund, som betingas av krisen, har på statsutskottets förslag detta anslag höjts från 4,5 till 5,5 miljoner kronor. Det skrevs samtidigt härmed många sympatiska ord om det önskvärda i att handelsdepartementet vid fördelningen av dessa medel toge all möjlig hänsyn icke bara till landsbygden utan även till de mindre och medelstora städernas intressen och behov; jag syftar härvidlag på de medelstora städer, som komma närmast efter våra verkligt stora städer.

I år har departementschefen lagt på ytterligare en miljon för att kunna möta de anspråk, som härvidlag redan ställts eller som ligga färdiga att ställas här och var ute i bygderna. För att man skall kunna möta detta krav är sannolikt denna ökning av anslaget emellertid icke heller tillräcklig. Alldeles visst är dock, att om detta krav från bondeförbundshåll skulle uppfyllas, nämligen att man för landsbygdens vidkommande av detta anslag på 6,5 miljoner kronor skulle avskilja ett belopp av 2 miljoner, en orättvisa skulle begås mot de mindre och medelstora städerna. Man får nämligen räkna med att anslaget är bundet så att säga till toppen eller till ett belopp av i runt tal 3 miljoner kronor. Detta gör att det praktiskt taget icke skulle bli något över för samhällen, som befinna sig mellan de verkliga storstäderna och den rena landsbygden. Det kan icke vara rimligt att gå en sådan väg, och jag säger nu som jag gjorde 1944, att bondeförbundet knappast tjänar de intressen man på det hållet vill tjäna — och som vi andra gärna skulle vilja hjälpa att tjäna — genom att man kommer med ytterligare förslag i denna riktning. Tag i stället steget fullt ut och begär en utökning av lotterimedelsfonden med det belopp, som härvidlag kan komma i fråga; då kommer hela spörsmålet i ett annat och om jag så får säga mera naturligt läge.

Det är emellertid klart att med den ökning av anslaget departementschefen här föreslagit även landsbygden kan komma att få sina intressen i här ifråga-

Arsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

varande avseende bättre tillgodosedda. Det är tacknämligt med den ökning som föreslagits, en ökning som utskottet för sitt vidkommande hälsat med tillfredsställelse. Utskottet vidhåller emellertid sin uppfattning att man bör fortsätta med att så småningom söka bättre tillgodose de kulturella behoven på landsbygden och i de mindre städerna än som hittills kunnat ske inom ramen för det tämligen begränsade anslaget.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag tror att det sedan gammalt råder en del missförstånd beträffande dispositionen av dessa lotterimedel och att detta delvis förklarar varför man på vissa håll fått den uppfattningen, att landsbygdsintressena icke blivit tillräckligt tillgodosedda. Jag skall därför begagna tillfället att för kammaren framlägga några siffror, som jag hoppas skola vara till nytta icke bara denna gång utan även vid kommande behandlingar av frågan om lotterimedlens användning.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga, att om man gör ett försök att dela upp ifrågavarande anslag i sådana, som gå till landsbygdsändamål, och sådana som gå till andra ändamål — en uppdelning som jag för min del anser i och för sig en smula artificiell men som på min uppmaning gjorts inom departementet — finner man, att under förra budgetåret av ungefär 1,3 miljoner kronor fritt disponibla medel, sedan de mera bundna *driftanslagen* för Operan, Dramaten, konsertföreningarna o. s. v. undantagits, ungefär 770 000 kronor gått till landsbygdsändamål. Jag inräknar då anslaget till en del soldathem, eftersom jag finner det ganska klart, att det framför allt är landsbygdsungdomen, som har glädje av dem och icke den ungdom, som har sina hem i staden. Jag inkluderar däremot icke ett sådant anslag som de omstridda 100 000 kronorna till Bengt Bergs anläggningar, ehuru dessa ligga på landsbygden — detta anslag tillgodoser enligt min mening mera ett riksändamål. Landsbygden har alltså av dessa 1,3 miljoner fått ungefär 60 %. När man är så blygsam som herr Rubbestad anser sig vara och begär en tredjedel, är det kanske en överraskning att finna, att landsbygden fått icke en tredjedel utan 60 % under det senaste året.

Hur mycket hade då ansökts om för landsbygdsändamål? Enligt samma uppdelningsgrund begärdes det 1 267 000 kronor: 270 000 kronor därav avsågo emellertid anslag för en ny folkhögskolebyggnad i Lappland, vilken av kända skäl icke kunde komma i fråga under nuvarande förhållanden. Av en miljon kronor beviljades alltså 770 000 kronor. Jag tycker, att detta vittnar om att regeringen varit ganska angelägen att tillmötesgå landsbygdsönskemålen. Undersöker man sedan, huru mycket som begärts för andra ändamål och hur mycket som erhöles, finner man, att i ansökningar avseende antingen lokala ändamål för städer och samhällen eller av mera blandad natur — riksändamål — begärdes ungefär 3 ½ miljoner kronor. Därav beviljades cirka 500 000 kronor. Det var alltså en mycket starkare gallring av dessa mera blandade, riksbetonade anslag och lokalt stadsbetonade anslag. Ty 500 000 av 3 ½ miljoner är en rätt liten proportion, medan 770 000 av 1 267 000 — däri inbegripet lapplandshögskolan — är en ganska betydande proportion.

Jag är absolut övertygad om att ingen som hör dessa siffror skall kunna bestrida, att det förefunnits en önskan hos dem som dela ut medlen — i detta fall är det ju jag som har haft det närmaste ansvaret — att så mycket som möjligt tillgodose landsbygdsönskemålen. Det enda som kan ge grundval för en annan inställning är uppfattningen, att det är oriktigt att Operan, Dramaten, övriga teatrar och konsertföreningarna ha löpande anslag av viss storlek, vilka

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

anpassas med hänsyn till deras skyldighet att ge personalen dyrtidstillägg i likhet med vad annan personal får. Man kan naturligtvis säga, att en inskränkning därvidlag bör ske. Men om man accepterar det som är praxis sedan länge, nämligen att dessa institutioner skola ha löpande anslag, är det endast att konstatera, att av de 5 $\frac{1}{2}$ miljonerna återstå 1,3 miljoner att »fritt» utdela, och då ligger det till på det sätt jag nämnde, d. v. s. att landsbygden fått huvudparten.

Nu kan man fråga: är det verkligen så, att landsbygden icke har något intresse av Operan, konsertföreningarna o. s. v.? Det är en stor fråga, som jag icke skall närmare ingå på nu. Jag tycker, att det är en smula märkvärdigt sett ur kulturell synpunkt att säga, att dessa anslag ges till Stockholms stad och att landsbygden icke har något intresse av dem. Jag skulle vara frestad att använda ett starkt ord och säga, att när det gäller sådana kulturella anslag, som ha betydelse för kulturutvecklingen och för kulturlivet i Sverige, är det mycket blygsamt av landsbygdsrepresentanterna att vilja påstå, att anslaget icke är av något intresse för landsbygden.

Enligt min mening är det mycket angeläget, att man delar upp lotterimedelsfonden i två delar, så att riksdagen en gång för alla finge taga ställning till frågan. Ansåge man då, att Operan, Dramaten o. s. v. skulle bedrivas som nu, finge man ge vissa anslag till dessa institutioner, som sedan gammalt haft löpande driftsanslag. Sedan hade man en annan lotterimedelsfond fritt disponibel, ur vilken årligen återkommande *driftsanslag* icke skulle ges. Det är egentligen två skilda saker det gäller. Den senare fonden skulle det senaste året ha varit uppe i ungefär 1,3 miljoner, och under det nya året komme den att bli ungefär 2,3 miljoner. Så kunde man kanske överväga, hur anslagen ur denna fond skulle uppdelas, hur mycket som skulle gå till landsbygdsändamål och hur mycket som skulle gå till andra ändamål, om man hade lust till det.

Det finns för övrigt knappast mer än ett enda anslag av dessa 1,3 miljoner, som kan anses vara ett speciellt anslag för en stad. Jag kan nämna för kamraren, att om man undersöker, vad Stockholms stad har fått av dessa medel, så visar det sig, att det enda är ett anslag på 20 000 kronor till Odontologiska föreningen i Stockholm för möbler till nya lokaler. Det är alltså de som studera odontologi, därav många från landsorten, som ha intresse av detta anslag. Vidare är det ett anslag till Stockholms högskola på 3 500 kronor. Det är icke bara stockholmare, som studera där. Dessa äro de båda anslag som ha gått till Stockholms stad. Om man anser, att detta vittnar om någon lust att ge städerna en företrädesställning, använder man en egendomlig slutledningsmetod. Vad de medelstora städerna beträffar, har upptagits ett anslag till Norrköping för en ny teaterbyggnad på 110 000 kronor. Detta är det enda anslaget av denna art till de större eller medelstora städerna.

Jag skall icke trötta med fler siffror. Jag vill bara påpeka, att jag varit så försiktig i denna uppskattning, att jag såsom landsbygdsändamål icke medräknat t. ex. ett anslag till Blekinge musei- och hembygdsförbund, eftersom man har planer på att bygga i Karlskrona. Ehuru detta är ett anslag, som är av intresse för hela Blekinge län, har jag icke velat utmana herr Rubbestad och andra att komma upp och säga, att anslaget går till Karlskrona och att de därför icke vilja räkna det som landsbygdsanslag.

Mot bakgrunden av denna lilla exemplifiering tror jag, herr talman, att jag vågar påstå, att det funnits en önskan att beakta de berättigade landsbygdsönskemålen. Men jag befinner mig icke i någon motsättning till herr Rubbestad och hans vänner i fråga om vad de syfta till, nämligen att landsbygden bör ha sin skäliga del av dessa medel och att det är önskvärt, att man upp-

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

muntrar det kulturella livet på landsbygden. Vad jag velat framhålla är bl. a. två saker. För det första finns det icke grund för en orättvis karakteristik över hur medlen använts. För det andra är det icke fruktbart i längden att draga skarpa gränser mellan vad som går till det ena eller det andra ändamålet. Därför tror jag icke att det vore klokt, att utskottet skreve och gäve Kungl. Maj:t direktiv, att viss bestämd del skall gå till landsbygdsändamål, som man icke närmare kan precisera. Riksdagen kan lugnt förlita sig på att Kungl. Maj:t i fortsättningen kommer att använda dessa medel i samma anda som skett på den senaste tiden, vilket står i god överensstämmelse med innebörden av det beslut riksdagen fattade, när fonden för ett år sedan ökades med 1 miljon kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Då jag hör till dem som äro skyldiga till att denna gamla mycket diskuterade fråga kommer igen, må det förunnas mig att med några ord klargöra varför jag återigen motionerat i saken.

Den första motion jag tillät mig väcka medförde, att utskottet skrev, att man hade observerat, att de större städerna hade tagit det mesta av dessa medel och att landsbygden och de mindre städerna icke fått vad som borde tillkomma dem. Detta utskottets uttalande godkändes av riksdagen. Jag avvaktade då hur vederbörande departementschef skulle handla. Men av den redogörelse som gavs för medlens användning 1944 framgick, att några ändrade dispositioner i stort sett icke vidtagits. Jag hade dessutom personlig erfarenhet om fall från min hembygd, då anslag vägrats. När det gällde anslag för att försöka konservera och bibehålla en del av de gamla väderkvarnarna på Öland, något som jag tror bör ligga i allmänt intresse, fanns det icke ens 3 000 kronor tillgängliga. Det var först efter förnyad framställning som man lyckades åstadkomma detta lilla anslag. Jag återkom då med min motion, och för att kunna tillfredsställa det behov, som otvivelaktigt var rådande, beslöt utskottet på eget initiativ höja anslaget till lotterimedelsfonden med en miljon kronor.

När man nu granskar den fördelning av medlen, som ägt rum under föregående år, vill jag visst icke rikta något klander mot den som närmast är ansvarig härför, dåvarande handelsministern, professor Ohlin. Jag förstår nog hans synpunkter, och han har också redogjort för hur medlen i stort sett fördelats. Men kvar står det faktum, att landsbygdens kulturella intressen icke kunnat tillgodoses på ett sätt som kan jämföras med det sätt, på vilket man gynnat städernas intressen. Professor Ohlin sade att det kunde ifrågasättas, huruvida icke landsbygden i alla fall hade ett visst intresse av de kulturella inrättningarna i storstäderna, t. ex. Operan, teatrarna, konsertföreningarna o. s. v. Jo, nog förefinns det ett visst intresse för sådant hos en del av de svenska medborgarna även på landsbygden. Men jag skulle vilja fråga, huru många från landsbygden det är som verkligen ha tillfälle att komma upp till Stockholm och övervara en operaföreställning eller en konsert. Det är ett mycket litet fåtal. Vi ha däremot ute på landsbygden många stora problem att brottas med, för vars lösande vi sakna medel. Jag skall nämna t. ex. våra bygdegårdsföreningar. Den verksamhet, som man bland landsbygdsungdomen för ökande av sina kunskaper mer och mer gått in för, nämligen studiecirklarna, arbetar under förhållanden, som man här i Stockholm icke har en aning om. Man har icke lokaler att samlas i. Man får resa milslånga vägar i ur och skur för att kunna komma tillsammans några timmar för att studera eller för att lösa andra uppgifter, som man har satt sig före. Vi ha våra hembygdsföreningar, som sträva efter att tillvarataga så mycket

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

som möjligt av den gamla, försvinnande bygdekulturen. På det området skulle anslag av stora mått behövas, om det skall gå att rädda vad som bör räddas av landsbygdkulturen. Professor Ohlin talade om att ansökningarna äro så få och att landsbygdsintressena procentuellt sett blivit mycket väl tillgodosedda. Det ligger nog så till, att vi på landsbygden äro litet blyga och tillbakadragna och kanske icke hålla oss framme på det sätt man gör i storstäderna. Men jag är övertygad om att om man ställde de 2 miljoner, som i motionen yrkas, till förfogande, skulle de vara en droppe i havet jämfört med vad som verkligen behövs. Men man vet på den svenska landsbygden, att det icke finns möjlighet att åstadkomma medel, därför att anslagen äro så begränsade och därför att vissa ändamål fått en mera fast karaktär, så att pengarna redan äro disponerade.

Jag ifrågasätter, huruvida det icke i den situationen vore lämpligt att helt och hållet överflytta dessa s. k. fasta anslag till Operan, teater och konserter och sedan ställa medel till förfogande, vilka kunde fördelas så, att landsbygden finge sin beskärda del.

Herr Törnkvist säger, att vi ha lagt upp motionen fel och att vi i stället skulle ha motionerat om högre anslag. Ja, är det så, att herr Törnkvist vill understödja den saken, finns det nog tillfälle att komma igen.

Jag förstår mycket väl, att efter det beslut kammaren redan fattat det knappast finns någon möjlighet att nu åstadkomma en bättre fördelning. De medel som anslås komma väl som vanligt att till största delen absorberas av kulturella inrättningar i storstäderna och därmed jämförliga institutioner.

Det är dessa synpunkter som för mig varit avgörande, och det är med hänvisning till dem som jag, herr talman, yrkar bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Jag begärde ordet för att yttra några ord i anledning av herr Ohlins anförande. Herr Ohlin började med att han ville lämna en förklaring, som eventuellt skulle skingra det missförstånd, som råder i denna sak. Jag vill säga, att hans förklaring icke alls skingrar något missförstånd. Ty förklaringen var helt enkelt den, att han sökt uppdelade dessa 5.5 miljoner i dels ett fast anslag, dels en fri del, och det är den uppdelningen vi reagera emot och icke vilja godtaga. Även när det gäller den fasta delen måste man se efter, vart den går, om den går till landsbygdens bildningsverksamhet eller till städernas kulturella ändamål. Och då vill jag påstå, att den fasta delen, som utgör mer än hälften av det förutvarande anslaget, kommer väsentligen storstäderna till del. Därför kan man icke godtaga den förklaring herr Ohlin gav.

Det förvånar mig, att herr Ohlin kunde komma fram till den slutsumma han nämnde för landsbygdens del, 770 000 kronor, särskilt om man frånräknar det anslag som är utanordnat till Blekinge musei- och hembygdsförbund på ca 75 000 kronor. Jag för min del har räknat in detta anslag i de belopp, som kunna hänföras till landsbygden, trots att det skall gå till Karlskrona, men ändå har jag icke kommit upp till den stora summa, som herr Ohlin räknade med. Dessutom vill jag säga, att jag finner även den summa herr Ohlin nämnde för städernas del, 400 000 kronor, oriktig. Herr Ohlin sade, att Stockholm fått vissa små summor, och ville därmed göra gällande, att det är ganska små saker, som gå till Stockholm. Han glömde då det väsentligaste. Jag nämnde förut 1 369 000 kronor till Operan och 520 000 kronor till Dramaten. Därtill komme ju 204 000 kronor till Konserthusföreningen i Stockholm och en hel del andra

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

saker, som jag icke behöver uppräknat här. Jag sade, att beloppet till Stockholm uppgår till ca 2 800 000 kronor, och jag tycker ju, att det icke är rimligt, att landsbygden skall få så liten del av anslaget.

Herr Ohlin frågar, om vi icke ha något intresse av Operan. Jo, det ha vi visst, men vi ha också intresse för bildningsverksamhet och kulturella ändamål på landsbygden. Det är det som ligger oss varmast om hjärtat och det som gör, att vi kräva, att större del av anslaget än förut går till landsbygden.

Herr Ohlin sade i slutet av sitt anförande, att han skulle för sin del gärna gå på samma linje som reservanterna. Men hur kan herr Ohlin i så fall gå på den linje, som yrkar blankt avslag på den väckta motionen och att den icke skall föranleda någon som helst åtgärd? Vi vilja, att det skall tagas hänsyn till landsbygdens berättigade intressen härvidlag. Är det herr Ohlins mening att vara på samma linje som vi och alltså främja landsbygdens kulturella intressen, bör han förena sig med oss om vår reservation. Den är så hovsamt utformad, att jag tycker vem som helst skall kunna acceptera den. Den säger bara, att när anslaget ökats med en miljon kronor, förutsätta vi, att därmed beredes möjlighet för Kungl. Maj:t att i större utsträckning än förut ge landsbygden del av dessa anslag. Jag skulle dessutom vilja säga, när herr Ohlin ville ha den uppdelning av detta anslag, som han omnämnde, och den, som herr Jonsson i Skedsbygd också var inne på, att det vore det mest förnuftiga, att man överförde de anslag som gå till Operan, Dramaten och konserthusföreningarna till åttonde huvudtiteln, så att riksdagen finge pröva användningen av dessa anslag från fall till fall. Då kanske man kunde litet bättre granska dessa förhållanden och då bleve det icke som nu, att detta egentligen är handelsministerns fickpengar, som han ger efter behag, som han vill, till de olika företag, som framställa begäran om anslag. Man finge mera rätt att pröva de olika ändamålen behov av denna hjälp. När det, som jag nämnde, av det utgående anslaget till Operan lämnas ca 5 500 kronor för varje föreställning, så tror jag, att man, även om man kanske är varm vän av Operan, ändå kan ställa sig tveksam om detta är det lämpligt avvägda beloppet. Man skulle kanske kunna ifrågasätta, om icke stockholmarna — som naturligtvis äro de som mest gå på operaföreställningarna — skulle ha möjlighet att betala litet högre biljettpriser, om de nu äro intresserade av att bevista Operan. Det tycker jag skulle vara rimligt. Här i Stockholm finnas ju en massa andra teatrar, som bära sig ganska bra, trots att de icke få så stora statsanslag. Sådana saker tror jag skulle kunna ventileras litet bättre, om hela denna fråga överfördes från lotterimedelsanslaget till åttonde huvudtiteln. Jag menar alltså, herr talman, att efter det anförande, som herr Ohlin höll, särskilt slutavdelningen i detsamma, där han förklarar sig vara av samma mening som vi reservanter om stöd åt landsbygdens kulturella verksamhet, han borde ändra sitt yrkande och instämma med oss. Jag tror alltså, att det vore lyckligast, att riksdagen fattade beslut i enlighet med reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Edberg, Johansson* i Norrfors, *Svensson* i Vä och *Vigelsbo*.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Herr Rubbestad efterlyste hur jag kunde komma till en så hög siffra som 770 000 kronor för landsbygdsändamål. Jag skall därför tillåta mig att ta kammarens tid i anspråk några minuter, eftersom det kan vara bra, att vi en gång få tala ut om denna sak, som återkommer så ofta. Jag skall nämna vad det är för några ändamål som här äro inräknade. Svenska ungdomsringen för bygdekultur har fått 6 000 kronor. Bygdegårdarnas riksförbund 30 000 kronor, Jordbrukarungdomens förbund 49 900 kronor, Väster-

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

bottens läns arbetsstugor 150 000 kronor, Väst kustens ungdomsskolas byggnadsförening 100 000 kronor, Andelsföreningen Norrbottens ungdomsgård 120 000 kronor, Föreningen soldaternas vänner i Ljungbyhed 15 000 kronor, Gävleborgs läns skogsvårdsstyrelse 100 000 kronor, Norra Södermanlands folkhögskola i Mariefred 12 000 kronor, Västra Södermanlands konstförening 20 000 kronor — en post, som man möjligen kan diskutera placeringen av — Utö hembygdsförening 7 500 kronor, soldathemmet vid Älvsborgs regemente 90 000 kronor, Dalarnes ansgariiförening 25 000 kronor och Ynglingaföreningen Libanon 30 000 kronor. Detta är de viktigaste posterna. Om man frågar vilka ändamål, som tillgodosetts med de 500 000 kronor, som jag icke förde till landsbygdsändamål, kan det kanske intressera kammaren att se hur pass generös jag varit vid denna uppdelning i fråga om att från gruppen landsbygdsändamål undantaga ändamål, som dock kunna anses vara av betydande intresse för landsbygden. De viktigaste av dessa anslag äro följande: Vetenskapsakademien, som för inköp av en viss samling fått 8 000 kronor, Gustav Adolfs akademien för folklivsforskning 30 000 kronor, Odontologiska föreningen i Stockholm — alltså för studenter i hela landet — 20 000 kronor, Stockholms högskola för ett specialbibliotek, som har intresse för studerande från hela landet, 3 500 kronor, teaterbyggnad i Norrköping — ett mera stadsbetonat ändamål — 110 000 kronor, Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige — jag ber herr Jonsson i Skedsbygd, som talat om landsbygds kultur att observera det — har fått 45 000 kronor. Det sistnämnda skulle mycket väl kunna hänföras till landsbygdsändamål. Blekinge musei- och hembygdsförbund har fått 75 000 kronor — det är också ett halvt landsbygdsändamål — hantverksföreningen i Sundsvall 40 000 kronor, trafikfrämjandet 3 000 kronor, Svenska sällskapet för antropologi och geografi — alltså ett allmänt vetenskapligt ändamål — 35 000 kronor, forstmästare Wesslén för en film om lapparna 12 000 kronor, Bengt Berg till hans institution, som ligger på rena rama landsbygden, 100 000 kronor — ett icke särskilt »stockholmsbetonat» ändamål. Jag tror, att det är riktigt att säga, att en stor del av dessa anslag äro mycket starkt landsbygdsbetonade, och likväl har jag icke räknat med dem som landsbygdsändamål. Man kan väl knappast här få något annat intryck än att av dessa fritt disponibla medel har huvudparten gått till helt eller halvt landsbygdsbetonade ändamål.

Sedan återstår, herr Rubbestad, det problem, som enligt min mening av människor med respekt för fakta kan diskuteras: böra Operan, Dramaten och andra teatrar ha så stora löpande årligen återkommande anslag, vilka äro av helt annan karaktär än dessa tillfälliga utdelningar, därför att lotterimedel sedan gammalt ansetts vara till stor del reserverade för förstnämnda ändamål? Bör man fortsätta därmed eller bör man gå in för ett helt nytt system? Jag erkänner, att det är ett stor problem. Jag har fullständigt samma mening som herr Rubbestad, att det vore lämpligare att föra över dessa anslag till åttonde huvudtiteln. Då finge riksdagen ta ställning till hur man skall ordna med dessa årliga anslag. Hade dessa årligen återkommande anslag varit påförda åttonde huvudtiteln, skulle man kunnat säga att det fritt disponibla beloppet nästan helt gått till landsbygdsbetonade ändamål. I så fall skulle jag säkert fått tacktal av herr Jonsson i Skedsbygd och herr Rubbestad för att jag disponerat nästan hela det disponibla beloppet på sätt de önskat. Jag tror att det bästa sättet att komma ifrån dessa årligen återkommande debatter skulle vara, att Kungl. Maj:t överförde dessa löpande anslag till åttonde huvudtiteln.

När herr Rubbestad till sist frågar, varför jag icke vill stödja reservationen, om jag är angelägen om att landsbygdsens kultur skall ha sitt, får jag säga, att jag anser mig ha dokumenterat en vilja, att landsbygdsändamål böra tillgodoses, men riksdagen har redan tidigare skrivit om denna sak, och Kungl. Maj:t

Avsättning till lotterimedelsfonden. (Forts.)

har respekterat andemeningen i detta riksdagens skrivsätt. Det är då icke lämpligt eller nödvändigt att ytterligare upprepa denna sak med användande av en terminologiskt ovetenskaplig och okulturell uppdelning av vad som är landsbygdsändamål och vad som icke är det. Jag tror att den uppdelningsmetoden är opraktisk och att man med fullt fog kan utgå ifrån att Kungl. Maj:t kommer att fortsätta att respektera andemeningen i det beslut riksdagen fattade i följ.

Herr Edberg: Herr talman! Jag kan i så måtto instämma med herr Ohlin, att det blivit en ändring till det bättre sedan åtskilliga år tillbaka. Jag minns att jag — det var något av åren 1928—1932 då jag var i riksdagen och vi behandlade samma fråga — gjorde en utredning i saken. Det visade sig, att Stockholm, Göteborg och Malmö på åtta eller möjligen tio år hade fått 46 miljoner kronor och landsbygden endast 6 miljoner kronor. Då hade jag till landsbygden räknat alla städer utom de tre största, ty rena landsbygden hade då icke fått ett dugg. Det är den omständigheten att det har påtalats från olika håll, att vi måste få rättelse, som gjort, att vi kommit därhän, att vi fått åtminstone småsummor för landsbygdsändamål, men ännu är det icke tillräckligt.

Jag anser, att reservationen är fullständigt berättigad, och det är därför, herr talman, jag yrkar bifall till densamma.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 82 av utskottets förevarande utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 53 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkten 83, angående kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (propositionen nr 1, tionde huvudtiteln, punkten 94) hemställde utskottet i denna punkt, att riksdagen måtte till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1946/47 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

*Kommittéer
och utred-
ningar genom
sakkunniga.*

Reservationer utan angivna yrkanden hade vid punkten avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Mannerskantz, Falla* och *Holmström*;

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

2) av herr *Gränebo*; samt

3) av herr *Ohlin*.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr Falla: Herr talman! Det på den nu föredragna punkten av tionde huvudtiteln befintliga s. k. kommittéanslaget har under senare tid kommit under en viss förvandlingens eller kanske man kan säga nyordningens lag. Ännu i 1942/43 års budget var anslaget upptaget till 80 000 kronor. I årets budgetförslag har det, såsom man kan se av statsutskottets utlåtande, kommit upp till en rund summa av 400 000 kronor. Denna utomordentliga ansvällning hänger naturligtvis till dels samman med senare tids hastigt framväxande snårskog av utredningar, men den beror nog också delvis på det sätt, på vilket kommittéanslaget använts och belastats.

Därvidlag måste nog sägas, att statsrådet och chefen för handelsdepartementet inlett ett helt nytt sätt att gå till väga. Statsrådet Myrdal har ju före sin statsrådstitid förutom åt politik ägnat sig åt en del lärda mödor, bland annat som professor. Det händer ju ibland, att en professor samlar omkring sig en krets av lärjungar och eftersägare, vilket också herr Myrdal i någon mån har gjort. Det är ganska förklarligt och mänskligt, att han som departementschef icke gärna vill skilja sig från beundrande och eftersägende lärjungar, och då ligger det ju nära till hands, att han tar sin trogna krets med sig till departementet. I vart fall har handelsdepartementet det senaste året fått en invasion av alldeles särskilt slag. Till departementet ha sedan den 31 juli förra året knutits följande personer: fil. doktor Arne Björnberg, t. f. assessorn Frank Ohman, professor Karin Kock, fil. kand. Bertil Eketorp, fil. lic. Guy Arvidsson, kammarskrivaren i tullverket Erik Thuresson, pol. mag. Erik Grafström samt två kvinnliga skrivbiträden. Den månatliga lönekostnaden för denna krets av människor uppgår till 6 370 kronor, vilket blir en årlig lönebudget av 76 440 kronor, som belastar kommittéanslaget.

Läget är alltså det, att vi ha en departementsorganisation, som till sin storlek och kostnadsram är bestämd av riksdagen men som departementschefen här utan riksdagens hörande själv bygger ut med mer än 30 % med användande av kommittéanslaget. Säkert är, att på det sättet är icke kommittéanslaget avsett att användas. Det är visserligen sant, att det vid olika tillfällen förekommit, att en departementschef låtit verkställa en del utredningar inom departementet och för bestämda uppgifter tillkallat sakkunniga. Det har vanligen varit snabbt verkställda små utredningar, då man gått denna genväg. Men det är något helt annat, när en departementschef bygger ut departementsorganisationen med en krets människor, stor som en häradsrätt, för att dessa skola biträda med olika uppgifter inom departementet.

Det kan ju vara av intresse att tänka sig tillbaka, hur detta utslag av departementsstyrelse skulle ha betraktats tidigare. Det skulle t. ex. nog ha sitt intresse att i denna kammare ha hört den gamle grundlagsväktaren S. A. Hedins yttrande — om det nu hade varit tänkbart — att en departementschef gjort något motsvarande på hans tid. Men ännu för relativt kort tid sedan skulle en sådan inplacering av folk i ett departement, som statsrådet Myrdal nu gjort i handelsdepartementet, ha väckt en mycket bestämd reaktion i alla läger i riksdagen. Vi kunna bara tänka oss, hur det skulle ha blivit, om en departementschef i en borgerlig regering vid tiden omkring 1930 hade tagit sig före, att på det sätt, som statsrådet Myrdal nu gjort, placera in i departementet och på kommittéanslaget en krets av sina förtrogna. Det skulle helt visst ha blivit en mycket snabb sorti ur departementet, och det stora partiet, dagens majoritets-

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

parti, skulle på det mest effektiva sätt ha förhjälpt vederbörande bort. Men i dag behöver säkerligen inte handelsministern befara några sådana efterräkningar. Han kan utan tvivel lugna sig med att från de i denna fråga möjligen talande medlemmarna av sin stora partifamilj få höra att »vad far gör är alltid det rätta». Och inte heller jag vill någon syndares död. Egentligen är det också rent mänskligt sett ganska vackert detta, att ett statsråd vid allt det myckna triviala och besvärliga, som möter honom i departementets dagliga arbete, samlar omkring sig en krets av goda vänner, lärjungar och gamla medarbetare för gemensam spekulatation och penetration av mötande problem under trivsamt och harmoniskt samvaro. När han så därtill på det behandlade kommittéanslagets grund kan för denna förtrogna krets jämna vägen framåt, uppskattas detta säkerligen till fullo av dem det närmast berör. Jag är livligt övertygad om att denna krets och även naturligtvis statsrådet Myrdal själv finner det mycket ofint, att någon vill störa idyllen i handelsdepartementet.

Men saken har också en annan sida. Den berör på det närmaste principerna för den statliga administrationen och förhållandet mellan riksdagens kompetensområde och regeringens i vad det gäller å ena sidan för bestämda ändamål givna anslag och å andra sidan hur dessa anslag sedan användas. Jag skall inte göra något större nummer av att åtskilliga i den krets jag pekat på tillerkänts månadsarvoden, som ligga omkring hundra procent över vanlig ersättning för kommittéuppdrag i form av dagarvoden, då jag inte vill eller kan bedöma vare sig vederbörandes kvalifikationer eller prestationer. Däremot är det anledning att bemärka, att de i handelsdepartementet nu inplacerade och av kommittéanslaget avlönade icke erhållit kommittéuppdrag utan sysselsätts med diverse arbeten inom departementet. Endast i ett enda fall, nämligen doktor Björnbergs, är det fråga om ett kommittéuppdrag för utredning av en viss fråga, den s. k. sjömansutredningen. Tillförordnade assessorn Öhman biträder inom departementets statssekreteraravdelning med lagfrågor och administrativa frågor, alltså departementsarbete av olika slag. Professor Karin Kock är sysselsatt inom departementets statssekreteraravdelning med frågor av industriekonomisk natur. Fil. kand. Bertil Eketorp är assistent åt professor Kock. Fil. lic. Arvidsson biträder inom departementets statssekreteraravdelning med frågor av ekonomisk-statistisk natur liksom även kammarskrivaren i tullverket Thuresson. Pol. mag. Grafström biträder med frågor av handelspolitisk natur. Vi se sålunda, att det här inte är fråga om kommittéarbete utan om olika slag av departementsarbete och att handelsministern på fri hand byggt ut departementet med befattningshavare och löner på ett sätt som väl ingen trott vara möjligt tidigare. Det kan nog vara tveksamt om statsrådet Myrdal kan anses vara någon samhällsbyggare i egentlig mening, men att han är en departementsbyggare av alldeles särskilt slag, torde ingen kunna bestrida. Han anser sig inte behöva resonera med riksdagen om när och hur han tänker bygga ut sitt departement, men därför kan det kanske vara anledning för riksdagen att resonera med honom. Vad det nu är fråga om är nödvändigheten att hålla klar en av omdöme och ansvarskänsla uppehållen gräns mellan rimlig och tillåten rörelsefrihet och otillåten självrådighet. Därför har jag ansett det tillbörligt att i anledning av vad som förekommit göra dessa erinringar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! När jag tittade på detta utskottsutlåtande hade jag naturligtvis min uppmärksamhet med stor nyfikenhet fäst vid vad de skulle ha att säga, som avgivit en blank reservation. Låt mig från början förklara att det icke skulle ha förvånat mig, om statsutskottet eller enskilda ledamöter av statsutskottet hade känt tvekan inför den stora stegring av anslaget till kommittéer och utredningar, som

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

det här är fråga om, nämligen från 125 000 kronor förra året till 400 000 kronor i år. Det besynnerliga är emellertid, att herrarna i oppositionen tydligt ingenting ha att invända häremot. De ha åtminstone icke ställt något yrkande av den arten mot stegringen av anslaget.

Men vad de syfta till är att göra vissa anmärkningar mot anslagets användning, anmärkningar som i denna kammare av herr Falla ha formulerats på ett sätt, som jag skall tillåta mig att karakterisera, när jag kommer till slutet av mitt anförande. Jag vill emellertid gärna göra den anmärkningen, att har man den inställning till sakfrågan, som genomlyser herr Fallas anförande, och känner man så litet till vad det i detta fall verkligen gäller, vilket också framgick av herr Fallas anförande, skulle jag anse att den enda riktiga inställningen till problemet vore att ärligt gå emot anslagets förhöjning. Herr Falla framförde visserligen en del spydiga anmärkningar mot anslaget men kom icke med något slutyrkande.

Eftersom saken har sin vikt även med hänsyn till vissa slutsatser, som jag ämnar draga, skall jag nu först tillåta mig att ange skälen till att anslaget till kommittéer och utredningar enligt regeringens mening måste höjas med så stort belopp. Låt mig då börja från början. Min ärade företrädare hade uppenbarligen räknat för optimistiskt, eller också hade han vid slutet av sin ämbets-tid fått ökade utredningsintressen. I alla händelser drog kostnaden för de utredningar som voro igångsatta, när jag tillträdde mitt ämbete, under ett kvartal nära nog hälften av det totala anslaget för hela budgetperioden. Detta förklarar emellertid mycket litet av de krav på stegring av anslaget, som jag här talar för. Vad som emellertid under de senaste månaderna har inträffat är, att utredningsuppgifterna inom handelsdepartementet kraftigt ha stegrats, detta av många olika skäl.

För det första måste handelsdepartementet nu sätta i gång en del utredningar, som grunda sig på tidigare uttalade önskemål från riksdagens sida och som fått vila under kriget, dels därför att förhållandena varit alldeles onormala, dels därför att framtidssikten varit oklar och naturligtvis också därför att man har haft mera trängande bekymmer under krisåren. Dessa utredningar böra nu rimligen tas upp. Till denna kategori räknar jag frågan om sjöfolkets sociala problem, vilken nu blivit föremål för utredning. Jag räknar dit utredningen om stuverifacket, som innesluter många sociala och ekonomiska problem jämte rationaliseringsproblem av stor betydelse för vår sjöfart. För min del anser jag också, att de framstötter som vid skilda tidpunkter ha gjorts om en reform av vår näringsfrihetsförordning och därtill anknuten lagstiftning och administrativ praxis också måste beaktas och att önskemål om en utredning på detta område också måste tillmötesgås, icke — det vill jag understryka — för att ytterligare inskränka näringsfriheten utan tvärtom för att ta bort en hel del begränsningar av näringsfriheten, som under årens lopp ha insmugit sig.

En annan och större kategori är de utredningsuppgifter, som aktualiserats genom att vi nu ställa om oss från en krigsperiod till en fredsperiod. Vi arbeta i departementet med problemet om vad som skall hända med det svenska skifferoljeverket. Frågan gäller inte bara huruvida man skall kunna lägga ner Kinne-Klevaverket och hur man skall kunna skaffa något annat arbete för den arbetskraft, som då blir arbetslös. Det är även ett mycket viktigt och allvarligt utredningsproblem att söka utröna, hur man skall genomföra en finansiell rekonstruktion av det svenska skifferoljebolaget, så att dess verksamhet under normala förhållanden skall kunna läggas på lång sikt. Vi ha att utreda frågan om Ceaverkens framtid, frågan om Svenska torvförädlingsaktiebolagets framtida ställning och vidare, som denna kammars ledamöter särskilt torde erinra sig, den stora frågan om utbyggnad på bredd och längd av Norrbottens

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

järnverk, varom riksdagen i fjol i en skrivelse begärde snar utredning. Det är en fråga, som har blivit angelägnare sedan riksdagen behandlade den sist. Sedan dess ha ting hänt som ha gjort, att det ur vår järnförsörjningssynpunkt är angeläget att så snart som möjligt få sätta i gång med dessa utvidgningsarbeten. Vidare föreligga en del andra, ömtåliga problem, såsom frågan om hur de s. k. tyskgruvorna och andra tyska industrier skola kunna bevaras för och inordnas i det svenska näringslivet. Vi ha det stora problemet om hela tull- och traktatsystemet, ett problem som förut har kunnat vila men som vi nu måste ge oss i kast med. Det gäller överhuvud taget handelspolitikens planering inför fredens tid, däribland t. ex. frågan om den handelspolitiska representationen i vidare mening. Allt detta är exempel på frågor, som ha aktualiserats, därför att vi nu befinna oss i övergången från krig till fred.

För det tredje kommer handelsdepartementets arbetsbörda att växa i samma mån som vi inskränka krisförvaltningen. Många utredningsproblem, som för ett par tre år sedan skulle ha tagits om hand av industrikommissionen och folkhushållningsdepartementet, komma nu, när vi inrikta oss på normalt liv, att falla på handelsdepartementets lott. Jag vill som exempel nämna förslaget om en ny superfosfatfabrik i Norrbotten. Vare sig regeringen skulle besluta sig för att träda in för ett sådant förslag eller den skulle mot de starka norrbottensönskemålen inte vilja träda in härför, gissar jag att man på norrbottenshåll kommer att resa krav på att en ordentlig utredning av frågan skall ha skett genom handelsdepartementet.

Den fjärde kategorien slutligen, den kategori som kanske i alla fall gav själva känslkraften åt herr Fallas anförande, är de utredningar, som populärt kallas socialiseringsutredningar. De äro resultatet av riksdagens beslut och skrivelser i fjol med begäran om utredningar av viktiga näringsgrenars inre struktur. Jag vill erinra om att på detta område ha vi redan satt i gång utredningar om försäkringsväsendet, skobranschen, stenindustrin o. s. v. Utredningen om en ökad offentlig redovisning av företags finansiella förhållanden ligger visserligen formellt inom justitiedepartementet men den faller kostnads-mässigt delvis på handelsdepartementets stat. Till denna fjärde kategori vill jag också räkna vissa förslag till fortsatt utredning, som vi ha ärvt från planeringskommissionen. En del av dessa förslag äro också undertecknade med en eller annan liten reservation av herr Fallas partivänner. Det är t. ex. frågan om monopolkontroll, vilken vi med hjälp av en av de av herr Falla här nämnda sakkunniga hålla på att förbereda för en proposition, som om möjligt bör läggas fram redan till detta års riksdag. Det är frågor om åtgärder för att stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsförnödenheter under depression. Jag skulle kunna fortsätta denna exemplifikation åtskilligt längre. Vad jag syftar till är egentligen bara att ge denna allmänna bakgrund. Det är för att sköta dessa stora utredningar som vi behöva ett större anslag.

Nu riktar emellertid herr Falla egentligen inte sin kritik mot själva anslagsbeloppet. Vad han här påstår utan att lämna bevis därför är att jag i handelsdepartementet har inlett ett helt nytt skede. Han påstår att departementschefen tar sin trogna krets med sig, och i hans anförande saknades inte heller insinuationer att man jämnade vägen för vänner. Det är måhända under kammarens värdighet att vidlyftigare ingå just på dessa argument. Jag vill säga att på den punkten har herr Falla fullkomligt misstagit sig. Ifall herr Falla och jag skulle komma att samarbeta är det mycket möjligt att herr Falla skulle komma att räknas till mina vänner, åtminstone av någon av sina fiender kunna så karakteriseras. Ifall några av de utredningsmän, som nu arbeta inom handelsdepartementet, tidigare arbetat inom planeringskommissionen, så borde detta för en så intelligent och klarsynt person som herr Falla inte fram-

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
stå som någonting alltför svärförklarligt, eftersom kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering jämlikt sina direktiv till stor del hade att syssla med sådana problem, som falla under handelsdepartementets verksamhetsområde.

Herr Falla gav en antydning som, om jag fattade honom rätt, av lyssnaren skulle förstås såsom om dessa personer hade fått särskilt höga månadsarvoden. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att när man vid bestämning av ersättningar åt statstjänstemän inte tillämpar den vanliga metoden att ge vederbörande ersättning för förlorad arbetsinkomst plus arvode utan i stället fastställer ett särskilt arvode, sker detta därför att man skall kunna hålla ersättningen lägre.

Herr Falla läste upp en förteckning på de personer, vilka som han uttryckte sig hade knutits till handelsdepartementet. Så vitt jag förstod av hans anförande menade han, att detta skulle beteckna ett nytt skede inom handelsdepartementet. Ifall herr Falla skulle utvidga sina studier till de andra departementen, skulle han finna, att personer, som för kortare utredningsuppdrag avlönas på kommittéanslaget, finnas i alla departement. I ett departement finns det över tio sådana personer och då har jag icke som herr Falla räknat med skrivbiträden och icke heller med dem som för relativt kortvariga perioder ha använts för propositionsskrivning. Det förhåller sig inte bara på det sättet i alla departement nu, herr Falla, det har till och med länge varit så. Så var det även på den tid, när vi hade en regering, som herr Falla ansåg sig politiskt kunna stödja, nämligen samlingsregeringen, och så var det långt före samlingsregeringens tid. Härtill kan ju herr Falla svara, att det förhållandet, att en sak sedan gammalt tillämpas, inte behöver betyda att den är god.

Då komma vi alltså till frågan huruvida det är riktigt att anlita enskilda personer för utredningsuppdrag utan att tillkalla hela kommittéer. Jag anser för min del alldeles bestämt, att denna gamla praxis inom den svenska förvaltningen både är riktig och praktisk. Anslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga användes till sådana särskilda utredningsuppdrag som inte kunna utföras av departementets fasta personal. Dessa utredningsuppgifter kunna vara av mycket skiftande natur. Det kan vara fråga om omfattande långvariga utredningar. Det kan gälla korta sådana av växlande natur. Utmärkande för de uppgifter, som bestridas av anslaget till kommittéer och utredningar är att de icke kunna rymmas inom den ordinarie departementsrutinen. Alla kommittéer och utredningar inom handelsdepartementet arbeta »inom departementet». Alla departement äro emellertid inte så lyckligt lottrade som mitt departement att ha ett särskilt kommittérum och särskilda lokaler som kunna användas för kommittéarbete.

Att denna metod är praktisk beror på att arbetsmängden i ett departement växlar ofantligt från tid till tid. Just nu ha vi en ansvällning av arbetsuppgifter i handelsdepartementet. Antingen skulle dessa uppgifter icke fyllas, vilket sannerligen inte stämmer med intentionerna hos majoriteten i denna kammare, eller också skulle vi på grund av denna tillfälliga ansvällning skapa nya befattningar, anställa flera tjänstemän, som skulle komma att bli överflödiga, ifall denna arbetsbelastning längre fram minskades. Detta har varit orsaken till att man nu inom handelsdepartementet och inom andra departement alltid regelbundet har begagnat sig av denna väg.

Herr Falla visade ett stort intresse för de särskilda utredningarna inom departementet hade. Om han skulle ha studerat frågan mera samvetsgrant och även om han då hållit sig blott till offentligt tryck, skulle han ha kunnat ge exaktare och riktigare uppgifter. Det har blivit publicerat, att professor Kock förutom den speciella arbetsuppgift hon har fått vid

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

förberedande av rekonstruktionen av de olika statliga företagen blivit utsedd att som sakkunnig medverka i utredningsarbetet rörande utbyggnad av Norrbottens järnverk.

Vad herr Grafström beträffar verkar det nästan som en insinuation, när herr Falla säger att han skall syssla med handelspolitiska problem i allmänhet. Herr Grafström är tillsatt som sekreterare på halvtid och tjänstgör såsom sekreterare åt handelspolitiska rådet, som är en mycket verksam utredningsinstans och sammanträder ungefär var fjortonde dag.

Assessor Ohman, som herr Falla också nämnde, har haft till uppgift dels att fullfölja ett uppdrag som jag givit honom att utreda fastighetsmarknadens problem, särskilt fastighetsmäkleriet — det är ett gammalt önskemål att få dessa frågor utredda — och dels att — i likhet med många andra unga jurister som för kortare perioder anställas i departementen — hålla på med propositionsarbete. Han har haft och har inte några utan många kamrater i samma egenskap i de olika departementen.

Herr Falla nämnde vidare herr Björnberg. Dennes uppgift har från början varit att förbereda Sveriges deltagande i den förberedande konferensen rörande sjöfolkets problem i Köpenhamn och att därefter vara ordförande i den svenska kommitté, som skall utreda dessa frågor.

Om professor Kocks arbete har jag redan talat, och de övriga ha ju arbetat såsom biträden.

Jag har velat lämna denna redogörelse, därför att jag tror den intresserar kammaren. Om herr Falla fortsätter sina studier och tänker igenom saken, tror jag inte att han kommer att tala med så hög ton och som om han vore en efterföljare av grundlagsvårdaren S. A. Hedin. Här är inte fråga om att överskrida riksdagens bemyndiganden och utvidga personalstaten utöver vad som är fastställt. Här är i stället fråga om att utföra vad riksdagen avsett och verkställa utredningar på det sätt och i den takt som riksdagen eller riksdagsmajoriteten begärt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Ohlin: Herr talman! Handelsministern verkade en smula besviken över att herr Falla inte har inriktat sin kritik mot den höjning av anslaget till 400 000 kronor som regeringen har föreslagit i propositionen. Jag vill för min del säga, att när riksdagen har beslutat skriva till Kungl. Maj:t och begära vissa utredningar, är det rätt svårt att kritisera Kungl. Maj:t för att Kungl. Maj:t begär medel till att utföra dessa utredningar. Sedan må man ha vilken uppfattning man vill om lämpligheten av riksdagens beslut. Man kan ju i varje fall knappast kritisera Kungl. Maj:t av den anledningen. Men statsrådet Myrdal hade tydligen i så hög grad ställt in sig på att svara på den saken, att han kom att ägna huvuddelen av sitt anförande åt en synpunkt som inte alls upptagits av kritiken. Denna metod frestas man säga — eftersom både statsrådet och herr Falla tilläto sig en litet friare terminologi — erinrar om en metod, som praktiseras ganska mycket i den offentliga debatten utanför denna kammare, nämligen att man med förkärlek talar om något annat än det saken egentligen gäller, när man mindre gärna vill tala om det.

Det är naturligtvis en helt annan sak än kommittéanslagets storlek som här behöver ventileras. Herr Falla visade med sifferuppgifter, att kommittéanslaget av handelsministern användes till ett ganska omfattande arbete av extra personal inom departementet och att detta gäller även en del politiskt kontroversiella spörsmål exempelvis sådana, som man med en allmän term skulle kunna kalla socialiseringsfrågor, och därmed närbesläktade frågor.

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

Jag tror inte att handelsministern här kan svara endast med att framhålla att det inte är första gången så sker. Ty man kan nog diskutera om det inte i handelsdepartementet sker i relativt stor omfattning. Och gör man jämförelser t. ex. med justitiedepartementet, har man nog rätt svårt att komma ifrån den skillnad som ligger däri, att det i handelsdepartementet delvis gäller mera politiskt betonade kontroversiella spörsmål, medan det i justitiedepartementet närmast torde ha gällt beredning av opolitiska frågor. Saken kommer sålunda där i ett annat läge. Frågan är nu om det är en sund utveckling, som bör få fortsätta, att departementschefen kallar in till departementet ett stigande antal personer för extra arbete men med ganska stadigvarande sysselsättning och avlönar dem med medel från kommittéanslaget. Enligt min mening finns det en viss risk för att ett sådant system, om det får fortsätta att utvecklas, kan leda till att det officiella utredningsarbetet sker bakom neddragna rullgardiner i departementet. Det kommer då att ske utan den kontroll från offentlighetens sida, som ligger dels i att regeringen eller departementschefen ger direktiv åt offentligt tillsatta kommittéer och dels och framför allt däri att dessa kommittéer, när det gäller politiskt betydelsefulla frågor, bruka innehålla representanter för de olika partierna, även för oppositionen.

Om det skulle gå därhän, att större delen av kommittéanslaget — här är ju nu inte fråga om mer än något över en femtedel — skulle användas för olika utredningar inom departementet, förlorar ju offentligheten en hel del av möjligheterna att på ett tidigt stadium taga upp problemen till debatt. och oppositionen förlorar en möjlighet att genom sina representanter göra sina synpunkter gällande.

Jag vet att handelsministern har vissa sympatier för att flytta in kommittéarbetet i departementet, och han talar med förkärlek om lämpligheten av att ha enmansutredningar i stället för våra vanliga tunga kommittéer. Det kan ligga mycket i den synpunkten att kommittéväsendet behöver reformeras. Jag vill understryka att handelsministern inte får inränga mig bland försvaren av det nuvarande systemet oförändrat. Men å andra sidan undrar jag, om det är lämpligt med enmansutredningar utan speciella direktiv inom departementet när det gäller politiskt kontroversiella frågor, såsom socialiseringsfrågor och struktur- och rationaliseringsfrågor, som en del av dessa tjänstemän syssla med. Jag kan inte erinra mig att vare sig statsrådet eller någon annan lagt fram något material, som styrker hans påstående att detta är gammal praxis. Den praxis på området som finns gäller inte sådana här utredningar i politiskt kontroversiella frågor utan enmansutredningar av annan typ. Att det kan ha förekommit något enstaka fall vill jag inte bestrida, men att det skulle vara gammal praxis tror jag inte är dokumenterat.

En helt annan sak är det naturligtvis, om en departementschef inkallar extra arbetskraft för att *förbereda* tillsättandet av en kommitté, när han själv inte har tid och hans ordinarie personal är överbelastad. Om det skulle vara så att statsrådet är i stånd att ge den förklaringen, att det här i huvudsak endast är fråga om ett rent förberedande arbete avsett att lägga till rätta utredningar, som sedan skola omhändervhas av kommittéer på vanligt sätt eller eljest med samma garantier som den vanliga metoden, kommer frågan i ett annat läge. Jag tillåter mig därför att på den punkten fråga herr statsrådet, hur det förhåller sig.

Men detta är inte den enda frågan. Det finns även en annan sida av saken. Om den tendens som här möjligen har börjat utvecklas skulle fortsätta, riskerar man i någon mån en politisering av Kungl. Maj:ts kansli. Ty när det gäller utredningar av politiskt kontroversiella spörsmål ligger det mycket nära

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

till hands, att departementschefen inte alldeles underlåter att tänka på, huruvida den arbetskraft som han tillkallar har en politisk inställning som överensstämmer med hans egen. Departementschefen kanske anser att detta är en förutsättning för att vederbörande skall kunna åstadkomma ett gott arbete. Jag vet inte om inte möjligen, när det gäller den politiskt betonade delen av det utredningsarbete som det nu är fråga om, även sådana synpunkter varit beaktade vid departementschefens urval av sin personal, vars kvalifikationer i övrigt jag icke vill på något sätt kritisera. Om det på denna väg skulle bli en tendens till att den politiska åskådningen blir beaktad vid urval av personal, är man inne på en utveckling, som i varje fall inte riksdagen har godkänt. Beträffande statssekreterarna har det uttryckligen fastslagits, att det är naturligt att departementscheferna välja dem med beaktande av sådana synpunkter. Men både på grund av gammal praxis och e contrario, därför att detta icke fastslagits i fråga om någon annan personalgrupp, har man anledning att räkna med, att det icke är meningen att tjänstemän av annat slag skola tillsättas med hänsynstagande till politisk åskådning. Det förberedande arbete för blivande kommittéutredningar som det här skulle vara fråga om både bör och kan vara alldeles opolitiskt, så att den kommitté, representerande olika politiska partier, som får uppgiften om hand, får att taga ställning till en opolitisk uppläggning, där de olika alternativen finnas upptagna och icke vissa alternativ mer eller mindre kommit bort.

Det vore enligt min mening olyckligt, om utvecklingen skulle gå dithän, att denna arbetskraft tillsattes delvis med tanke på inställningen i politiskt avseende. Vad skulle ske vid ett regeringsskifte? Antag att statsrådet Myrdal fick en efterträdare med en annan politisk åskådning. Då kanske den nye departementschefen säger, att han för sitt arbete inte kan använda den eller den personen utan att han vill ha en annan. Det är en sak att byta statssekreterare, det är ju känt hur det ligger till med den saken. Men om man skulle börja byta en stor del av personalen i departementen, tror jag det skulle vara olyckligt.

Jag skulle gärna från statsrådet vilja ha en försäkran om att i dessa fall några politiska hänsyn icke spelat in och att statsrådet har den uppfattningen, att politiska hänsyn icke böra tagas i beaktande. Jag har formulerat dessa båda frågor på ett sådant sätt — det vill jag understryka — att det är mycket möjligt att handelsministern kan ge ett i huvudsak tillfredsställande svar.

Man kanske invänder mot den kritik som nu framställts, att det behövs ett varierande antal arbetskrafter i ett departement och att detta även gäller handelsdepartementet. Det är klart att så är fallet. Men därav följer inte att det är lämpligt att använda kommittéanslaget på detta sätt. Då är det bättre att man har ett särskilt anslag för detta ändamål, skilt från kommittéanslaget, varigenom riksdagen får särskild anledning att vid avvägningen av detta anslag beakta lämpliga synpunkter. Att kommittéväsendet kan behöva reformeras är enligt min mening en annan fråga, som inte behöver blandas in i detta sammanhang.

Det är angeläget att riksdagen försöker motarbeta alla eventuellt framträdande tendenser till ett kringgående av dess bestämmanderätt över omfattningen av personalen i Kungl. Maj:ts kansli. Det är angeläget att man skaffar lämpligare former för tillfredsställande av det varierande behovet av arbetskraft. Det är slutligen angeläget att man försöker motverka alla eventuella tendenser till en politisering av arbetskraften i kanslihuset. Jag tror därför att det inte är utan betydelse att dessa synpunkter framhållas i kammaren och att det är mycket önskvärt att de bli beaktade.

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Det är mig ett stort nöje att svara på herr Ohlins frågor, eftersom mitt svar kan bli mycket positivt. Jag delar herr Ohlins mening att utredningsarbetet i de stora politiska frågorna inte bör ske bakom neddragna rullgardiner, som han uttryckte sig, utan att det bör ske med så stor publicitet som möjligt och alltså med möjlighet för medborgarna i allmänhet, särskilt naturligtvis de politiskt verksamma, att se vad som sker. Herr Ohlin pekade i detta sammanhang på två viktiga ting. Det ena är att en utredning gärna bör föregås av direktiv, som lägga upp problemet och avgränsa det, så att en diskussion kan komma till stånd om inriktningen av utredningsarbetet. Det andra, som är regel inom vårt kommittéväsen, är att man där har representanter för skilda intressen och synpunkter. Jag delar helt och hållet denna uppfattning. Jag är även liksom herr Ohlin av den uppfattningen, att det ibland behövs ett förberedelsearbete för att tjänliga direktiv skola kunna skrivas för en utredning.

När vi inom handelsdepartementet gå att attackera de utomordentligt viktiga ekonomiska problem, som vi nu skola arbeta med, ha vi känt ett särskilt ansvar att skriva ut direktiven så, att de innebära en verklig uppläggning av problemet. Detta har i och för sig betytt en stor arbetsbelastning. Det är för herr Ohlin ingenting besynnerligt om jag säger, att bakom utredningsdirektiven — t. ex. för försäkringsutredningen eller för utredningen om stuverifacket — ligger åtskilliga veckors hårt arbete inom departementet. Om än mycket kan förebrås mig, kan jag dock knappast förebrås för att jag inte satt till kommittéer eller inte givit nog uttömmande direktiv.

Det har varit min strävan att söka föra de viktiga frågorna till det stadium, att en kommitté kunnat tillsättas och utredningsarbetet kunnat komma i gång. Jag vill emellertid göra undantag för vissa frågor, som enligt min mening bättre och mera praktiskt handhavas inom departementet av experter och specialister. Det är sådana frågor, där skilda politiska intressen inte göra sig i samma grad gällande. En sådan är den mycket invecklade och svåra frågan, hur man skall rekonstruera statliga företag såsom Svenska skifferoljeaktiebolaget, när det skall ställas in för normal drift. Jag anser det inte nödvändigt, att en utredning av denna art skall genomlysas av representanter för olika partier. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det alltid blir tillfälle till politisk bedömning även av en sådan fråga, när den kommer på riksdagens bord i form av en proposition. Jag är övertygad om att herr Ohlin delar min mening, när jag sålunda på den punkten gör en reservation till hans alltför allmänna formulering.

Av de personer, som blivit nämnda i debatten, har dr Björnberg sitt arbete förlagt till två kommittéer, som nyligen tillsatts och för vilka direktiv finnas skrivna. Assessor Öhman, som också har nämnts, har fått direktiv för sitt arbete med fastighetsmäkleriet. Däremot har han naturligtvis inte fått offentliga direktiv för det arbete han just nu håller på med, nämligen förberedande av proposition om monopolkontrollen. Härvid arbetar han i departementet under min omedelbara ledning, och riksdagen kommer att få se resultatet av hans arbete däri, att det kommer att ligga en proposition på riksdagens bord.

Jag tror därför inte att meningsskiljaktigheterna här äro så stora! Herr Ohlin är en smula orolig för en utveckling i riktning mot alltför många fristående utredningsmän, som arbeta inom departementet. Jag vill hålla med herr Ohlin härom. För man erfarenhetsmässigt stöd för uppfattningen att ett visst departement, sådan som samhällsutvecklingen varit och sådan den ser ut att bli i framtiden, behöver en starkare statssekreteraravdelning, så bör naturligtvis statssekreteraravdelningen byggas ut med nya fasta tjänster. Men till dess man vunnit sådan erfarenhet gissar jag, att riksdagen är tacksam för att man

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

använder den möjlighet, som riksdagen ställt till regeringens förfogande och som består däri, att vederbörande departementschef kan fullständiga departementets statssekreteraravdelning med särskilt tillkallade sakkunniga. Den metoden användes i alla departement.

Låt mig så till slut säga endast ett par ord i en annan fråga, som herr Ohlin drog upp. Han önskade icke se en politisering av Kungl. Maj:ts kansli. Jag kan där instämma med herr Ohlin. Det är en erfarenhet, som regeringar av olika politisk färg gjort, att det instrument för arbetets utförande, som departementschefen har i kanslipersonalen, framför allt bör vara effektivt och att det är lämpligt att denna personal icke rekryteras efter partipolitiska grunder. Jag har samma inställning beträffande dessa utredningsmän. Om herr Falla i sitt insinuanta anförande hade frågat mig, om jag kände till de politiska åsikterna hos dessa sju personer — jag tror det är så många, om jag undantar skrivbiträdena — hade jag nödgats erkänna, att jag bara känner till de politiska åsikterna hos två av dem. Jag har samma uppfattning som herr Ohlin, att vad vi behöva är duktigt folk, som kan uträtta ett arbete efter givna direktiv. Därvidlag betyder den partipolitiska anknytningen ganska litet. Att så är fallet inser man lätt — jag hoppas att mina ord nu inte av herr Ohlin uppfattas som en ironisk anmärkning — särskilt om man betänker hur rörlig den »politiska programbilden» blivit under de senaste åren.

Jag har ibland, när jag läser tidningarna, en känsla av att detta verkligen behöver sägas. Jag vill tillägga, att det icke får betraktas som ett fel hos en expert eller en tjänsteman om han händelsevis skulle befinnas ha samma åsikt som svenska folkets flertal, som riksdagsmajoriteten och regeringen. Vi veta ju alla, att det sedan gammalt är på det sättet, att en konservativ åskådning anses vara objektiv, medan däremot en radikal, en socialdemokratisk åskådning anses vara politiskt färgad. Mot detta betraktelsesätt måste vi reagera. Vi kunna inte anse det som ett fel hos en människa att hon delar den åsikt, som riksdagsmajoriteten och regeringen har.

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Det kan måhända synas överflödigt att blanda sig i denna diskussion. Hittills har i diskussionen uteslutande kommit fram oppositionspartiernas kritik mot handelsministern.

Det finns emellertid en särskild anledning till att jag har begärt ordet i debatten. Denna diskussion har varit annonserad åtminstone en veckas tid i oppositionspressen, i folkpartipressen och i högerpressen. Den har annonserats i samband med åtskillig kritik över kommittéfloran. Detta i sin tur har satts i samband med finansministerns initiativ att tillsätta en särskild utredning för att undersöka, om icke utredningarnas antal och därmed också kommittékostnaderna kunde nedbringas. Kommittékostnader och kommittéarvoden äro mycket populära saker att tala om. All sparsamhet med statens medel är ju värd att uppmuntras, men det är ganska egendomligt att man praktiskt taget aldrig i all sparsamhetspropagandan konkretiserar möjligheten att spara annat än i fråga om kommittéanslagen. I varje fall äro kommittékostnaderna en av de få punkter som man direkt pekar på, när det gäller att spara. Men nu äro ju kommittékostnaderna ganska blygsamma i förhållande till statens övriga utgifter. Och eftersom man inte kan stryka dem helt och hållet, måste den sparsamhet, man kan åstadkomma där, bli mycket betydelselös.

Det var emellertid inte detta, som huvudsakligen gav mig anledning att begära ordet. Anledningen till att jag begärde ordet var i stället den, att det i samband med kritiken mot kommittékostnaderna alltid talas om de höga kommittéarvoden, som kommittéledamöterna sitta och kvittera ut från statens kassa och för vilka de naturligtvis uträtta ett mycket minimalt arbete. Herr Falla

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
gav uttryck åt en liknande tanke. För att ge kammaren en föreställning om hur enorma dessa kommittéarvoden äro för de personer, som herr Falla nämnde, sade han, att de utkvitterade kommittéarvodena voro 100 % högre än vanliga kommittéarvoden.

Det skulle inte alls förvåna någon, som känner till kommittéarvodenas storlek, om dessa av herr Falla omnämnda kommittéarvoden verkligen äro 100 % högre än vanliga arvoden. Saken är nämligen den — och det tycker jag riksdagen har anledning beakta, framför allt med hänsyn till den glädje oppositionspressen alltid visar, när den talar om de svindlande kommittéarvodena — att dessa arvoden tvärtom äro mycket blygsamma. Jag är säker på att de allra flesta av regeringens medlemmar, som bland alla andra uppgifter också haft den att sammansätta en kommitté, gjort den erfarenheten, att det är något av det svåraste som finns att hitta några personer, som äro villiga att bli kommittéledamöter. Att så är förhållandet är — just med hänsyn till arvodena — inte heller märkvärdigt. Jag har själv haft det tvivelaktiga nöjet att sitta med i en kommitté, och det var alls inte med någon stor glädje jag antog erbjudandet om det ledamotskapet. Tvärtom avböjde jag energiskt detta förtroendeuppdrag. Som ersättning för ett dylikt kommittéledamotskap har man nämligen ett arvode av sex kronor per dag. Men märk väl, dessa sex kronor utgå endast de dagar, då man verkligen sammanträder och arbetar! Jag tror inte det finns något arbete, inte ens reservarbete, som betalas så dåligt som kommittéarbete. Jag vill minnas att jag var med om ett trettiotal kommittésammanträden under fjolåret, och för det uppbar jag ett sammanlagt arvode av 114 kronor.

Det skulle vara mycket glädjande om nu dessa oppositionspartier — vars press lever högt på att kritisera de feta kommittéarvodena och får ytterligare stoff till långa artiklar i morgon genom herr Fallas uppgift om att de av honom påtalade ersättningarna äro så höga, att de med 100 % överstiga de redan förut svindlande kommittéarvodena — finge en liten upplysning om att dessa kommittéarvoden i själva verket äro mycket magra. Tack vare de dåliga arvodena finns det knappast någon, som med glädje åtar sig ett kommittéuppdrag. Tvärtom anses arbetet som en börda, som man anser sig skyldig att bära på grund av lojalitet mot staten och av hänsyn till regeringen.

Herr Falla: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet kom i sitt svar med en uppräknig av alla de utredningar, som man för närvarande var sysselsatt med inom handelsdepartementet. Vad han därvidlag yttrade föranleder ingen annan erinran än att uppräknigen icke utgör något bemötande av mina anmärkningar. Vi veta ungefär vilka problem man har att syssla med.

I övrigt gjorde handelsministern gällande, att jag inte haft något att invända mot det äskade anslagsbeloppet. Statsrådet Myrdal har tydligen inte lyssnat ordentligt. Jag inledde min kritik med att påpeka den våldsamma ansvällningen av detta anslag från 80 000 kronor för några år sedan och till 400 000 kronor i årets statsverksförslag. Jag har alltså framställt en allvarlig erinran mot denna våldsamma ansvällning. Att jag dock inte hade något yrkande beträffande beloppet i och för sig beror på hela den föreliggande situation, som vi alla känna till och som även herr Ohlin i viss mån berörde. Det tjänar överhuvud taget ingenting till att komma med något yrkande därvidlag. Däremot ansåg jag att det kunde vara hälsosamt att göra dessa allmänna erinringar mot det sätt, på vilket kommittéanslaget använts och belastats, och min kritik står sig.

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)

Statsrådet Myrdal gjorde gällande, att det här kritiserade förfarandet inte var någon unik företeelse inom handelsdepartementet utan att det alltid gått till på liknande sätt i olika departement. Statsrådet Myrdal menade alltså att det inte är någon ny ordning, som han inlett. Jag tillåter mig bestämt bestrida hans påstående på den punkten, och jag tror mig om att kunna göra det utan de ingående studier, som herr statsrådet rekommenderade. Jag känner ju i alla fall till så mycket om dessa ting att jag vet, att på detta sätt har det inte gått till tidigare. Måhända har nu inletts en ny era, i så fall är det ännu större anledning att fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden.

Kommittéanslagen skola rimligtvis användas till utredningar, som utföras i offentlighetens fulla ljus. Herr Ohlin fäste uppmärksamheten på en framträdande avigsida hos de metoder, som herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet här utvecklat till sina yttersta konsekvenser. Denna avigsida är, att kommittéanslagen använts till att avlöna ett större eller mindre antal personer (i detta fall ett större) för deras inom departementet utförda arbete, vilket arbete är av sådant slag, att det inte medger insyn utifrån.

Handelsministern betonade särskilt lämpligheten av den anordning han vidtagit, eftersom han hade ett särskilt kommittérum i handelsdepartementet. Det fanns ju, menade uppenbarligen herr Myrdal, all anledning att taga detta rum i anspråk. Ja, det är just detta särskilda kommittérum, som jag tror det finns anledning att alldeles särskilt fästa uppmärksamheten på. Jag skulle vilja kalla detta särskilda kommittérum, där just de interna utredningarna skola bedrivas, för handelsdepartementets mörkrum. Det är i allra högsta grad angeläget att här hålla en klar gräns mellan det sätt, på vilket utredningarna tidigare ha bedrivits, och det sätt, på vilket statsrådet Myrdal — möjligen också andra statsråd — numera inrikta sig för att utreda uppkommande frågor. Visserligen var statsrådet Myrdal mycket tillmötesgående mot herr Ohlins propåer, när herr Ohlin tryckte på nödvändigheten av att hålla utredningarna i full offentlig dager. Herr statsrådet Myrdal förklarade sig, om också med en viss reservation, gilla herr Ohlins tankegång. Ett sådant erkännande kan ju statsrådet Myrdal kosta på sig. I själva verket handlar han i alla fall på rakt motsatt sätt.

Det beklagliga är, att anslagen användas till interna utredningar, som verkställas utan att olika meningsriktningar få vara med och framföra sina synpunkter. När en utredning är klar och resultatet föreligger färdigt får man kritisera, säger statsrådet Myrdal. Men det är ju först när det hela föreligger i form av en proposition! Det är en helt annan sak, om den offentliga debatten kan sysselsätta sig med och genomlysade de olika problemen under ett ärendes utredning än om den offentliga debatten uppskjutes tills hela frågan är utredd och en kunglig proposition framlagts. Det förefaller som om statsrådet Myrdal inte riktigt skulle inse den stora skillnaden. Det är dock detta som är av så avgörande betydelse i denna sak.

Herr Bagge: Herr talman! Jag vill bara försöka summera ihop de intryck, debatten gjort på mig. Jag kan inte förstå annat än att vad man fått veta om dessa personers arbetsuppgifter visar att det i mycket stor utsträckning varit fråga om vanliga departementsuppgifter. Det är därför inte oriktigt att säga, att man här faktiskt anställt ett antal extra tjänstemän i handelsdepartementet. Men det är inte riktigt att förfara så. Är det så, att man inte har tillräckligt med arbetskraft, då skall departementet byggas ut, så att det kan motsvara de krav, som departementschefen ställer på departementet; och då skall riksdagen vara med och avgöra, huruvida kraven äro befogade eller inte. Jag

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga. (Forts.)
tror vi kunna vara överens om att detta system är nytt till sin omfattning och till sitt syfte och att riksdagen har all anledning att säga ifrån, att det här systemet vilja vi inte vara med om.

Jag skulle också vilja understryka vad herr Ohlin sade, då han framhöll att detta system dessutom har den *ovigsidan* att det mycket lätt kan leda till en politisering av Kungl. Maj:ts kansli. Det är otvivelaktigt alldeles riktigt som handelsministern sade, att det inte är ett fel hos en människa, om hon har samma åsikt som majoritetspartiet. Det är ju självfallet. Men det är inte heller något fel om en människa har andra åsikter. Däremot är det ett fel om det i ett departement anställas personer, som endast ha en viss sorts åsikter. Det är uppenbart, att om en grupp av tjänstemän tages in i ett departement väsentligen på grund av sina personliga relationer till departementschefen — och en sådan misstanke har icke utan fog kommit fram under denna diskussion — så är detta ett minst sagt olämpligt system för rekrytering av Kungl. Maj:ts kansli och kan leda till mycket betänkliga konsekvenser. — Jag föreställer mig också, att det blir föga behagligt för de övriga tjänstemännen i departementet. De på detta sätt intagna kunna inte utan skäl antas bereda sig på att gå vidare och med företrädesrätt träda in på platser i kansliet, som de i vanlig ordning antagna och arbetande haft grundade förhoppningar att i sinom tid få komma fram till. Jag är övertygad om att hela detta system är olämpligt och oriktigt, även om det vore konstitutionellt oklanderligt, vilket det icke är.

Jag har sannerligen inte någon anledning att vilja komma åt min vän handelsministern; jag reagerar av principiella skäl mot vad som förekommit, och jag tror att det är sunt, om riksdagen också gör det.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 84 och 85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till om- och tillbyggnad av flygtekniska försöksanstaltens verkstadsavdelning;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av garnisonssjukvården för Stockholms garnison;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till nytt garnisonssjukhus för Stockholms garnison;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av täckning för vissa medelsbrister, redovisade såsom propriäbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Carl Johan Eric Tersmeden m. fl.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under diverse kapitalfonder gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 9, angående resekostnadsersättning åt vissa hos 1946 års riksdag anställda tjänstemän;

nr 10, i anledning av väckt motion angående vägmästaren E. Holmqvists pensionsförmåner;

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändrad löneställning för byråchefsbefattningarna hos justitie- och militieombudsmännen;

nr 14, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående tillsättande av tjänst i succession efter innehavare av förordnande tills vidare vid riksdagens verk;

nr 15, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om tillfälligt lönetillägg samt provisoriskt lönetillägg till befattningshavare vid riksdagens verk; och

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 under fjortonde huvudtiteln till tillfälligt lönetillägg;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 20 § femte stycket lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal; samt

statsutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till Regeringsrätten: Avlöningar m. m. för budgetåret 1946/47.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden, betänkanden och memorial hemställt.

§ 15.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott.

Genom en den 15 februari 1946 dagtecknad proposition, nr 75, hade Kungl. Maj:ts under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag; samt

2) förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts några motioner.

Propositionen och motionerna hade, såvitt de anginge lagförslaget under 1) här ovan, hänvisats till behandling av lagutskott och behandlats av första lagutskottet samt i övrigt remitterats till bevillningsutskottet.

1 och 3 §§ i Kungl. Maj:ts förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag voro av följande lydelse:

1 §.

Utdelning till aktieägarna av aktiebolags vinst enligt fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1945 eller senare, dock före den 31 december 1947, må ej ske i större omfattning än i denna lag sägs.

3 §.

Har aktiebolag i fastställd balansräkning för räkenskapsår, som utgått den 31 december 1944 eller senare, dock före den 31 december 1945, redovisat skattefond eller annan post avseende ogulden skatt (skattereserv), må vinstutdelning icke, med mindre skattereserven redovisas oförminskad, överstiga vare sig det procenttal i förhållande till bolagets behållna förmögenhet, som vinstutdelningen för nämnda räkenskapsår utgjorde, eller den enligt 2 § första och fjärde styckena tillåtna vinstutdelningen.

I skattereserven skall anses ingå, förutom reservens belopp enligt fastställd balansräkning, jämväl belopp som bolagsstämman vid balansräkningens fastställande beslutat överföra till skattereserven.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wehtje m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiberg m. fl.* (II: 409), hade, bl. a., föreslagits, att till 3 § skulle fogas ett stadgande av följande innehåll:

»Har inkomsten under något av de räkenskapsår som i 1 § avses nedgått i förhållande till medeltalet av inkomsterna under de närmast före dessa förflutna två räkenskapsåren, må dock skattereserven utan hinder av vad i nästföregående stycke stadgas minskas med det belopp varmed skatterna, beräknade enligt de vid debiteringen 1945 tillämpade grunderna, å inkomsten under något av förstnämnda räkenskapsår visas understiga de under samma år erlagda utskylderna.»

Utskottet hemställde,

A) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag med

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag måtte av riksdagen antagas; samt

B) att de i ämnet väckta motionerna I: 258. I: 259 och II: 409, till den del motionerna hänvisats till lagutskott, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Bergquist*, *Löthner* och *Ljungqvist*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75 tillstyrker första lagutskottet, att bestämmelsen om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag skall prolongeras för ytterligare ett år. Vinstutdelningen skall alltså på sätt som hittills skett begränsas för räkenskapsår, som utgått den ³¹/₁₂ 1945 eller senare, dock före den ³¹/₁₂ 1947.

Jag vill nu inte närmare uppehålla mig vid frågan om prolongeringen av vinstbegränsningen i och för sig. Jag vill bara framhålla som min uppfattning, att det riktiga i bestämmelsernas prolongering i själva verket kan ifrågasättas. Lagen har nämligen redan från början varit avsedd som ett provisorium — fullt naturligt för resten, då den enligt allas mening, även utskottsmajoritetens och departementschefens, utgör en integrerande del av pris- och lönestoppssystemet. Man skulle ju då kunna säga, att när man nu, som otvivelaktigt skett, i stor utsträckning släppt efter på spärrarna för lönestoppet, så föreligger det också skäl att undersöka, om det verkligen är nödvändigt eller önskvärt att även förlänga giltighetstiden för vinstbegränsningslagen. Åtminstone mig har det förfallit, som om denna fråga om bestämmelserna om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag utgjort en mindre väsentlig del av detta lönestopps- och prisstoppssystem. Departementschefen har heller inte närmare uppehållit sig vid motiven för en prolongering av bestämmelserna. Han säger bara, att sådana omständigheter lära alltjämt vara för handen, att en utsträckning av giltighetstiden torde få anses vara motiverad. Han hänvisar också till, att han tillstyrkt en fortsatt giltighet av prisregleringslagen för tiden till och med 30 juni 1947.

Jag måste säga, att den omständigheten att prisregleringsbestämmelserna bibehållas i och för sig inte utgör något motiv för att bibehålla även vinstbegränsningen, ty har man en av myndigheterna i stor utsträckning kontrollerad prisnivå, så ligger däri automatiskt en spärr även när det gäller vinstutdelning från aktiebolagen. Man kan, om man så vill, peka på, att skatteprogressiviteten i och för sig i viss mån utgör en spärr. Det kan också sägas, att om inkomsttagare av olika kategorier få sina inkomster förökade på grund av penningvärdeförsämringen, så föreligger även vissa skäl för att sparare — såväl småsparare som större sparare — som göra sina besparingar i aktieform, också skola bli delaktiga av kompensation för penningvärdets försämring.

Det var inte så länge sedan finansministern själv — i första kammaren vill jag minnas — betecknade det såsom någonting ganska riktigt, att lönerörelserna nu utsträcktes från statens område även till de privata verksamhetsområdena, för att man skulle kunna återvinna 1939 års reala inkomststandard. När så är fallet har man ju svårt att förstå, att penningpolitiska skäl skulle kunna motivera en prolongering av giltighetstiden för lagen om vinstbegränsning. Skälen för en prolongering måste otvivelaktigt ur saklig synpunkt ha försvagats. Men då nu bestämmelsernas giltighet — deras provisoriska karaktär har inte ifrågasatts av första lagutskottet — utsträckts till viss uttryck-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

ligen begränsad tid, och då även lagrådets ståndpunkt dikterats av lagens karaktär av provisorium, vill jag för min del inte vända mig emot en prolongering av giltighetstiden för ifrågavarande lag. Min blanka reservation har alltså inte tillkommit därför att jag haft för avsikt att yrka avslag på propositionen, ehuru som sagt skäl kunna åberopas för ett avslagsyrkande.

Propositionen har sammankopplat frågan om vinstbegränsningen med frågan om sättet för disponerandet av skattereserverna. Man kan diskutera riktigheten av sammankopplingen. Frågan om skattereserverna kan i varje fall betraktas som ett alldeles fristående spörsmål. För min del har jag härvidlag önskat, att vissa möjligheter till modifikation av bestämmelserna mera uttryckligt skulle anges. Jag vill då först peka på den uppmjukning, som föreslagits i de av herr Wehtje m. fl. i första kammaren och herr Wiberg m. fl. i andra kammaren väckta motionerna. De peka på särskilda fall, då skattereserven eller viss del av skattereserven erfordras för det ändamål, som den är avsedd för, nämligen betalning av skatten. Det gäller exempelvis de fall, då ett bolags inkomster under åren 1945 och 1946 nedgått i förhållande till inkomsterna under föregående år. Bolagets skatteskuld har ju då minskats, och skattereserven skulle kunna reduceras med motsvarande belopp. Den i 3 § av den föreslagna lagen angivna spärregeln förefaller i ett sådant fall särskilt obillig. Om exempelvis ett bolag, som en följd av år utdelat mer än 6 % av sin behållna förmögenhet, t. ex. 8 %, och som sett sina vinster minskas under åren 1945 och 1946 av någon tillfällig anledning, exempelvis exporthinder, skulle vilja taga överskottet av skattereserven i anspråk för betalning av de eftersläpande skatterna samt för att upprätthålla den konstanta utdelningen, så medges inte detta. Konsekvensen blir, att bolaget får sänka utdelningen till 6 %. Aktieägarna, varibland ju finnas många småsparare, skulle därigenom åsamkas inkomstminskning, fastän en sådan egentligen inte alls vore betingad av omständigheterna, då det ju därvid inte vore fråga om att inkräkta på storleken av den skattereserv, som bolaget enligt hittills gällande principer skulle hålla. Det förefaller tämligen klart, att vid minskning av vinsten borde skattereserven kunna minskas. Samtidigt är det också klart, att bolaget har intresse av att, därest tillfällig minskning inträder, uppehålla kontinuiteten i sin utdelning och sitt affärsförlopp. Jag har inte under utskottsbehandlingen hört någon vägande invändning mot en modifikation av den art jag här angivit, och jag tror inte heller att någon inom utskottet verkligen funnit sakliga skäl tala mot en sådan modifikation. Syftet med lagstiftningen är ju att förhindra att utdelning sker av belopp, som frigöras på grund av övergångsbestämmelserna till den nya uppborðsförordningen. Här gäller det ju emellertid belopp, som frigöras ur skattereserven på grund av minskade inkomster för erläggande av eftersläpande skatter på tidigare högre inkomster. Det borde vara självklart, tycker jag, att bolagen borde få disponera över sådana belopp.

I realiteten innebär det nu föreslagna förfarandet en skärpning av kravet på skattereserv för dessa »inkostminskande» bolag — och de bli kanske inte så få under 1945 och 1946 — i samma ögonblick som den nya uppborðsreformen onödiggör uppläggning av nya skattereserver, och det synes mig föga rimligt. Bolagen måste väl i rättvisans namn medgivas möjlighet att disponera den del av skattereserven som, om det gamla uppborðssystemet bibehölles, icke är erforderlig utan bör frigöras, på grund av inkomstminskning under åren 1945 och 1946.

I motionen nr 258 av herr Bergvall m. fl. har hemställts om sådan ändring i lagförslaget, att bolag, som redovisat skattereserv, skall få överföra medel från denna till reservfonden med högst det belopp, som erfordras för att reserv-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

fonden skall erhålla den storlek, som stadgas i nya aktiebolagslagen, d. v. s. 20 procent av aktiekapitalet. Spärregeln skulle här tydligen i vissa fall hindra överföring till reservfond och sålunda medföra ur bolagens synpunkt icke önskvärda konsekvenser. Det kan heller näppeligen råda något tvivel om att en sådan överföring till reservfond överensstämmer med den föreslagna lagstiftningens syfte. En ändring av lagförslaget i denna riktning skulle utgöra en gärd av rättvisa mot bolag, som lojalt och öppet redovisat skattereserver. Överföring till reservfond från skattereserv borde få ske utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Bolag, som redovisat skattereserv — det tycker jag är en mycket väsentlig punkt i detta sammanhang — borde inte ställas i sämre ställning än andra. De elementäraste rättvisekrav tycker jag här tala sitt tydliga språk, och tillgodoses inte sådana rättvisekrav i rimlig omfattning av lagstiftningen, riskerar man lätt att näringslivets förtroende till statsmakternas objektivitet rubbas. Statsmakterna borde å sin sida vara angelägna att förebygga detta.

Intet vägande skäl har åvägabragts, varför icke ett sådant överförande skulle tillåtas redan nu, redan före den 31 december 1947. Om här föreliggande skäl av penningpolitisk art — och dessa skäl skulle då taga sikte på ett bindande av reserverade medel — tala dessa penningpolitiska skäl snarare för att ett sådant överförande tillåtes redan nu inom bolag, som skulle drabbas av spärregeln. I själva verket är det så, att de reserverade medlen bindas hårdare i reservfonden än i skattereserven. I varje fall anser jag att utskottet i sin motivering borde ha tryckt starkare på önskvärdheten av att man från statsmakternas sida beviljar dispens i sådana fall då överföring till reservfond från skattereserv synes önskvärd.

Nu kan man från utskottets sida säga, att dispensbestämmelserna i 6 § möjliggöra ett tillgodoseende av dessa synpunkter. Utskottet betonar också, att i olika fall omständigheter kunna föreligga, som göra att en tillämpning av dispensregeln skäligen bör ifrågakomma. Jag har emellertid avgivit min blanka reservation för att understryka de önskemål, som av mig i berörda hänseende ha framförts och som angivits i motionerna nr 258 och nr 259. Med litet god vilja — det är min uppfattning, och kanske fleras i utskottet — borde utskottet i sin skrivning ha kunnat tillmötesgå mina synpunkter. Jag tror att flera ledamöter av utskottsmajoriteten, både borgerliga och socialdemokratiska, kunna vara ense med mig i det hänseendet, men av för mig förborgade skäl har man på visst håll blankt avvisat min önskan, och jag har därför också blankt reserverat mig. I proposition nr 75 föreslås vidare, att bolag som redovisat skattefond på sätt ovan angivits inte skall äga rätt att under spärrtiden vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse, om inte skattereserven redovisas till oförminskat belopp. Jag förmodar, herr talman, att jag har rätt att beröra bevillningsutskottets betänkande redan nu. Departementschefen säger sig visserligen ha övervägt vissa dispensregler, men med hänsyn till författningens tidsbegränsade karaktär har han funnit angivandet av sådana dispensregler onödigt. I motionerna har man yrkat på en uppmjukning. Om ett företag tidigare avsatt medel till pensionsstiftelse, skulle, anser man, bolaget ha rätt att åtnjuta avdrag för överföring av medel med samma belopp som tidigare, oavsett om skattereserven redovisas oförminskad eller inte, och om skattereserv eller del därav överförts till reservfond, borde, menar man, avdrag kunna ske vid avsättning till pensionsstiftelse med motsvarande belopp.

Utskottet har i viss utsträckning tillmötesgått motionärernas önskemål. Ut-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
skottet har föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle erhålla rätt att medgiva dispens, och därvid framhållit att särskilda förhållanden kunde göra dispens önskvärd. Man kan dock inte undgå det intrycket att bevillningsutskottet i själva verket varit ganska ljust inställt. Det har enligt min mening även departementschefen varit. Departementschefen har ju inte i propositionen uppdragit någon regel om dispens vid avsättning till pensionsstiftelse. Utskottet uttalar i sin motivering, att utskottet förutsätter att dispensregeln kommer att tillämpas restriktivt.

Det är två reflexioner man gör med anledning av denna relativa ljumhet när det gäller företagens avsättningar till pensionsstiftelser. Den första reflexionen är den, att det är ganska uppseendeväckande att man på detta sätt behandlar sådana företag hårdare som visat omtanke nog att avsätta medel till skattereserv och som gjort detta öppet. Det är ju ofta en smakfråga, om medel skola reserveras genom att tillåtas kvarstå på vinst- och förlustkontot eller om de skola avsättas till skattereservfonden eller till dispositionsfonden eller upptagas under annan rubrik. Man skulle till och med kunna påstå, att här är ett exempel på vådan att öppet och synligt redovisa vinstdispositioner. Det förefaller nämligen som om de företag som göra detta äro de som främst komma att vållas olägenheter och obehag från det allmännas sida. I detta sammanhang har man ett visst skäl att vända sig mot den allmänna tendens som kommer till synes i lagförslaget, nämligen tendensen att åtminstone i viss utsträckning bortse från kravet på likhet inför lagen för alla. Lagstiftningen verkar ju lätt slumpartat och orättvist och kanske i viss mån stötande på det allmänna rättsmedvetandet. Att skattebördan är tung är en sak, men ju hårdare skatterna drabba, desto nödvändigare förefaller det mig att de drabba rättvist. Företag som inte ha avsatt skattereserver, företag som t. ex. i stället låtit medel kvarstå på vinst- och förlustkontot gynnas medan andra missgynnas — det är den reella innebörden, det kommer man inte ifrån. Kravet på en likformig behandling av alla företag borde man självfallet söka tillgodose.

Den andra reflexionen man gör är att det borde vara ett allmänt intresse att stimulera bolagen till åtminstone samma avsättningar som tidigare för pensionsändamål. De anställda ha åtminstone ett klart intresse i detta avseende. Det är kanske värt för företagens anställda att observera och hålla i minnet att utskottet rekommenderat departementschefen att intaga en restriktiv ståndpunkt vid meddelande av dispens. Det är ett ganska intressant fenomen, värt att observera, att bolagens och de anställdas gemensamma intresse av avsättningar till pensionsstiftelserna inte fått väga tyngre än fallet varit vid konfrontationen med utskottsmajoritetens och finansministerns hårda fiskala synpunkter.

Man skulle också kunna understryka ytterligare en synpunkt här. Pension har ju karaktären av intjänad lön. En pensionsutfästelse innebär således, kan man säga, en skuld, som bolaget har till de anställda, och företagets oguldna skatter utgöra också en skuld till staten från bolagets sida. Jag har svårt att förstå, varför man inte, om medel frigöres från den ena »skuldrereserven», skulle kunna använda dessa medel till betalning av den andra skulden.

Herr talman! Med hänvisning till min blanka reservation och till vad jag här anför vill jag yrka avslag på utskottets hemställan under B) och bifall till den av herr Wiberg m. fl. avgivna motionen.

I detta anförande instämde herrar *Wiberg, Ljungberg, Fahlman* och *Henriksson*.

Herr *Olson* i Göteborg: Herr talman! Detta utskottsbetänkande, som handlar om prolongering av utdelningsbegränsningslagen och dessutom om reglering av

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

skattereserverna med hjälp av samma lag, står ju i det närmaste sammanhang med det utlåtande, som upptagits under nästa punkt på föredragningslistan och som handlar om bevillningsutskottets ställningstagande till regleringen av skattereserverna med stöd av förordningen om skatteavdrag vid överföring av medel till pensionsstiftelse. Med talmannens tillstånd skall jag därför tillåta mig att vid behandlingen av spørsmål, vilka angå det ärende, som behandlas i lagutskottets utlåtande, anföra vad jag har att säga beträffande bevillningsutskottets betänkande.

När denna lag om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag kom till år 1943 som ett led i strävandena att minska riskerna för en skadlig prisstegring, stod det nog klart för många att aktieutdelningarna spelade en relativt underordnad roll härvidlag i förhållande till inkomstutvecklingen på arbetsmarknaden, men utdelningsbegränsningen var ett psykologiskt nödvändigt komplement till lönestoppspolitiken. Enligt departementschefens då gjorda uttalande, som är återgivet i lagutskottets utlåtande på s. 13, borde denna lagstiftning för sitt framtida fortbestånd vara knuten till att den skärpta inkomstpolitiken ansågs bära fullföljas. Jag skall nu, herr talman, ej i vidare mån uppehålla mig vid det föreliggande förslaget om utdelningsbegränsningslagens förlängning på ännu ett år än att jag konstaterar, att den skärpta inkomstpolitiken i hög grad under senare tid modererats och att ett vidblivande av utdelningsbegränsningen efter detta inte är lika motiverat som förut. För näringsverksamheten är utdelningsbegränsningen ett hämmande band, och för enskilda ägare av aktier, som äro beroende av sin utdelningsinkomst, innebär den ett missgynnande i förhållande till övriga inkomsttagare. Skulle löneutvecklingen fortsätta såsom för närvarande sker, bör det kunna förväntas att aktiebolagens utdelning lämnas en motsvarande frihet.

Vid den utvidgning av utdelningsbegränsningslagen, som tagit sikte på aktiebolagens skattereserver, nödgas jag uppehålla mig något utförligare. Det blev uppbördsreformens ofrånkomliga konsekvens att på tidigare års inkomster belöpande skatter, som förföllo till betalning efter 1947 års ingång, i princip efterskänktes. Annars skulle de skattskyldiga under 1947, det år författningen om källskatten träder i kraft, nödgats erlagga dubbla skatter, vilket man inte rimligen kunde begära, vare sig av fysiska personer eller aktiebolag. I detta sammanhang drogs uppmärksamheten till de skattereserver, som bolagen ofta redovisade i sina balansräkningar och vilka i samband med skatteeftergiften skulle frigöras och bli disponibla för andra ändamål, av vilka andra ändamål en utdelningsökning eller en fondemission framstodo som ur penningpolitisk synpunkt särskilt betänkliga. Det beräknades att det var omkring 600 miljoner kronor som på detta sätt skulle frigöras och som befarades kunna flöda ut i marknaden, vilket vore en icke avsedd konsekvens av uppbördsreformen. Man gjorde således ett löst antagande, om hur det skulle komma att gå. Man hade väl inte bort helt och hållet bygga på detta antagande. Man hade bort göra det till föremål för en kritisk granskning. En sådan granskning skulle kanske resulterat i att man funnit, att man kunde låta med alla åtgärder bero. Det brast nämligen både i uppfattningen om frågans penningpolitiska innebörd och i bedömandet av aktiebolagens sannolika reaktion — vid de överväganden, som legat till grund för denna uppläggning. I stället för att kritiskt granska hela spørsmålet acceperade man utan vidare påståendet att det vore nödvändigt, att så att säga sterilisera dessa skattereserver, och ett omfattande arbete nedlades på olika förslag att åstadkomma en sterilisering. En särskilt sakkunnig utredningsman anlätades, vars arbete resulterade i förslag, som blevo utsatta för en mycket befogad kritik. I dessa förslag var det flera saker, som

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

man kunde betrakta som motsägelsefulla och också stötande. Vanliga rättvisesynpunkter sattes på ett rätt stötande sätt ur spel, som den föregående talaren även påpekat, i det att ett bolag, som inte avsatt några reserver eller bokfört dem på ett annat sätt än så att de öppet redovisats, var oförhindrat att utnyttja den genom skatteefterskänkningen inträdda förmögenhetsökningen som det ville. Åtgärderna avsågo sålunda endast de redovisade skattereserverna, även om de redovisade skattereserverna voro större än som svarade mot den aktuella skatteskulden. Man söker förgäves ett svar på frågan, vad som kan berättiga en föreskrift som begränsar bolagens rätt att disponera det belopp, varmed skattereserven överstiger de på räkenskapsåret belöpande skattebeloppen. Mycken möda har nedlagts och stor tveksamhet har rätt, innan det nu föreliggande förslaget angående inskränkning i bolags rätt att disponera sina skattefonder tillkom, och man får hoppas att det föreliggande förslaget till sina verkningar under de övergångsår det skall gälla, inte skall medföra alltför stora olägenheter, ehuru det är, som jag förut antytt, motsägelsefullt och behäftat med en hel del orättvisemoment, som jag också har antytt.

Jag är av den övertygelsen, att ett kallt bedömande av läget från början skulle resulterat i att man kunnat underlåta att taga i bruk hela denna lagstiftningsapparat utan att riskera några sådana verkningar på penningmarknaden som befarats. Den konsolideringssträvan, som i så hög grad satt sin prägel på det svenska bolagsväsendet, skulle säkerligen utgjort en tillräcklig garanti. Utredningsmannen synes emellertid tyvärr inte ha haft denna uppfattning. Han yttrar så här: »Trots den föredömliga konsolideringspolitik, som i synnerhet större bolag fört under senare tid, kan man icke bortse från möjligheten av att skattereservernas förvandling till disponibla vinstmedel skulle kunna föranleda deras användning i stor utsträckning på något av de nu antydda sätten.» Med en hårfin travestering skulle han i stället ha kunnat säga: »På grund av den föredömliga konsolideringspolitik som i synnerhet större bolag fört under senare tid, kan man bortse från möjligheten av att skattereservernas förvandling till disponibla vinstmedel skulle kunna föranleda deras användning i stor utsträckning på något av de nu antydda sätten.» Det skulle ha hejdat stenens rullning och varit mer i linje med dagens läge. Skulle man i alla fall ha varit betänksam mot att lämna utvecklingen en dylik frihet, så skulle med det hänsynstagande till det allmännas önskningar som utmärker modernt företagarliv en vädjan säkerligen varit till fyllest för att åstadkomma åsyftad effekt. Det skulle ha varit ett gott uttryck för det förtroendefulla samarbete mellan stat och näringsliv, som alla är ense om att staten har nytta av och som under kommande svåra anpassningstider är så nödvändigt. Denna form av samarbete har under det gångna kriget på mångfaldiga håll praktiserats med framgång och det skulle ha sparat mycket arbete och varit till fromma för alla parter, om finansministern även denna gång haft denna utväg i åtanke.

Det kan kanske inte vara alldeles ur vägen att erinra om att även så som denna lag har konstruerats, voro sådana bolag, vilkas räkenskapsår inte sammanfaller med kalenderåret, utan utlöper exempelvis den 30 september 1945, oförhindrade att utan de påföljder som stadgats i de nu föreslagna bestämmelserna fritt förfoga över sina skattereserver, antingen för utdelningsökning i den mån så kunnat ske med den hittillsvarande vinstbegränsningslagstiftningen eller till fondemissioner eller till avsättning till pensionsstiftelse. Så har emellertid veterligen inte skett, vilket må vara ett exempel på möjligheten att staten i samförstånd med företagen utnyttjar den lojalitet som finns inom företagarkärlden.

Jag kommer nu slutligen till det av bevillningsutskottet behandlade försla-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

get om begränsning av aktiebolags rätt att använda de frigjorda skattereserverna för överföring till pensionsstiftelse. Aktiebolags rätt att vid taxering åtnjuta avdrag för avsättning till pensionsstiftelse befaras medföra en väsentlig nedgång i skatteunderlaget, om skattereserverna i stor utsträckning skulle disponeras. För att detta skall förhindras knytes under en tvåårig övergångstid — innefattande det nu gångna räkenskapsåret 1945 samt 1946 — rätten till skatteavdrag för avsättning till pensionsstiftelse till villkoret att den redovisade skattereserven förblir oförändrad. Det är en i och för sig ganska otymplig bestämmelse och det är att hälsa med tillfredsställelse att utskottet enhälligt föreslagit att Kungl. Maj:t med hänsyn till särskilda förhållanden skall kunna medge undantag från de i författningen meddelade bestämmelserna.

Jag har vid bevillningsutskottets betänkande fogat en blank reservation, varmed jag velat ange, att jag inte i allt kunnat godkänna utskottets motivering. Jag har redan ett par gånger sagt, att kravet på att skattereserven skall vara oförändrad är motsägelsefullt, och jag tillät mig också nyss använda det kanske inte alltför vackra ordet otympligt. Jag skall med ett exempel motivera detta. Denna lagstiftning som begränsar bolags rätt att fritt disponera över sin genom uppbördsreformen frigjorda skattereserv baserar sig på att bolag liksom fysiska personer genom skatteinbetalningens omläggning får sin förmögenhet ökad med det efterskänkta skattebeloppet. Ett intimt och fast samband råder sålunda mellan uppbördsreformen och denna lagstiftning. Departementschefen talar också på s. 20 i propositionen om »medel, som frigjorts genom den av uppbördsreformen föranledda skatteeftergiften», och utskottet framhåller på s. 5 att åtgärder böra vidtagas i syfte att hindra att avdragsrätten i anledning av överföring av medel till pensionsstiftelser utnyttjas i sådana fall, där det kan antagas att överföringen skett med anlitande av de till följd av uppbördsreformen frigjorda skattereserverna. Vi märka sålunda, att det rör sig om en lagstiftning beträffande skattereserver, vilka frigjorts till följd av den utav uppbördsreformen föranledda skatteeftergiften. Den mest närliggande och omedelbara slutsats man kan dra av denna uppläggning är väl, att i den mån skattereserver frigjorts utan samband med uppbördsreformen, dessa medel inte träffas av förevarande lagstiftning. Så är dock fallet, vilket är inkonsekvent och medför en reell nackdel. Belysande är det exempel som av den föregående talaren anfördes, när normal reduktion av skattereserven sker vid inträdd vinstminskning genom att en mindre skatteavsättning — eventuellt ingen alls — sker vid slutet av det sämre året. Ett sådant bolag som fått lägre vinst, så att någon ytterligare skatteavsättning inte behöver äga rum, och som dessutom genom utfästelse är bundet till viss avsättning till pensionsstiftelse kommer genom den föreslagna lagstiftningen i ett mycket ogynnsamt läge. Det torde därför kunna starkt ifrågasättas, om bevillningsutskottet har skäl att säga, att det i regel inte torde föreligga några större svårigheter för bolagen att bibehålla skattereserverna. Under alla förhållanden följer enligt min mening av lagens provisoriska natur att Kungl. Maj:ts dispensrätt inte bör tillämpas alltför restriktivt. Detta är vad jag velat ha sagt med den blanka reservation jag antecknat.

Herr talman! Ehuru jag inte avser att ställa något yrkande, vill jag dock som en sammanfattning av vad jag ovan anfört säga följande. En prolongering av lagen om utdelningsbegränsning kan inte längre motiveras med de skäl som föranlett dess tillkomst och successiva förlängning. Lagen borde därför icke nu prolongeras. Det behövs ej heller särskilda lagbestämmelser för att begränsa möjligheten att disponera bolagens genom uppbördsreformen frigjorda skattereserver. Det eftersträfvade syftet hade kunnat nås genom en vädjan i samförstånd mellan statsmakterna och näringslivet. Ett upphävande av utdelningsbe-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
gränsningslagen och en vädjan till företagarna beträffande skattereservernas disponerande hade därför enligt min mening varit den linje som för företagen och därmed för folkhushållet i dess helhet varit den riktigaste och bästa.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fort-sättas.

§ 16.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 120, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47, nämligen:

nr 421 och 422 av herr *Lindberg*;

nr 423, av herr *Hagberg* i Malmö m. fl.; och

nr 425, av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.

Vidare avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i Mölndal m. fl., nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 177, angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m.;

herr *Nilson* i Spånstad m. fl., nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 183, angående anslag till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m.;

herrar *Pettersson* i Dahl och *Hansson* i Skegrie, nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 187, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.;

herr *Malmberg* i Skövde m. fl., nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, angående lån med statlig kreditgaranti åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen; samt

herr *Fagerholm* m. fl., nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 148, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.55 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 20 mars.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning första lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till lagutskott; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m.

(Forts.)

Herr **Ljungqvist**, som anförde: Herr talman! Jag hade tänkt slippa taga till orda i denna fråga, eftersom minoriteten inom utskottet inte gjort något särskilt yrkande utan nöjt sig med en blank reservation.

Nu har emellertid herr Ljungqvist uppträtt och talat här i kammaren, och han har gjort ett yrkande, som helt säkert mycket få av kammarens ledamöter fattat innebörden av. Själv har jag fattat herr Ljungqvists yrkande så, att han yrkat bifall till motionerna 259 i första och 409 i andra kammaren. Detta yrkande innebär, att spärregeln i § 3 måtte uppmjukas i sådant avseende, att — därest ett bolags inkomster under år 1945 eller 1946 nedgått i förhållande till inkomsterna under närmast föregående år — skattereserven den 31 december 1944 i dylikt fall skulle få minskas med skillnaden mellan de under åren 1945 och 1946 erlagda skatterna, å ena, samt de beräknade skatterna å inkomsterna under sistnämnda två år, å andra sidan.

Det är möjligt att jag missuppfattat herr Ljungqvists yrkande här, men det är kanske inte att förvåna sig över, eftersom det väl inte är många av kammarens ledamöter, som ha klart för sig vad herr Ljungqvist avser med sitt yrkande. Det brukar alltid vara stora svårigheter förbundna med att få ett förslag igenom, när man kommer med ett yrkande först här i kammaren, och detta gäller helt naturligt särskilt om förslaget är av den invecklade natur som herr Ljungqvists förslag i kväll är.

Det föreliggande lagförslaget innebär ju en förlängning av lagen om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Denna lag ha vi haft under de senaste åren, och nu föreligger det förslag om att lagen skall ytterligare förlängas. I samband med denna förlängning av giltighetstiden för begränsning av vinstutdelningen från aktiebolag har departementschefen tagit upp frågan om särskilda lagstiftningsåtgärder med avseende å aktiebolagens till följd av uppboordsreformen frigjorda skattereserver, vilka beräknas uppgå till mycket stora belopp. Jag vill minnas att dessa skattereserver i propositionen äro beräknade till en summa av mellan 600 och 700 miljoner kronor. Att det skulle komma förslag om hur man skall förfara med dessa belopp var ju inte något oväntat. Redan under fjolårets höstriktsdag, i samband med behandlingen av förslaget till lag om skatt vid källan, sades det ifrån, att lagstiftningsåtgärder måste vid-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

tagas så att inte dessa 600—700 miljoner kronor, kanske ändå mer, kunde komma ut och medverka till att förstöra penningmarknaden. Reservanten herr Ljungqvist var tveksam, huruvida vi längre voro i behov av denna lag om vinstbegränsning. Den uppfattning som herr Ljungqvist här uttalat har, såvitt jag kunnat finna, inte delats av så synnerligen många. Det stora flertalet har nog ansett, att de avsnitt av lagen, där tveksamhet kunnat uppstå, gälla rena nyheter, om jag så får säga. Tveksamhet har möjligen förefunnits när det gäller bestämmelserna om att begränsa skattereserverna och ta vara på dem på sådant sätt, att de inte komma ut.

Envar som läst propositionen har väl funnit, att under förberedelserna till propositionen har det, som i de flesta andra fall, varit mycket delade meningar om hur denna fråga skulle ordnas. Även de, som ansett att här måste göras någonting, ha haft olika uppfattningar om vad som bör göras. Det är ju så med nästan all lagstiftning, att den kan ordnas på olika sätt. Man kan gå olika vägar för att nå det mål man åsyftar. Herr Ljungqvist för sin del var ju inte missbelåten med hela det nya komplex av paragrafer, som här är föreslaget. Men han tyckte ändå inte om det riktigt. Därför säger han, att han sympatiserar med de väckta motionerna. Men även när vi se på de väckta motionerna lägga vi märke till, att motionärerna haft olika uppfattningar. Ty de motionärer, som undertecknat dessa motioner, äro ju inte likasinnade. De ha olika uppfattningar, och de ha också sökt att komma fram på olika vägar.

När herr Ljungqvist säger, att alla sakliga skäl tala för motionerna, så vill han väl därmed ha sagt, att alla osakliga skäl tala för propositionen. När jag hörde herr Ljungqvist göra detta uttalande, frågade jag mig, om herr Ljungqvist inte läst vare sig propositionen eller utskottets motivering för sitt tillstyrkande av propositionen. Har herr Ljungqvist gjort detta, så skulle det förvåna mig mycket — saklig som herr Ljungqvist i regel vill vara — om herr Ljungqvist verkligen kan säga, att alla sakliga skäl tala för motionerna och att motsatsen är fallet beträffande propositionen.

När herr Ljungqvist här har en annan uppfattning än utskottet, vill jag hänvisa herr Ljungqvist och andra intresserade, vilka nu inte hinna läsa hela utskottsutlåtandet, att taga del av vad utskottet säger på s. 16. Där anför utskottet de skäl, som tala emot ett bifall till ett sådant yrkande, som herr Ljungqvist framställt.

När jag hörde herr Ljungqvist ställa sitt yrkande här, och när jag vet hur vi resonerat i utskottet — där herr Ljungqvist endast avgivit en blank reservation — tänkte jag, att något särskilt måtte ha inträffat sedan herr Ljungqvist avgav sin blanka reservation och tills han i dag gör detta särskilda yrkande här i kammaren. Herr Ljungqvist frågade själv, om något särskilt inträffat, som gjorde det omöjligt för utskottet att ena sig om den kompromiss, som han framkommit med. Herr Ljungqvist säger sig beklaga, att han inte inom utskottet funnit gehör för den kompromisslinje, som han gjort sig till tolk för, och han tillägger, att det vid en viss tidpunkt nog fanns vissa utsikter för att få en kompromiss till stånd. Han trodde, att både socialdemokrater och bondeförbundare vid ett speciellt tillfälle varit villiga att kompromissa, men att det då var en av utskottets ledamöter som sade blankt nej. Därför lyckades man inte ena sig om kompromisslinjen. Om herr Ljungqvist därvidlag syftade på mig, så kan jag villigt erkänna, att jag hela tiden i utskottet var emot en kompromiss. Jag har nämligen funnit, att det under förberedelserna till denna proposition har kompromissats så långt som en kompromiss överhuvud taget kan drivas. Och skulle man ena sig om herr Ljungqvists linje, så skulle man komma i ett läge, som jag inte vill vara med om att skapa. Det är också på det

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

sättet, att utskottsmajoriteten inte har velat kompromissa endast för att få ett fullt enigt utskott. Utskottet har nämligen ansett att Kungl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger, är det bästa som har presenterats. De förslag som kommit från motionärerna äro icke antagbara. Kungl. Maj:ts förslag ha vi funnit vara bäst, och jag finner även i dag att så är fallet.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till utskottets hemställan.

Härefter yttrade:

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! När vi i samband med första lagutskottets förevarande utlåtande här även diskutera det efterföljande betänkandet, som är ett komplement till det lagförslag, som kommer från lagutskottet, har jag ansett det rimligt — för att undgå att rulla upp det hela ännu en gång när vi komma till nästa utlåtande — att begära ordet och anföra några synpunkter.

Jag ber att få erinra om att hela det läge, i vilket vi nu befinna oss och som föranlett dels denna ändring i den förutvarande vinstbegränsningslagen och dels också bevillningsutskottets förslag, är en följd av uppbördsreformen. Hade icke uppbördsreformen antagits av höstriksdagen, så hade ju överhuvud taget detta problem icke förelegat. Då skulle det inte blivit fråga om att disponera de avsatta skattereserverna på annat sätt än som från början var avsett. Jag förutsätter att inte något företag skulle hittat på det, lika litet som någon skulle hittat på att exempelvis överföra dessa skattereserver till pensionsfonderna.

Herr Olson i Göteborg var mycket försiktigare i sina uttalanden än herr Ljungqvist, och orsaken var väl den, att han deltog i behandlingen av uppbördsreformen. Han riktade sin kritik mot båda de föreliggande förslagen och ville göra gällande, att man hade låtit fiskaliska synpunkter få för stort armbågsrum, om jag så får säga. Det kan väl inte vara obekant för någon, som verkligen följt med denna sak, att när uppbördsreformen diskuterades och man talade om skattebefrielsen för fysiska personer, så motiverades denna skattebefrielse med att det var fullkomligt otänkbart att utav fysiska personer taga ut två års skatter samtidigt. Det var otänkbart att folk i allmänhet skulle kunna skaffa fram de pengar, som vore erforderliga för detta. Men det var inte så självklart att samma förhållande var rådande för bolagen. I den debatt som pågick framfördes ju också från olika håll den tanken, att bolagen borde vara skattepliktiga. De skulle sålunda icke, som fallet var beträffande fysiska personer, på grund av den nya uppbördsreformen befrias från skatt.

Även under remissen av ärendet har samma tanke framförts. Den som läser propositionen kan ju lätt komma underfund med att den tanken har lekt dem i hågen, som verkligen representera vad man kallar de fiskaliska intressena, att man skulle ålägga bolagen att betala skatt precis som de skulle ha gjort, om icke uppbördsreformen genomförts. Den tanken har dock inte omfattats av finansministern, och den har inte heller vunnit anslutning i bevillningsutskottet.

Om man skall ge ett omdöme om Kungl. Maj:ts och riksdagens behandling av detta ärende, så torde man nog vara tvungen att erkänna, att ärendet varit föremål för en ganska välvillig behandling. Hela problemet här rör sig om bästa sättet att begränsa användningen av de stora belopp, som bli fria på grund av uppbördsreformens genomförande. Jag tycker inte det är något orimligt uti att man i ett sådant läge — som kommer närmast före en omfat-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

tande skattebefrielse, vilken säkerligen gäller mycket stora belopp — i det allmännas intresse ställer upp de krav, som här äro framförda.

Nu har man liksom skjutit framför sig, att man skulle berövas möjligheten att avsätta medel till pensionsfonder o. d. Herr Ljungqvist ordade också mycket om att han inte kunde förstå den ställning riksdagen hade intagit. Jag är säker på, att herr Ljungqvist mycket väl kan förstå riksdagens inställning, om han betänker, att bolagen kunna säga till sina befattningshavare, att dessa medel nu på visst sätt äro bundna, men att det inte finns någonting som hindrar, att de i så mycket större omfattning överföras till pensionsfonden, när greppet över dem släpper. Det är ju inte alldeles nödvändigt att avsättningen till dessa pensionsfonder sker varje år. Det är mycket möjligt att man kan tänka sig en sådan anordning, om den välvilja som förutsatts i motionen verkligen föreligger från alla företagare. Från många tror jag den föreligger. När greppet över dessa medel sedan släpper, så kan man ju göra en dubbelt eller tre gånger så stor avsättning till pensionsfonderna.

Jag tror, att om man vill bedöma detta problem sakligt och inte glömma bort vad som förevarit i ärendet, så blir det inte svårt att förstå statsmakternas inställning. Man skall tänka på att det dock här gäller oerhört stora belopp, som staten avstår ifrån genom skattebefrielsen. Det står nämligen ingenstädes skrivet att bolagen nödvändigtvis skola jämföras med fysiska personer. När man tänker på vad som förelegat i denna sak och ser vad som kräves som motprestation i föreliggande lagförslag, så tror jag, att man har rätt att säga, att statsmakterna på här ifrågavarande område på intet sätt gått hårt fram emot företagen.

Herr talman! Med anförande av dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till första lagutskottets förslag. Samtidigt ber jag också att få hemställa om bifall till bevillningsutskottets under nästa punkt upptagna förslag.

Herr Bladh: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av en missuppfattning, som jag sett återgiven i några tidningsartiklar och som i denna debatt för en stund sedan upprepades av herr Ljungqvist.

Herr Ljungqvist sade ungefär, om jag fattade honom rätt, att de som klart och tydligt redovisat skattefonder komma i ett sämre skatteläge än de som inte verkställt sådan redovisning. Såvitt jag kan se är det i varje fall inte regel att det är på detta sätt. Jag kan mycket väl förstå, att Kungl. Maj:t och departementschefen gärna sett att man i görligaste mån kunnat binda de börsnoterade företagen. Detta av rent penningpolitiska skäl. Personligen har jag den uppfattningen, att detta är klokt och riktigt. Men låt oss som exempel ta två börsnoterade företag. Det ena av dem har redovisat skattefond, och det andra har inte gjort det. Enligt herr Ljungqvists förmenande skulle då det företag, som redovisat skattefond, komma i ett sämre läge jämfört med det andra. Det förhåller sig dock inte på detta sätt. Herr Ljungqvist och övriga skola komma ihåg, att de skattefonder, som det här är fråga om, utgöras av redan beskattade medel. De komma icke att beskattas en gång till i här berörda avseende. Antag nu att det företag, som icke redovisat skattefond, i stället har motsvarande medel placerade i dolda reserver. Då man tar fram dessa dolda reserver bli de beskattade precis på samma sätt som skattefonden. Det är således icke tillbörligt att här försöka krångla till saken mer än som behövs.

Vi behöva här inte leka blindbock med varandra. Verkliga förhållandet är, att i och med att källskatten genomföres, så lösgröas här fonder, uppgående till ca 600 miljoner kronor. Om källskatten icke genomförts, skulle givetvis dessa skattefonder ha använts till att betala skatterna med. Men eftersom skat-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

terna i fortsättningen skola betalas i förskott i stället för i efterskott som tidigare, så behövas inte dessa fonderade medel. De lösöras alltså. Då har man från den meningsriktning som jag företräder vågat ställa frågan, om det kan vara riktigt att dessa medel direkt eller indirekt utdelas till aktieägarna. Samhället och staten ha ju under en följd av år ansett sig böra effektivt och verkamt stödja den svenska produktionen med statsmedel. Är det inte ganska rimligt då att begära, att dessa medel, som nu frigjorts och ställts till förfogande, icke skola delas ut till aktieägarna utan i stället sättas in i produktionen? Vi vilja göra detta. Vi vilja skapa en ekonomisk reserv, som, så långt vi kunna åstadkomma det, är fördelad över hela landet. Dessa medel vilja vi gärna se använda vid t. ex. en inträdande lågkonjunktur. Vi ha ganska tråkiga erfarenheter av hur det var efter förra kriget. Som bekant reserverade man då inte medel på samma sätt som nu för att kunna möta en ekonomisk kris. Följden blev, som alla känna till, att det ena företaget efter det andra stupade på grund av kapitalbrist. Nu söka vi att från socialdemokratiskt håll, i den mån det är oss möjligt, verka för att vad som då icke kunde hindras nu skall i görligaste mån förebyggas. Det är detta enkla resonemang vi tillämpat. Vid närmare eftertanke får man nog också erkänna, att principen för vårt ståndpunktstagande här är den riktiga.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Jag ber att få börja med den siste ärade tälaren och vill då erinra om att jag ingalunda fällt det omdömet, att de nya bestämmelserna skulle drabba företagen som regel. Jag har däremot sagt, att det förekommer fall, där spärregeln kommer att drabba företagen, och då just sådana, som ha gjort avsättningar till skattereserver och öppet och lojalt redovisat dem, drabbas hårdare, medan andra företag, som icke avsatt medel till sådana skattereserver, bli mildare behandlade. Detta kommer man icke ifrån, och det framgår av utlåtandet. Jag vill också påpeka, att man från alla håll erkänner behovet av dispens i vissa lägen och för vissa fall. Jag ber att få hänvisa till sidan 16 i första lagutskottets utlåtande, där det heter: »Ehuru utskottet sålunda icke biträder de i motionerna framställa yrkandena om ändring av nyssnämnda spärregel, anser utskottet — i likhet med departementschefen — att sådana fall kunna förekomma, där denna regel skulle leda till ett obilligt resultat för vederbörande bolag och aktieägare.» Jag ber att även med anledning av vad herr Lindqvist yttrade få erinra om att vad jag gjort mig till tolk för är behövligheten av vissa ytterligare modifikation, framför allt när det gäller dessa dispenser.

Gentemot herr Olsson i Gävle vill jag bara göra den invändningen, att det ju finnes en hel rad företag, som kontinuerligt gjort avsättningar till pensionsstiftelser. Jag förstår icke, varför icke, även om ett företag minskar skattereserven, det skulle få fortsätta med sådana kontinuerliga avdragsgilla avsättningar. Med anledning av vad han anförde vill jag för övrigt säga, att vad jag tryckte på var just vad jag nyss framhöll, nämligen orättvisan och olikformigheten när det gäller spärregelns verkningar för olika företag, sådana som avsatt och sådana som icke avsatt skattereserver.

Herr Lindqvist fann det äventyrligt, att kammaren skulle ens taga under överbäggande det yrkande jag ställde om bifall den Wäbergska motionen och som avser de fall, där vinstminskning förekommer för företagen. Jag ber att få påpeka, att i utskottsutlåtandet på s. 12 finns en utförlig redogörelse för innebörden i detta yrkande i motionen, varvid ock berörs möjligheten för de ifrågasvarande företagen att dispensvägen få taga i anspråk viss del av skattereser-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

ven. Omständigheter kunna, såsom jag påpekade i mitt inledningsanförande, inträffa, som göra, att vissa företag, som drabbas av spärregeln, få minskade vinster. Även om den gamla bestämmelsen skulle gälla, skulle behovet av skattereserver bli mindre, eftersom skatteskulden blir mindre. Vad är då naturligare än att detta »överskott» får tagas i anspråk.

Herr Lindqvist gör gällande, att min ståndpunkt icke delas av så många. Nu spelar det ingen roll för mitt ställningstagande, hur många som dela min uppfattning; jag vill dock påpeka, att det finns en mycket sakkunnig institution, som stått synnerligen tveksam inför lagförslaget, nämligen lagrådet. Det är så vitt jag förstår bara den omständigheten, att lagen givits en så utpräglat provisorisk karaktär, som gjort, att lagrådet icke ställt sig avvisande till förslaget.

Vidare anför herr Lindqvist, att utskottets utlåtande och dess ståndpunkts-tagande i och för sig skulle innebära en kompromiss och att de synpunkter jag framfört icke skulle vara någon godtagbar kompromiss. Jag tror nog att jag kan säga — och jag undrar, om icke utskottets ledamöter i själ och hjärta äro ense med mig på den punkten — att de modifikationer jag talat för i utskottet icke äro av den art, att man icke med litet god vilja från herr Lindqvists och hans meningsfränders sida skulle ha kunnat tillmötesgå mina önskemål.

Jag har velat understryka vad lagrådet också finner självklart — och även departementschefen och utskottet, efter vad jag förstår — nämligen lagens provisoriska karaktär. Jag har vidare påpekat, att den Wibergska motionen liksom den Bergvallska — den Wibergska när det gäller företag, vars vinst minskas, och den Bergvallska när det gäller möjligheten att överföra medel från skattereserven till reservfonden — visat just på sådana fall, där dispens rimligen kan tänkas förekomma. Nederst på s. 16 i utlåtandet står det: »Även i andra fall kunna — såsom departementschefen med anledning av lagrådets anmärkning anført — sådana omständigheter tänkas föreligga, att en tillämpning av dispensregeln skäligen bör ifrågakomma.» Men man är tydligen mycket rädd för att sätta in något om att just i sådana fall, som beröras i motionerna, kunna sådana omständigheter föreligga, att en tillämpning av dispensregeln skäligen borde ifrågakomma. Jag har svårt att förstå, varför man skall vara så rädd att peka på att just motionerna framhållit sådana fall, där dispens bör förekomma. Det hela gör intryck av en skenfäktning. Kommer det något som är formulerat i finansdepartementet, är det absolut sakrosankt och får icke rubbas, men åberopas det några särskilda fall, som äro lämpliga för ett dispensförfarande, är det olämpligt att det är kritiken som påvisar dem. Jag har det intrycket att man kunnat godtaga saken, om det bara varit finansministern som kommit med den. Jag undrar, om man icke här har blivit litet mera Wigforss än finansminister Wigforss själv.

Herr Lindqvist drager väl djärva slutsatser av mitt anförande. Jag har sagt, att jag icke kan finna annat än att starka sakliga skäl tala för den uppmjukning och de modifikationer jag föreslagit. Det gäller nämligen bara uppmjukning och modifikationer, icke alls något revolutionerande ingrepp. Därav får icke herr Lindqvist draga den halsbrytande slutsatsen, att jag anser propositionen osaklig. Vill man ha förtydliganden och modifikationer och anser dessa sakligt grundade, så har man därför icke rätt att komma och säga, att jag anser motpartens ståndpunkt och hela propositionen vara osaklig.

Herr Lindqvist säger sig, att det måste ha inträffat något särskilt, eftersom jag, som endast avgivit en blank reservation, nu gör ett yrkande i kammaren. Det särskilda som inträffat är nog icke på min sida utan på annat håll. Jag ber bara att i det sammanhanget få påpeka — jag tror att jag har rätt att göra det

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

i kammaren — att i slutskedet av behandlingen av ärendet i utskottet inträdde en sådan forcering, att linjerna nog blevo något oklara för litet var av oss, och att det nog eljest icke hade varit omöjligt att komma fram till ett enhälligt utlåtande i denna fråga.

Till herr Olssons i Gävle anförande återkommer jag ett ögonblick. Han sade, att det här rörde sig om så oerhört stora belopp, och att det skulle medföra stora risker för penningvärdets bevarande, om man nu icke införde dessa bestämmelser. Men herr Olsson resonerade alldeles förbi mig. Vad jag talat om är modifikationer och möjligheten till dispens i vissa fall. De belopp det här kan vara fråga om kunna, så vitt jag förstår — och det instämmer säkerligen herr Olsson med mig i — icke ha någon betydelse för penningvärdet, ty det gäller endast tre saker: 1) möjlighet för de företag, som under åren 1945 och 1946 ha vinstminskning och därför rimligen icke skulle behöva ens efter tidigare principer hålla lika stora skattereserver, att få minska skattereserven utan att drabbas av spärregeln; 2) möjlighet för bolag att utan att drabbas av spärregeln överföra medel från skattereserven till reservfonden — denna åtgärd kan icke ha något inflytande på penningvärdets bevarande eller icke bevarande alls, eftersom medlen bindas hårdare i reservfonden än i skattereserven — och 3) möjligheten att i stället för att betala en skatteskuld bli i tillfälle att, som jag uttryckt det, betala en skuld till de anställda, d. v. s. göra avdragsgilla avsättningar till pensionsstiftelse från till skattereserven avsatta medel — icke heller den saken kan, så vitt jag förstår, ha en menlig inverkan på penningvärdet.

Detta är vad jag har att anföras. Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Lindqvist** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag uttryckte mig som jag gjorde delvis för att herr Ljungqvist skulle bli i tillfälle att rätta till sitt uttalande tidigare. Nu erkände herr Ljungqvist, att första lagutskottet på ett sakligt sätt — icke ett osakligt, såsom jag fattade att han menade förut — behandlat detta ärende. Jag trodde icke, att herr Ljungqvist ville ha sagt detta, men jag kunde icke få ut annat av vad han yttrade.

Jag begärde närmast ordet med anledning av att herr Ljungqvist hänvisade till lagrådet. För min del har jag mycket stor respekt för lagrådet, dock icke en sådan respekt, att jag anser att lagrådet, när det är fråga om en lagstiftning som denna, sitter ensamt inne med en sakkunskap, som bör väga tyngre än någon annan myndighets. Vad säger nu lagrådet, herr Ljungqvist? Jo, det säger: »Av föredragande departementschefen har uttalats tvekan i avseende å den lämpligaste utformningen av den lagstiftning, som erfordras för att det åsyftade resultatet skall vinnas. En sådan tvekan är förklarlig med hänsyn till de invändningar, vilka kunna riktas såväl mot förslaget i denna del som mot andra till prövning upptagna lösningar av förevarande spörsmål.» Men sedan tillägger lagrådet: »Enär lagstiftningen är avsedd att vara provisorisk, saknas anledning att ytterligare framhäva dessa invändningar.» Fortfarande är ju meningen, att denna lagstiftning skall vara provisorisk. Herr Ljungqvist har icke samma uppfattning som lagrådet, att när så är fallet, det icke är mycket att resonera om, även om man kan ha delade meningar om lagens utformning.

Herr **Bladh**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Så vitt jag kan se, kan det icke vara så, som herr Ljungqvist säger, att ett bolag beskattas hårdare därför att det avsatt medel till en skattefond, av det enkla skälet att eftersom medlen en gång beskattats, bli de icke

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

beskattade en gång till. Om å andra sidan medel tagas fram, som icke äro beskattade, bli de beskattade. Ett tredje gives icke. Jag förstår icke herr Ljungqvists resonemang. Han måtte ha missuppfattat saken.

Vidare anförde:

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Den beskyllning herr Ljungqvist riktade mot oss, att vi skulle vara mera Wigforsska än herr Wigforss själv, kan i varje fall icke, såvitt jag förstår, vara riktad mot bevillningsutskottet. Det kan herr Ljungqvist icke göra gällande, om han tagit del av det avsnitt vi lånat ur herr Wibergs motion och kompletterat finansministerns förslag med. Vi ha sålunda varit så litet Wigforsska, att vi ansett oss kunna komplettera herr Wigforss med herr Wiberg, och vi ha sagt, att där det kom att verka uppenbarligen orimligt vilja vi lägga en dispensrätt i Kungl. Maj:ts hand. Men alltid när riksdagen lägger någonting som har med dylika ting att skaffa i Kungl. Maj:ts hand hävda vi, att saken måste handhas med stor försiktighet.

Jag har, herr talman, velat tillbakavisa beskyllningen för bevillningsutskottets vidkommande. I den mån den riktar sig mot lagutskottet, vågar jag icke yttra mig. Den avvisas väl av vederbörande själva.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Herr Olsson i Gävle fällde ett yttrande i sitt första anförande, som jag har behov av att med några ord få kommentera. Herr Olsson ville gärna ha utsagt, att behandlingen av dessa frågor varit sådan, att man borde betrakta den som välvillig. Jag förnekar icke, att det kan ha funnits en önskan på sina håll att underkasta frågan en i förhållande till aktiebolagen välvillig behandling, men jag undrar, om icke ett känt uttryck av Relling här har sin tillämpning. Det förhåller sig nog i stället på det sättet, att det icke är välvilja, som har dikterat inställningen. Och det är ingen som begär detta heller. Man kommer i det ekonomiska livet inte så långt med välvilja, utan man får vara nöjd med att realiteterna tala till förmån för sådana linjer som bli gynnsamma och goda för det hela.

I detta fall har nog inte herr Olsson rätt i att ingenting talar för att bolag nödvändigtvis skola jämföras med fysiska personer. Om man i förevarande avseende skulle skilja på de skattskyldiga i fysiska personer och bolag, kommer man till de mest orimliga konsekvenser. Jag bortser härvid i första hand från den orättvisa bolagen emellan som begåtts därigenom att man för bolagens del stannat vid att basera hela lagstiftningen på de redovisade reserverna, varigenom orättvisan mot de företag, som ha sådana redovisade reserver, i förhållande till alla dessa tusentals företag som inte redovisa dem öppet, tydligt framträder. Jag tror att man kan gå ännu ett steg längre och säga, att den börd som det dubbla skattebetalandet i samband med uppbördsreformens genomförande skulle innebära, i princip är likartad för enskilda och bolag. Man bör nog vidare göra sig fri från den övertro på utomordentlig skatteförmåga, som härrör sig från vissa stora och mycket solida företags betydande resurser. Förhållandena vid sådana företag kunna ej få vara vägledande för en lagstiftning av så säreget slag som det här är fråga om. Enskilda och bolag ha i lika hög grad svårigheter att betala dubbla skatter, ehuru det finns enskilda lika väl som bolag med så goda affärer att de kunna göra det. Men både enskilda och bolag kunna komma i stort bryderi inför ett sådant krav. Att märka är härvid att det inte uppkommer någon skillnad därför att ett bolag har uppfört en skattereserv i sin balansräkning. Detta är

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

ett sätt att klarlägga sin förmögenhet, det är den enda innebörden i ett sådant uppförande av en skattereserv, som varje enskild människa skulle göra klokt i att tillämpa. Jag undrar emellertid, om på grund av en sådan ordningsfullhet hos en enskild person att han vid klarläggandet av sin förmögenhetsställning i samband med deklarationen skulle inräkna de skatteskulder som komma att falla på det kommande året, någon skulle inrymma en större förmåga hos honom att kunna betala de dubbla skatterna. På samma sätt förhåller det sig med bolag — skattereserven skapar inte någon skatteförmåga.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till herr Bladh. Han åberopade ett uttalande som herr Ljungqvist skulle ha fällt, när han var inne på frågan, att de som ha klart redovisade skattefonder komma i ett sämre läge än de som inte ha det. Där tar sig herr Bladh orådet före att vilja bestrida denna sak. Det är ju själva grunden och kärnan till all den orättvisa som är hopad i detta lagförslag. Han sade något om att det bolag, som skulle avsätta medel till pensionsfond med anlitande av dolda reserver, hade att erlägga skatt för dessa, under det att de redovisade reserverna bestodo av beskattade medel. Det är alldeles riktigt, men jämför med ett bolag som har andra öppna reserver! Det är gentemot dessa bolag som en orättvisa uppkommer, och detta medgives klart och tydligt av utredningsmannen Nial i Kungl. Maj:ts proposition på s. 8, där han talar om de två alternativen som kunde komma i tillämpning. Han fortsätter: »Enligt båda alternativen åsyftades regler endast i fråga om öppet redovisade skattereserver. Visserligen funnes även fall, då skatteskuld inräknats bland andra skulder (under Diverse kreditorer eller dylikt). Därest emellertid regler av nu ifrågavarande slag skulle omfatta även sistnämnda fall, skulle reglerna bli komplicerade och deras efterlevnad vanskelig att kontrollera.» Det är sålunda skälet till att man måst förfara på detta sätt, men att därifrån leda det till att någon orätt ej begåtts mot de företag som redovisa sina skattefonder öppet är att gå för långt.

Herr Olsson i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara säga till min namne på göteborgsbänken, att jag aldrig ett ögonblick drömt om att man skulle kunna driva någon produktiv verksamhet, vare sig i bolagsform eller annan form, på min eller andras välvilja. Vad jag har sagt är, att finansministern har visat en väsentligt välvilligare inställning till denna fråga än åtskilliga av de myndigheter ute i landet, som haft att yttra sig om detta och vilka icke böra vara alltför okända för herr Olson i Göteborg. Dessa myndigheter ha representerat det verkligt fiskala intresset. De ha sagt, att det bör uppföras en skiljemur mellan bolag och fysiska personer och att bolagen skola erlägga skatt precis som om uppboordsreformen inte vore genomförd. Är då inte det föreliggande förslaget en välvillig inställning från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida förstår jag inte, hur man skall uppföra sig för att vara välvillig mot företagareintresset.

Herr Bladh, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Det återstår för herr Olson i Göteborg att bevisa, att ett företag, vars inkomst en gång är beskattad och inte blir ytterligare beskattad, genom detta förfarande skulle bli hårdare tyngt än ett annat. Han bör också göra klart för sig, såsom jag framhöll, att i de fall, då förut obeskattade medel tas i anspråk, bli dessa medel beskattade, men utskottet har ju velat lämna Kungl. Maj:t dispensrätt, och den kan ju tillämpas i de fall då oformlighet

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)
skulle kunna inträda av andra skäl än de av herrar Ljungqvist och Olson i Göteborg anförda. Jag kan sedan inte förstå, hur det skall kunna påstås, att här föreligger en oegentlighet.

Vidare yttrade:

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Jag är delvis förekommen av herr Olson i Göteborg.

Jag hade mycket svårt att förstå herr Bladhs jämförelse, som enligt min mening haltade. Han tycks jämföra företag med öppna reserver å ena sidan och företag med dolda reserver å den andra. Jag vill konkretisera vad jag menar på följande måhända bristfälliga sätt. Ett företag, som inte gjort någon avsättning till skattereserv utan låter medlen stå kvar på vinst- och förlustkontot, har möjlighet att överföra medel från vinst- och förlustkontot till reservfonden utan att drabbas av spärregeln. Om emellertid ett företag av omsorg om sin soliditet har bundit medlen hårdare och i stället överfört motsvarande belopp till skattereserven, få dessa medel icke tas i anspråk för överföring till reservfonden utan att företaget i vissa fall riskerar att få minska sin utdelning. Man kan väl då icke säga annat än att företaget i det senare fallet, då det lägger upp skattereserver och öppet deklarerar dessa reserver, kommer i en sämre ställning och bli hårdare *behandlat* — icke beskattat — än i det förra fallet.

Vad slutligen angår herr Olssons i Gävle obehagskänsla över att vara anklagad för att vara mer Wigforssk än herr Wigforss själv, så vare det mig fjärran att beskylla herr Olsson i Gävle eller bevillningsutskottet för detta. Jag vet inte vad reservanternas i bevillningsutskottet ha för uppfattning — tydligen inte samma uppfattning som majoriteten i varje fall — men jag som är reservant i första lagutskottet tycker, att bevillningsutskottet visat en vid-synt och generös behandling i jämförelse med första lagutskottet. Tyvärr tycks det vara långt till mitt drömda mål i fråga om tillmötesgående i sådana här spörsmål inom första lagutskottet.

Herr **Bladh**: Herr talman! Herr Ljungqvist har nu ändrat sin uppfattning dithän, att det inte längre gäller en hårdare beskattning utan en hårdare behandling. Det är väl ändå skattesidan av saken som bevillningsutskottet har att företräda, och det är den ståndpunkten jag i min ringa mån försökt företräda.

Sedan vill jag säga herr Ljungqvist en annan sak. Jag vill alls inte tillvita honom detta, men det skulle kunna tänkas, att företagare inte skulle dra sig för att med användande av skattefonden frigöra andra icke beskattade medel för utdelning till aktieägare. Jag vill upprepa, att jag icke har velat göra någon insinuation mot vare sig herr Ljungqvist eller någon annan, men att utskottet har velat förebygga ett sådant användande av skattefonden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i motionerna I:259 och II:409 gjorda hemställan om visst tillägg till 3 § i förevarande lagförslag; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ljungqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den i motionerna I: 259 och II: 409 gjorda hemställan om visst tillägg till 3 § i förevarande lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, i vad densamma avsåge förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring av lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m.

Förslag till lag angående ändring av lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Osterman**: Herr talman! Anledningen till att jag anmält reservation till utskottets utlåtande är inte någon avvikande mening i sakfrågan, men det är på ett par punkter i motiveringen som jag måste bekänna en viss tveksamhet. Det är då utskottet på sidan 12 kommer in på sättet för sjukhusöverläkarnas tillsättande och, mycket försiktigt måste ju medges, berör frågan om införande av ett mindre fast anställningsförhållande för dessa med bibehållen trygghet för ifrågavarande läkare. Man anför de i Stockholms stad existerande formerna för överläkarbefattningarnas tillsättande som en utväg att komma ifrån fullmaktsinstitutet i dessa fall. Dessa läkare tillsätts på förordnande på sex år och kunna efter två perioder erhålla pension. Några mera framträdande olägenheter av detta system har väl knappast framträtt, fastän det under vissa förhållanden sannolikt kan bli ganska dyrbart för huvudmännen, men andra utvägar äro också tänkbara, om man vill göra sjukhusläkarnas anställningsförhållande mindre fast. Hela frågan har som bekant aktualiserats av ett visst fall söderut, men jag tror, att man varit alltför benägen att dra för långt gående slutsatser av detta enda fall. Det gäller ju en mycket ömtålig fråga, som bland annat sammanhänger med statstjänstemännens anställningsförhållanden. Nu är det ju endast fråga om att ge epidemisjukhusöverläkarna samma ställning som övriga sjukhusöverläkare ha, och det kunde då förefalla onödigt att i detta sammanhang vidröra dessas anställningsförhållanden över

Förslag till lag angående ändring av lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, m. m. (Forts.)
huvud, i synnerhet som statsrådet Möller redan har sin uppmärksamhet fästad på denna fråga.

I sista stycket på sidan 12 uttalar utskottet sin tveksamhet beträffande nödvändigheter att upprätthålla kravet på tillstånd av högre myndighet, då kommun eller landsting vill inrätta nya underläkartjänster. Under vanliga förhållanden skulle det inte heller vara någon nackdel förenad med att låta respektive landstings sjukhusberedningar bestämma om inrättande av nya underläkartjänster. Nu kunna vi emellertid förutse en stor reform på sjukvårdens område, som enligt de flesta sakkunnigas omdöme kommer att ställa stora krav och medföra en oerhörd ansträngning för att inte säga överansträngning av sjukvårdens materiella och personella resurser. Det har till och med uttalats farhågor för att inte antalet läkare skall bli tillräckligt. Under sådana förhållanden kan det bli nödvändigt att hushålla med och rationellt fördela tillgänglig läkarpersonal. En sjukvårdsberedning, som av naturliga skäl endast kan ha överblick över en begränsad räjong, saknar förutsättningar härför, under det att den medicinska centralmyndigheten bättre kan bedöma och avväga behoven av läkare för landet i dess helhet. Det är inte ens uteslutet, att en för sjukvården i dess helhet skadlig konkurrens om de tillgängliga läkarkrafterna kan släppas lös, när kraven på sjukvårdsinrättningarnas kapacitet ökas, om centralmyndighetens kontroll över inrättandet av nya tjänster bortfaller. I detta sammanhang skulle jag vilja visa på sådana tendenser som framträtt inom folkvandvården, där det likaså råder brist på läkare.

Herr talman! Jag har inget yrkande men har önskat till protokollet få antecknat en i viss mån avvikande mening beträffande utskottets motivering.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 januari 1946 dagtecknad proposition, nr 12, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord; samt

2) lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 223 i första kammaren av herr *Ericsson, Herman, m. fl.* och nr 356 i andra kammaren av herr *Petterson* i Degerfors m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte avslå förslaget till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord samt vidtaga härav betingad ändring i förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 223 och II: 356 och med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen nr 12 framlagda förslaget till lag med sär-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)
skilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord antaga av utskottet
framlagda förslag till lagar i berörda ämnen.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Hage*, utan angivet yrkande;
2) av herr *Sten*, likaledes utan angivet yrkande;
3) av herr *Hellbacken*, som hemställt, att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord oförändrat; samt

4) av herrar *Norman*, *Olovson* i Västerås och *Lundberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:223 och II:356

1) avslå det genom propositionen framlagda förslaget till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord; samt

2) med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom för sin del antaga i reservationen intaget förslag till Lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 49 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom.

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa ytterligare utredning i vad mån och på vad sätt de sociala arrendebestämmelserna kunde göras tillämpliga å sådana arrenden av kommunal jord som vore av mera permanent art samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Hellbacken*: Herr talman! Jag har vid behandlingen av denna fråga inom andra lagutskottet inte kunnat biträda utskottets förslag. I anledning därav har jag tillåtit mig avgiva en reservation, som i huvudsak ansluter sig till den kungl. propositionen i ämnet.

Inom utskottet ansåg man, att den föreslagna lagen skulle alltför mycket inkräkta på kommunernas och städernas rätt att förfara som de ansågo lämpligast med av dem ägd jordbruksjord. Som vi alla veta har riksdagen 1943 antagit en social arrendelag i syfte att skydda arrendatorerna. Vi känna också till att man överallt ute i världen och inte minst i vårt land har beaktat just den omständigheten att söka få det så ordnat, att jordbruksarrendena bli så långa som möjligt. Här i vårt land ha vi stannat för en period av fem år, enligt den sociala arrendelagen. Ätminstone de, som äro något insatta i jordbruksförhållanden, förstå också, att det skulle bli alltför lösligt för en arrendator med alltför kortfristiga arrendeupplåtelser.

Då de sakkunniga penetrerade denna fråga, ansåg man, att även för den jord som ligger inom kommuner, stadsliknande samhällen eller inom städer borde gälla en femårig arrendetid. I en del remissyttranden, som avgåvos i anledning av utredningsmännens förslag, anfördes vissa gensagor från städer och kommuner mot den, som de ansågo allt för långa arrendetiden.

Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har i anledning av dessa yttranden föreslagit tiden för här ifrågavarande arrendeupplåtelser från av utredningsmännen föreslagna fem år till ett år. För egen del måste jag bekänna, att jag anser att denna tid är nog så kort för en arrendator. Å andra sidan är denna tid tillräckligt lång för en stad eller en kommun eller ett sam-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

hälle, som behöver ta i anspråk jorden. Jag har under sådana förhållanden inte kunnat förstå att det i riksdagen skulle resas något hinder ur den synpunkten mot den kungl. propositionen.

Propositionen utgår ifrån, som kammarens ledamöter säkert känna till, att, därest det finns jord som till någon del ligger utom det stadsplanlagda området, skall hela denna egendom falla under här ifrågavarande lag. Nu har utskottet gått ifrån propositionen så till vida, att utskottet för sin del sagt, att, därest någon del av jorden ligger inom stadsplan eller inom byggnadsplan för samhälle, skall den inte falla under lagen. Vi känna ju alla till att en byggnadsplan kan omfatta områden inom en stad, som kanske inte bli föremål för bebyggelse förrän långt fram i tiden. Vi känna också till att både kommuner och städer lägga sig till med jord, som är belägen långt ifrån stadens område respektive långt ute i periferien av kommunen. Nu kan man, för att kringgå lagen, göra på det sättet, att man till en arrendator, som arrenderar en fastighet, som kanske ligger långt från staden, upplåter även en liten del, som ligger inom stadsplanlagt område. Man hävdar då att detta mindre område hör till arrendet av den större fastigheten. Då skulle denne arrendator enligt utskottets utlåtande icke falla under lagen. Jag vill nu fråga kammarens ledamöter, om det är någon som anser en sådan anordning rättvis?

Jag kan inte finna, att man i det föreliggande utskottsutlåtandet behandlat frågan på det sätt, som man borde ha gjort. Av de här ifrågavarande parterna ha vi å ena sidan kommuner, städer eller köpingar, som äro den starkare parten, och å andra sidan arrendatorerna, som äro den svagare parten. Kungl. Maj:t har nu velat slå vakt om den svagare parten och ge denna åtminstone något skydd. Men då har man genom detta skrivsätt av utskottet i själva verket berövat arrendatorerna möjligheten till det skydd, som här föreslagits av Kungl. Maj:t. Jag måste för min del säga, att den jordbrukare, som måste skaffa dyrbara inventarier och således inte kan bruka jorden på alltför kort sikt, sitter synnerligen lösligt. Jag anser detta utskottets förslag vara fullkomligt otillfredsställande för sådana arrendatorer. Fall kan tänkas, då en arrendator brukar jord som faller under den sociala arrendelagen. Jordägaren kan nu ta denna jord under eget bruk, vilket han ju äger rätt till enligt gällande lag. Sedan såsom nästa etapp kanske han säljer egendomen till en stad. Om nu någon del, kanske en bråkdel av egendomen, ligger inom staden, kommer en arrendator av egendomen att i detta fall icke få det skydd, som han hade förut när egendomen var i enskild ägo. Jag kan för min del inte finna, att riksdagen bör gå med på en sådan anordning. Vi böra i stället följa Kungl. Maj:ts förslag, som åtminstone ger något skydd åt arrendatorerna. Jag hade dock önskat som jag anförde att detta skydd skulle ha varit större. Kungl. Maj:t har ju gått kommunernas intressen till mötes så mycket, att här ifrågavarande arrendeupplåtelser skola ske på endast ett år. Nu framhålla representanterna för utskottsmajoritetens ståndpunkt att det är för kort tid för städerna eller kommunerna att planera för bebyggelse av områden som äro utarrenderade. Vi veta emellertid att det för sådana här upplåtelser gäller sex månaders uppsägning före arrendetidens utgång. Det blir då under den tid som förflyter från hösten fram till den 14 mars påföljande år, som man inte skulle kunna disponera jorden på önskat sätt. Jag har frågat vissa personer, som ha hand om städernas jord, om denna tid inte vore tillräcklig. Man har då sagt mig, att man inom städerna inte planerar för ens så kort tid som endast ett år i sänder. En välorganiserad stad med egen jordförvaltning, som vill ta i anspråk jorden, uppgör planer för flera år framåt och kan således mycket väl beräkna den lämpligaste tidpunkten härför.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Herr talman! Tiden är långt framskriden. Jag skall därför inte längre uppta kammarens tid. Jag nöjer mig med att vädja till kammarens ledamöter att i detta fall rösta på Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! För att inte besväras av eller ha besvär med den fruktansvärda högtalaren vid talarstolen föredrar jag att yttra mig från min plats i kammaren.

Att lagstifta till arrendatorernas skydd är enligt min och säkerligen de flestas mening en mycket god gärning, som är värd allt erkännande, ja, till och med beröm. Allt vad som gjorts till förmån för arrendatorernas skydd i riksdagen under de senaste 25 åren har jag oförbehållsamt anslutit mig till. Om det här vore fråga om att skapa ett verkligt skydd för de arrendatorer, som det i detta fall gäller, och om man inte därigenom försvarade för andra medborgargrupper och t. o. m. skapade svårigheter för folk, som har det ännu sämre ställt än arrendatorerna, att skaffa sig tak över huvudet inom rimlig tid, skulle jag utan vidare även denna gång ha varit med om utskottets förslag. I detta fall är det emellertid bara fråga om ett begränsat skydd och i vissa fall bara ett sken av skydd för arrendatorerna. Därtill kommer att man genom detta förfarande skulle kunna förhindra bostadsbyggandet i de hastigt växande städerna. Det är enligt min mening obestriddligt att så skulle komma att ske.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att de sociala arrendebestämmelserna med vissa undantag skulle tillämpas på sådan en kommun tillhörig utarrenderad jord, som till någon del ligger utom fastställd stadsplan. Jag kan som exempel nämna en liten gård om exempelvis 20 tunnland, som ligger i en stads utkanter och som staden köpt för att exploatera för bostadsbyggande. Om nu ett tunnland av denna gård ligger utom stadsplanen och återstående 19 tunnland innanför stadsplanen, skulle de sociala arrendebestämmelserna tillämpas. Jag tror visserligen för min del inte att det — i varje fall inte i någon större utsträckning — finns några städer som ha jordbrukslägenheter innanför stadsplanlagt område. Teoretiskt kan emellertid en stad ha en jordbrukslägenhet inom stadsplanlagt område, och där skulle således de sociala arrendebestämmelserna tillämpas. En av utskottets ledamöter, herr Hellbacken, har, som kammaren nyss hörde, funnit detta vara ändamålsenligt. Utskottsmajoriteten har något modererat denna orimlighet och föreslår, att de sociala arrendebestämmelserna skola vara tillämpliga på jord, som i sin helhet ligger utanför stadsplan och byggnadsplan. I realiteten spelar emellertid denna ändring inte den ringaste roll. Om man skulle anta utskottets förslag, kunde man lika gärna ha anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag. I båda fallen blir nämligen följden, att de för långtida arrenden avsedda sociala bestämmelserna komma att gälla inom områden, där stadsbebyggelsen tränger på för att få utrymme.

I den av herrar Norman m. fl. avgivna reservationen yrkas avslag på Kungl. Maj:ts förslag i denna del och hemställes om en utredning »i vad mån och på vad sätt de sociala arrendebestämmelserna kunna göras tillämpliga på sådana arrenden av kommunal jord, som äro av mera permanent art, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda». Reservanterna vilja således, att det skall beredas skydd för arrendatorer på mera permanenta arrendegårdar. Då bör det skyddet vara likvärdigt med det skydd som lagen ger alla arrendatorer i de fall där de sociala bestämmelserna gälla. Att en arrendator skall ha socialt skydd även när jordägaren är en kommun anser jag vara alldeles självklart. Det finns ingen som helst anledning att sätta dessa arrendatorer i en särklass.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Men dessa skyddsbestämmelser kunna, enligt reservanternas mening, icke göras lika för innehavare av permanenta arrenden och för innehavare av korttida arrenden, alltså beträffande jord som tillfälligt utarrenderas och som är avsedd att när som helst upplåtas för stadsbebyggelse. Innehavarna av de mer permanenta arrendena böra, som jag nyss sade, skyddas på samma sätt som andra arrendatorer. Det finns ingen anledning att en arrendator som arrenderar stadsägd jord, som kanske ligger flera mil från staden, skall ha rätt till endast ettårigt kontrakt, när andra arrendatorer ha rätt till femåriga kontrakt. Den grupp av arrendatorer, som endast tillfälligtvis arrendera jord i en stads utkanter, som skall ätas upp av stadsbebyggelsen, kunna emellertid icke bindas vid torvan. Dessa arrendatorer ha full klarhet om detta redan från början, och alla äro medvetna därom. Att beträffande dylika upplåtelser tillämpa en lagstiftning, som innehåller bestämmelser om byggnadsskyldighet, optionsrätt och allt vad därtill hörer, är enligt min mening fullkomligt meningslöst. Att exempelvis vidhålla byggnadsskyldighet på en brukningsdel, som kanske redan nästa år inte längre är en brukningsdel, måste man beteckna som ett försök till ett ohöjtt slöseri. Likaledes är det ganska meningslöst att bekosta jordförbättringar på ett område, som kanske nästkommande år skall förvandlas till byggnadstomter och gator. Det är emellertid just om sådant som man här vill lagstifta.

Beträffande dessa kortfristiga eller tillfälliga arrenden få jordägarna självfallet skydda arrendatorerna på något annat sätt, exempelvis med lägre arrendeavgifter. Man skulle väl även på annat sätt kunna kompensera dem för vad de kunna anses förlora eller förtjäna mindre genom att de sitta så osäkert. Detta måste arrendatorerna för övrigt vara fullt medvetna om. Om det emellertid gäller en gård, som ägs av en stad och ligger kanske flera mil därifrån och kanske i en annan kommun, ja, det sades i utskottet att det t. o. m. finns en stad, som äger jordegendomar i ett annat län, då ställer sig hela denna sak väsentligt annorlunda. Om emellertid en stad köpt jord för att få plats för bostäder, bör denna jord vara tillgänglig när den bäst behövs. Betydande olägenheter kunna uppstå, om exempelvis en hastigt växande stad — vi ha åtskilliga sådana — skulle tvingas att vänta under $1\frac{1}{2}$ år med att bebygga ett för bostadsändamål inköpt område. Ett sådant dröjsmål kan medföra skadeverkningar på det sättet att det blir omöjligt att häva bostadsbristen. Därav kan även följa, att man stoppar tillförseln av arbetskraft till staden, eller att man jagar bort arbetskraft, som icke kan få bostäder. Den som bor i en hastigt växande stad vet vad det skulle betyda, om bebyggelsen, där den ena grunden börjar grävas i dag och den andra i morgon, stoppade upp. Det skulle betyda om icke precis rena katastrofen så dock oändliga svårigheter, vilka på intet sätt skulle kunna uppvägas av den nytta arrendatorerna skulle ha av att det fanns en lag, som stadgade byggnadsskyldighet för jordbruksändamål på gårdar som icke längre skola finnas till.

Men det kan leda till något annat, om man på detta sätt ett eller annat år stoppar upp bebyggelsen. Det blir på samma sätt som när en tomtjobbare ligger och håller på ett område för att trissa upp priset. Egnahemsbyggarna gå i stället ut i grannsocknen och bygga där vind för våg och hur som helst utan några som helst regler. På detta sätt växa dessa förfärliga samhällen upp, samhällen utan ordning och reda, vilka sedan bli till evinnerligt besvär, när den intilliggande staden sedan skall inkorporera dem och försöka få fason på dem. Det är en dylik ordnad bebyggelse som tvingas fram, om man med en sådan lag förhindrar att bebyggelse får pågå som planerat och beräknat är. Mot risker av detta slag torde väl en stad i det längsta söka gardera

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

sig genom att avstå från en arrendeavgift på några hundra kronor om året, som naturligtvis icke spelar någon som helst roll för staden i fråga. Man kan ju i stället ta marken i bruk för mer eller mindre behövliga upplagsplatser och överlämna vad som blir över åt maskrosorna. Detta kommer man naturligtvis hellre att göra än att man sätter sig fast.

Jag föreställer mig att man i sådana städer, som äga jord i omedelbar närhet av stadsbebyggelsen och genom denna lagstiftning komma att hindras i sin fortsatta utveckling, alldeles säkert kommer att fråga sig vad lagstiftaren egentligen menat med detta. Jag känner mig ganska övertygad om att den frågan kommer man att ställa sig i morgon i min hemstad, därest riksdagen i dag fattar det beslut, som Kungl. Maj:t begär att riksdagen skall fatta. Det förefaller mig som om det enda riktiga är att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förslag i denna del, att riksdagen alltså följer reservanterna och hemställer till Kungl. Maj:t om ytterligare utredning för att få fram en lagstiftning, som skyddar innehavarna av de permanenta arrendena och ger dem samma skydd som tillkommer andra.

Med anförande av dessa skäl hemställer jag, herr talman, om bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hermansson**: Herr talman! Det tjänar ingenting till att förneka, att utskottsutlåtandet är resultatet av en kompromiss. Den kompromissen har skett till kommunernas, d. v. s. till jordägarnas, fördel och till arrendatorernas nackdel; det kan man icke heller förneka. Jag vill emellertid framhålla, att denna kompromiss ingåtts, emedan majoriteten i utskottet ville tillmötesgå de synpunkter, som framförts av den grupp reservanter, som herr Olovson i Västerås representerar och vars talan han här fört. Det skedde därför att man ville göra det lättare för kommunerna att, när så befanns nödvändigt, snabbt kunna använda utarrenderad jord för byggnadsändamål.

De tre reservanterna anse nu likväl, att de icke kunna nöja sig med denna kompromiss, därför att kommunernas intressen i detta avseende icke skulle ha blivit tillräckligt tillgodosedda. Herr Olovson i Västerås och hans medreservanter anse, att t. o. m. en ettårig arrendetid skulle vara alldeles för lång, därför att den skulle lägga hinder i vägen för kommunernas markexploatering för byggnadsändamål. Jag vill för min del fråga, om någon tror att det överhuvud taget går att utarrendera jord på kortare tid än ett år. Det förefaller orimligt att någon människa skulle vilja arrendera något större jordstykke på kortare tid. Den ettåriga arrendetiden måste således betraktas som den kortast tänkbara. Jag förmodar att det icke heller är herr Olovsons i Västerås mening, att man skall låta arrendatorerna betala sina arrenden, plöja och så och sedan när skörden skall bärgas köra iväg dem, därför att kommunen som äger marken behöver den för annat ändamål. Jag tror för min del icke heller att kommunerna ha behov av någon kortare arrendetid. Sådana byggnadsplaner, om vilka det här kan bli fråga, kunna säkerligen icke realiseras på en dag, en vecka eller en månad. Det behövs i regel minst lika lång tid för den saken som det behövs för att man skall bli fri från ett arrendekontrakt, som lägger hinder i vägen för att marken skall kunna tagas i anspråk för de ändamål, vartill kommunen avser att använda den.

Det är också att märka, att enligt utskottets förslag kunna kommunerna när som helst förfoga över de markområden, som helt eller delvis ligga inom

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

den fastställda stads- eller byggnadsplanen. Det är ju för övrigt på den punkten som kompromissen har ingåtts. Kommunernas intressen i det avseendet måste således anses vara mycket väl tillgodosedda. Jag har en rakt motsatt uppfattning mot herr Olovson i Västerås, när han säger att en sådan bestämmelse icke kommer att spela någon roll.

Vad som i synnerhet väckt de tre reservanternas betänkligheter är kommunernas byggnadsskyldighet med avseende å de utarrenderade brukningsdelarna och skyldigheten att utgiva ersättning till arrendatorerna för utförda förbättringsarbeten. Det sägs i reservationen: »Det måste vara uppenbart olämpligt att föreskriva dylika skyldigheter i fråga om fastigheter, som förvärvats i direkt syfte att efter en kortare tids förlopp användas för annat ändamål än jordbruk och som under tiden innan de tagas i anspråk för sådant ändamål utarrenderas endast för att marken icke skall ligga helt oanvänd.»

Jag tycker också att det är oriktigt att byggnadsskyldighet skall kunna åläggas ägare av sådan mark, som inom en snar framtid skall tagas i anspråk för annat ändamål, och jag skulle därför icke vilja vara med om att införa *obligatoriska* bestämmelser om dylik byggnadsskyldighet och rätt till ersättning för de förbättringar arrendatorn utfört. Det förefaller emellertid, som om herr Olovson i Västerås har förbisett, att lagen medger dispens från dessa bestämmelser. Kommunerna kunna nämligen lika väl som andra jordägare erhålla dispens från de skyldigheter det här är fråga om. Jag förutsätter också att dessa dispensansökningar, varifrån de än komma, skola behandlas och avgöras av förnuftigt folk och att dylika dispenser också skola komma att beviljas i alla de fall, då kommunerna inom den närmaste tiden behöva ta marken i anspråk för andra ändamål än för jordbruk.

Jag vill dock även medge att lagförslaget teoretiskt sett lider av en viss svaghet. Jag syftar då på den omständigheten, som herr Olovson i Västerås också berörde, nämligen att det ettåriga arrendekontraktet även skall gälla för de arrendegårdar i kommunernas ägo, som betraktas såsom permanenta arrenden. Jag tror emellertid icke att det är så förfärligt farligt i det fallet heller, men jag skulle för min del icke ha något emot att arrendatorerna på dessa permanenta arrendegårdar jämställdes med övriga arrendatorer; det är bara så svårt att dra en bestämd gräns mellan de permanenta arrendena och andra arrenden. Det ligger nu emellertid även i kommunernas intressen att se till att dylika jordbruksfastigheter icke utarrenderas på ett år i sänder utan att det blir längre arrendetider. En jordägare, antingen det är ett kollektiv eller en enskild, måste ha intresse av att jorden blir väl skött. Att jorden icke blir så väl skött om arrendetiden är ettårig som när den är flerårig är ju självklart. Härvidlag ha således både kommunerna och arrendatorerna ett gemensamt intresse. Jag tror att kommunerna, när det gäller dessa permanenta arrenden, åtminstone i regel komma att handla med förstånd; man behöver således icke hysa några större bekymmer för den sakens skull.

Kommunernas arrendatorer bli genom denna lag icke likställda med övriga arrendatorer. Det är nämligen tyvärr oundvikligt att man låter flertalets bästa gå före den enskildes, och det kan ju vara skäl att tillse att byggnadsverksamheten icke onödigt stoppas upp, som ju herr Olovson i Västerås också mycket riktigt påpekat. Lagen ger emellertid ett visst skydd åt kommunernas arrendatorer, och då åtminstone i en hel del fall arrendatorerna äro i behov av detta skydd, har jag liksom de övriga utskottsledamöter, som tillhöra majoriteten, kommit till den uppfattningen, att riksdagen bör bifalla utskottets förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Herr **Hellbacken**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! I anledning av de båda sista talarnas anföranden skall jag bara be att få erinra om några saker.

När arrendelagen kom till, kom icke kommunernas jord med. All sådan jord, som nu är utarrenderad, faller alltså icke under arrendelagen. När koncessionslagen antogs av riksdagen beslöts också, att kommunerna skulle fritt och utan prövning av myndighet få förvärva jord. Vad har följden blivit, herr talman? Jo, följden har blivit en tendens — den har icke uppstått efter koncessionslagens antagande, utan den har förefunnits under många år tidigare — att kommunerna lägga sig till med mer och mer jord. Städerna ha köpt jord långt ute i närliggande socknar, och den jorden faller icke under arrendelagen. Av propositionen kunna vi inhämta, att städerna äga icke mindre än 27 851 har sådan mark ute i kommunerna, vilken faller utanför arrendelagens bestämmelser och där arrendatorerna sålunda praktiskt taget icke ha något skydd i lagen. Denna jord är taxerad till 78 244 218 kronor. Jag frågar denna kammare: kunna vi lugnt åse detta och avslå en proposition, som försöker åtminstone ge ett något bättre skydd åt dem som bruka dessa arrenden?

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Olovson** i Västerås, som jämväl erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill bara erinra herr Hellbacken om att det var ett skydd för dessa arrendatorer långt ute i socknarna, som 1943 års särskilda utskott begärde av Kungl. Maj:t. Men det är icke det förslaget vi här fått utan ett förslag, som även omfattar korttidsarrendena, där lagstiftningen icke kan tillämpas. Det är en lagstiftning för arrendatorerna långt ute i socknarna, som de reservanter, till vilka jag hör, begära.

Vidare anförde:

Herr **Petterson** i Degerfors: Herr talman! Då jag i viss mån är medansvarig för att delade meningar kommit till uttryck i utskottet i denna fråga, anser jag det inte orimligt, att jag tar kammarens tid i anspråk några minuter för att motivera motionen.

Om man skriver ner sina anspråk till ett minimum torde man kunna uttala ett tack till utskottsmajoriteten för att den genom den justering den gjort i det föreliggande lagförslaget velat gå motionärerna till mötes. Den lilla justering, som här föreligger från utskottsmajoritetens sida, består däri att man undantagit från lagens bestämmelser sådana områden, som ligga inom område, för vilket stadsplan eller byggnadsplan finns. Men denna lilla förändring i förslaget fritar icke på något sätt från byggnadsskyldighet, vilket också herr Olovson i Västerås påpekat, och ej heller från skyldighet att utgiva ersättning för jordförbättring på ett område, som kanske vilken dag som helst behövs tagas i anspråk för bostadsbebyggelse eller annat ändamål. Man får också förgäves leta efter motiven för behovet av en lagstiftning just nu på detta område. 1936 års arrendeutredning anförde, att något egentligt behov av skärpta regler för dylika arrenden ej torde föreligga samt att det även skulle möta särskilda svårigheter att genomföra sådana regler, enär kommunernas arrendeupplåtelser mycket ofta vore av tillfällig karaktär. Jag vill också erinra om att i 1943 års tredje särskilda utskotts utlåtande angående den sociala arrendelagen framhölls, att en särskild utredning borde komma till stånd angående de kommunala jordbruken »av mera varaktig karaktär».

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

I det föreliggande lagförslaget har man med undantag för mark, som nu ligger under stadsplan eller byggnadsplan, tagit med praktiskt taget all jord. dock med den skillnaden från den sociala arrendelagen att optionsrätten eller arrendetiden nedskäres till ett år. Den som dagligen har att handlägga byggnadsärenden vet, att besvärigheterna äro stora nog för närvarande, då det gäller att ordna bebyggelsen på ett ändamålsenligt sätt, utan att man skall behöva sticka nya käppar i hjulet. Icke heller den senaste utredningen har enligt vad jag kunnat läsa ut föreburit några som helst bärande skäl för att nu den kommunala jorden skulle dragas in under den sociala arrendelagen. Att utredningen trots detta kunnat utmynna i ett förslag till lagstiftning är åtminstone för mig ofattbart.

Jag begär icke att Kungl. Maj:t alltid skall ta hänsyn till alla yttranden som inkommit, men nog tycker jag, att man borde ha tagit någon hänsyn i detta fall. Det befinns nämligen att icke mindre än 72 städer och drätselkammare avstyrkt förslaget eller gått på reservationen i utredningen. Här ha vi, åtminstone som regel, att göra med folk, som dagligen brottas med alla de svårigheter, som uppstå då det gäller att ordna denna bebyggelse. Man säger kanske, att det här är fråga om stadsbefolkning, som icke tar någon hänsyn till arrendatorerna, men även jordbrukskommissionerna i Skaraborgs, Örebro, Jönköpings och Hallands län ha avstyrkt förslaget liksom också Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund. RLF har gått på bifall, men jag undrar om icke RLF skjuter över målet, när förbundet talar om värdet av denna lagstiftning. Det talas nämligen i dess yttrande om de vinster, som skulle uppstå på den kommunala marken på grund av jordvärdestegringen. Men är icke förhållandet det motsatta? Kommunerna driva icke en sådan jordpolitik, som skall ge vinst. Som regel inköps ju marken för att man skall kunna tillhandahålla billiga byggnadstomter, och det till och med inträffar, att man upplåter sådana tomter gratis; det är kommunernas sätt att förbilla byggnadsproduktionen.

Man torde icke heller kunna göra denna fråga till ett tvistefrö mellan stad och land. Blir det allvar av talet om vår strävan att förlägga industrier även på landsbygden, komma utan tvivel också landskommunerna i samma läge som städerna och industrisamhällena, nämligen att de måste säkra mark icke bara för bostadsbebyggelse utan även för industriella ändamål.

Sveriges lantbruksförbund har icke heller funnit bärande skäl föreligga för en sådan lagstiftning. Det mest vägande skälet skulle då vara behovet av trygghet för arrendatorn. Ingen har någonting emot det — jag lika litet som herr Olovson i Västerås. Man har emellertid icke kunnat påvisa ett enda fall — åtminstone icke på många år — då en kommun misshandlat sina arrendatorer. Under sådana förhållanden måste man fråga sig, om en arrendetid på ett år ger någon trygghet åt en arrendator. Den tryggheten tror jag blir mycket minimal. Det kommer nog att visa sig att kommunerna, för att icke låsa fast sig vid alla dessa bestämmelser, icke våga arrendera ut mark, som man tänker när som helst skall komma till användning för byggnadsändamål, utan man övergår nog i stället till maskrosodling, och detta kan minst av allt ge någon trygghet åt arrendatorerna.

Jag vill säga ett par ord med anledning av herr Hellbackens yttrande och framför allt vad han skrivit i sin reservation. Herr Hellbacken gör i sin reservation anmärkning på att utskottet från lagen undantagit områden, som ligga under stadsplan eller byggnadsplan. Här undantagas, enligt herr Hellbacken, betydande arrenden, som kunna anses vara av varaktig art. Detta yttrande gör att jag blivit ännu mera övertygad än vad jag var förut, att det

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

kan ligga någonting under här och att man kanske syftar till att en arrendator skall kunna vid vissa tillfällen pressa ut pengar av kommunen, i den händelse att man skulle under arrendetiden behöva taga någon del av jorden i anspråk för industriellt ändamål. Jag vill bara erinra om att därest en industriidkare kommer och vill ha ett stycke jord för att sätta upp en fabrik, väntar han sannerligen icke till dess arrendetiden är ute. Får han icke sin jord, går han sin väg till ett annat ställe. Vid sådana tillfällen kan en arrendator utnyttja sin ställning för att få en oskäligen ersättning.

I övrigt, hur kan herr Hellbacken påstå, att områden under stadsplan eller byggnadsplan kunna hänföras till jordbruk av varaktig art? Som regel går det till så, att man bygger i stor utsträckning på en styckningsplan eller på dispens. Först långt efteråt, många gånger sedan ett helt område är bebyggt, får man en stadsplan. Denna gör man på den bebyggelse som finnes. Det är icke ovanligt, att kommunerna få vänta fem, tio, ja upp till femton eller sexton år, innan stadsplanen blir färdig.

Jag anser, att den föreslagna lagen är till föga skydd för arrendatorerna. Och man måste säga, att det skydd, som ändå gives, icke på långt när uppväger de nackdelar som kommunerna komma att åsamkas på detta område, när de på ett smidigt sätt vilja reglera bebyggelsen. Därför måste man ställa sig tvivlande till hela lagförslaget.

Är det icke bättre att, som herr Olovson var inne på, söka komma fram på en linje, där man begränsar sig till de permanenta jordbruken? Jag vet, att jordbruksministern kommer att säga, att det går ej att få en gränsdragning här. Men jag tror, att med hans energi och vilja går det säkert att få fram en gränsdragning för de stora och permanenta jordbruken och att vi skulle kunna låta kommunernas tomtmark vara i fred. För att komma till en sådan ordning behöves en ny utredning. Det är för att få denna utredning till stånd som jag i detta fall, herr talman, ber att få yrka bifall till den reservation, som avlämnats av herrar Norman, Olovson i Västerås och Lundberg i Uppsala.

I detta anförande instämde herrar *Mårtensson, Andersson* i Mölndal, *Lundqvist* och *Mäler*.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det var dock med en viss tillfredsställelse som jag lyssnade till slutet av herr Pettersons i Degerfors anförande. Han har ju undergått en åsiktsändring sedan han väckte sin motion. Det var särskilt glädjande att se, att hans medmotionärer undergått samma förändring. I motionen hävda nämligen motionärerna, att ingen kommunal jord bör komma under de sociala arrendebestämmelserna. Nu kan man vara med om att de permanenta arrendena få vara med.

Jag skall icke här längre utföra frågan om behovet av en lagstiftning för de kommunala arrendena. Jag vill säga herr Pettersson i Degerfors, att den argumentering som han för mot en lagstiftning är i grund och botten precis densamma som jordägare i alla tider fört mot förbättringar i arrendelagstiftningen. Nu ha alla arrendatorer blivit skyddade av en lagstiftning; det finnes bara en vit fläck, och det är kommunerna. Till och med statens arrendatorer äro skyddade av bestämmelser, som ha beslutats med riksdagen. Ter det sig ändå icke ganska märkvärdigt, om man skulle göra ett undantag och säga, att kommunerna skola till och med hava större frihet gentemot sina arrendatorer än vad staten ger sig själv?

Det har ju också visat sig, att när riksdagen förra gången beslöt den stora

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

arrendelagstiftningen, så skrev riksdagen till regeringen och begärde utredning om lagstiftning för de kommunala arrendena. Jag kan icke för min del tänka mig, att denna lucka i lagen skall längre få stå öppen.

Men naturligtvis medger jag att detta är det svåraste område, på vilket vi ha att tillämpa den moderna arrendelagstiftningen, därför att den jord som kommunerna äga är av så växlande natur. Det är otvivelaktigt, att en del av jorden är av den beskaffenhet, att den bör vara mycket lätt åtkomlig för exploatering och att följaktligen lagstiftningen får anpassa sig efter detta behov.

Det finnes två sätt att gå fram. Den ena vägen är den, som herr Olovson i Västerås pläderade för och som alltså förordas i reservationen. Den innebär, att man skulle lagstifta för kommunernas permanenta jordbruksarrenden men lämna de tillfälliga arrendena utanför. Den som tagit del av de sista sakkunnigas betänkande och där förekommande statistik finner emellertid, att det ju är en fullständigt hopplös sak att söka i lagtexten fixera en skillnad mellan permanenta och tillfälliga arrenden. En sådan lag kan ej skrivas. Redan lagrådet yttrade i sitt utlåtande över arrendelagen, att det rättstekniskt är omöjligt att i lagen skilja mellan permanenta och tillfälliga arrenden. Därför gå i sin nöd reservanterna på en annan utväg, nämligen att man skulle tillsätta en administrativ statlig myndighet, som skulle bestämma vilka kommunala arrenden som skulle falla under lagstiftningen, d. v. s. det skulle vara en administrativ myndighet som bestämde över civillagstiftningens tillämpningsområde. Det får jag säga är en verkligt ny princip för svensk lagstiftning. Jag undrar om riksdagen någonsin skulle falla på den idén att införa en för rättskänslan så pass litet tilltalande ordning som denna.

Kan man icke generellt i lagtexten skilja mellan permanenta och tillfälliga arrenden och kan man icke tillgripa detta märkvärdiga tillhugge med en administrativ domstol, som bedömer vilka arrenden som skola falla under arrendelagstiftningen, återstår bara en möjlighet. Det är att man låter kommunerna vid sin utarrendering bestämma, vilka arrendatorer som skola falla under lagen och vilka som skola falla utanför. Det är en omöjlig utväg; den har prövats. Det är ingen mening att skriva till Kungl. Maj:t och begära, att den skall utredas. Den kan aldrig leda till resultat. Var och en, som vill tänka igenom saken, måste finna, att man kommer in i en cirkel, som man icke kan bryta.

Men om man icke kan gå denna väg och alltså skilja primärt mellan permanenta och tillfälliga arrenden, d. v. s. stifta en lag, som bara gäller permanenta arrenden, finnes ju den lösning, som är framlagd i Kungl. Maj:ts proposition och som varken herr Olovson i Västerås eller herr Pettersson i Degerfors gjort någon rättvisa åt i sina anföranden. Principen i Kungl. Maj:ts förslag är nämligen denna, att man går den motsatta vägen. Man säger, att i princip falla alla kommunala arrenden under lagen, men man skapar en möjlighet att skilja ut sådana arrenden, som icke rimligen böra falla under lagen. Jag påpekar här, att det finnes en 4 § i denna lag, som stadgar möjlighet för kommun att hos jordbrukskommissionen begära, att för sådana markområden, som inom den närmaste tiden kunna komma att tagas i anspråk för kommunalt ändamål eller bebyggelse för industri eller bostäder eller någonting dylikt, skall jordbrukskommissionen meddela beslut, att denna jord faller utanför lagen. Beträffande denna ansökan till jordbrukskommissionen finnes det besvärsrätt ordnad från jordbrukskommissionen till länsstyrelsen och från länsstyrelsen till regeringen. Samtidigt är det så klart angivet i motiven i den kungl. propositionen — jag hänvisar i detta avseende till s. 22 i propositionen — att det fin-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

nes ingen möjlighet för en jordbrukskommission, som vill följa lagen, att säga nej till dispens, om kommunen kan visa, att området i fråga under den närmaste tiden skall komma att tagas i anspråk för sådant kommunalt ändamål, som man här från reservanternas sida ömmat så för.

På det sättet låter man ju kommunerna från början få avskilt det som ligger närmast till för exploatering. Sedan få de genom lagens avfattning en möjlighet att gradera behovet och att taga den övriga marken i anspråk steg för steg genom att de kunna få sätta arrendetiderna för de arrenden, som falla inom lagen, till endast ett år, vilket betyder, att ett och ett halvt år i förväg ha kommunerna möjlighet att säga upp arrendeavtalen. Genom att ett och ett halvt år i förväg säga till arrendatorn, att arrendet icke blir förnyat, kunna de taga marken i anspråk.

Jag säger verkligen som någon talare här sade, att det skall vara strunt till kommun, som icke har en sådan ordning i sin exploateringspolitik att, sedan den genom dispens fått undantaget det närmast liggande exploateringsfältet, den icke skall kunna vänta ett och ett halvt år med att taga i anspråk andra delar. Sedan kan man allt eftersom arrendejorden ligger längre och längre bort från möjligheterna till exploatering sätta arrendetiderna hur långa man vill. Det måste, som herr Hermansson uttryckte sig, vara i kommunernas intresse att i sådana fall, där det icke är fråga om att exploatera marken för något ändamål, låta det bli längre arrendetid.

Så har man här sagt, att en arrendator kan ibland tilltvinga sig oskäligen ersättning. Det skall vara i det fall, då man behöver taga en icke dispensbelagd tomt i anspråk för visst ändamål och man icke har tid att vänta ett par år på att få den. Jag måste säga, att det är väl ett ytterligt sällsynt fall.

Det kan väl icke vara många fall, där det kan inträffa, att det oförmodat kommer över en kommun ett behov, som icke är inräknat i de löpande årens exploatering. Nog ha väl i allmänhet våra städer numera avsatt tomtreserver även för industriella ändamål. Icke kan jag tro, att det skall uppkomma några stora tillfällen för arrendatorer att ockra på kommunens nödtvång att skaffa sig mark.

Sedan talar man om den förskräckliga byggnadsskyldigheten. Kom ihåg, att lagen föreskriver icke, att kommunen skall bygga! Det är endast under förutsättning att det finnes byggnader som dessa byggnader skola underhållas. Jag måste säga mig, att så länge ett jordbruk skall existera får kommunen se till, att byggnaderna äro i stånd. Då kan man säga, att det kan ställas krav på oskäligen ombyggnadsarbeten. Jag hänvisar till 4 §, där det uttryckligen gives möjlighet för kommunen att få jordbrukskommissionens tillstånd till att låta bli att upprätthålla byggnadsbeståndet på en arrendejord, som kommunen kommer att taga i anspråk.

Precis samma sak är det med dessa jordförbättringsarbeten som man talar om. Det finnes möjlighet för kommunen att få dessa bestämmelser uteslutna ur arrendekontraktet genom att vända sig till jordbrukskommissionen. Jordbrukskommissionen har i lagen anvisning om att giva dispens, om marken under den närmaste tiden skall tagas i anspråk.

Jag måste för min del säga, att ur kommunernas synpunkt kan det icke gärna finnas större invändningar mot den föreslagna lagen. Det är skuggrädslo om man målar ut faror. Man bör nämligen se lagen som den är konstruerad och tillvarataga de möjligheter som där föreligga. Men naturligtvis kommer lagen att medföra en del besvärigheter för de kommunala instanserna. Men alla andra jordägare ha sannerligen fått åtaga sig besvärigheter på grund av arrendelagen. Vi få icke vara alltför ömskinta i fråga om den kommunala

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

arrendelagstiftningen. Även kommunerna få taga på en sig en del av den börda som man ålägger andra jordägare.

Sedan kan man som herr Olovson i Västerås säga, att riksdagen vill ett skydd men detta är ett skenskydd; alltså skyddet blir svagt. Det medger jag i sådana fall, där marken är av den beskaffenhet att den snart kan exploateras. Ingen kan väl begära, att det då skall vara ett starkt skydd. Men i övrigt är skyddet icke ringa. Visserligen är arrendetiden ett år, men med arrenderätten följer optionsrätt, vilket betyder att så länge kommunen skall låta denna jord vara utarrenderad för jordbruksändamål har denne arrendator rätt att år efter år få sitt kontrakt förnyat. För alla sådana arrendatorer måtte väl detta innebära ett skydd, även om det icke är lika säkert och gott som i den vanliga arrendelagen, där det är femårig arrendetid. Men jag för min del måste säga, att det är dock ett skydd. Arrendatorn har väl i de flesta fall ändå möjlighet att bedöma stadens eller kommunens utveckling och beräkna något så när, hur länge han kan få ha arrendet, innan marken inbegripes i exploateringen. Jag vill alltså verkligen påstå, att det är att gå för långt, om man säger, att lagstiftningen icke ger skydd. Den ger ett skydd och ett gott skydd åt de arrendatorer, som sitta på kommunal jord, som ej under den närmaste tiden skall tagas i anspråk för exploatering. Dem, som sitta på jord, som skall exploateras under den närmaste tiden, kunna vi icke göra något åt. Dem kunna vi icke skydda på detta sätt, såsom herr Olovson också angav.

Jag tror därför, att regeringens förslag innebär en ganska god avvägning mellan kommunernas och arrendatorernas intressen. Jag tror, att regeringens förslag har den konstruktion, som är den enda som är genomförbar i verkligheten, när man nämligen går den vägen, att man säger, att lagen gäller principiellt för all kommunal jord, men man får möjlighet att undantaga den jord, som behöver tagas i anspråk för, låt mig säga, högre ändamål.

Nu har utskottet otvivelaktigt försämrat denna lagstiftning. Det föreligger ur kommunernas synpunkt absolut icke något behov av de ändringar, som utskottet har gjort. Det kan inte vara något fel, att delar av mark, som ligga under stadsplan, komma in under denna lagstiftning. Det är uppenbart att det i sådana fall gäller jord, som trots att den ligger under stadsplan icke blir exploaterad under den närmaste tiden.

Nu kan man emellertid hävda att det inte är så farligt med denna ändring beträffande jord under stadsplan men att det blir besvärligare när det gäller byggnadsplan. Jag förvånar mig över att utskottet kunnat nappa på den grova krok ändringen i detta avseende utgör. Jag fick av herr Pettersons i Degerfors anförande det intrycket, att han icke visste vad en byggnadsplan är. En byggnadsplan kommer ofta till på helt andra och lättvindigare grunder än en stadsplan. En byggnadsplan uppgöres ofta för mycket stora områden, i fråga om vilka inga samhälleliga åtgärder för bebyggelse vidtagas utan där man inriktar sig på att låta en mångårig utveckling leda till planens genomförande och där man följaktligen har att räkna med att det kommer att finnas permanenta jordbruk under 40, 50, 60 och kanske 75 års tid framåt. Vi få hoppas, att det inte är så många kommunala arrenden, som falla inom byggnadsplan. Men om så skulle vara fallet, är jag övertygad om att detta utskottets fingrande på propositionen i praktiken kommer att leda till mycken försmädelse.

Jag skall här inte göra något försök att övertyga kammaren att den bör gå emot utskottets förslag. Det är väl bättre att få utskottets förslag än de förtäckta avslag, som herr Olovson i Västerås har pläderat för. Sedan få vi väl se, vad erfarenheten kommer att visa. Jag tror att kammaren kan med gott samvete ta det föreliggande förslaget. Det är avpassat efter de praktiska möjligheterna,

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

och dessa äro i detta fall sådana, att man måste kompromissa mellan två olika intressen. Jag är övertygad om att man icke gör detta bättre på ett annat sätt.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Efter herr statsrådets anförande är det kanske inte så mycket att säga. Jag har emellertid varit med om att utreda frågan om de kommunala arrendena, och därför må det väl vara mig tillåtet att säga några ord.

Jag lyssnade med stort intresse till herr Olovsons i Västerås anförande. Han sade sig vara förvissad om att alla som ha medverkat till en sådan lagstiftning, att arrendatorerna skola komma i litet mera tryggnad besittning av sin jord, gjort en god gärning. Herr Olovson och jag voro en gång kamrater i det utskott som hade att behandla 1943 års proposition om arrendelag, och den gången var herr Olovson positivt inställd till frågan. Nu säger emellertid herr Olovson, att vi skola akta oss för att lagstifta så, att de som ha det ändå sämre ställt än arrendatorerna få sina förhållanden ytterligare försämrade. Därmed åsyftade han väl de kommuner, som ha jordbruk utarrenderade. Kan herr Olovson verkligen mena, att dessa kommuner, som i och för sig äro ganska starka ekonomiska enheter, kunna ha det sämre ställt än arrendatorerna?

Jag skulle till dem, som förklara sig i princip vilja medverka till att lämna arrendatorerna skydd, vilja ställa frågan: varför skola de kommunala arrendatorerna ha en ställning, som skiljer sig så avsevärt från de privata arrendatorernas? Vi kunna mycket väl erinra oss den strid, som fördes emot 1943 års arrendelag då den genomfördes. Herr statsrådet erinrade även nyss om detta förhållande. Nu har striden upphört, och vi ha till och med fått bevittna, att denna arrendelag av de personer, som på sin tid varit de största motståndarna till densamma, beteckna den nu som en mycket god och bra lagstiftning.

Herr **Pettersson** i Degerfors gjorde gällande, att 1936 års arrendeutredning yttrat, att intet behov av lagstiftning föreläge för de kommunala arrendenas del. Jag har konfererat med en kamrat i 1936 års arrendeutredning om detta, och vi kunna inte erinra oss att vi ha yttrat oss på det sättet. När vi reste omkring och tittade på dessa kommunala arrenden, fingo vi sannerligen inte den uppfattningen, att dessa arrenden skulle vara bättre skötta än andra arrendegårdar. Det förhöll sig snarare tvärtom. Men jag vill minnas att vi voro eniga om att de direktiv som utredningen hade fått inte möjliggjorde för oss att framlägga något förslag om en förbättring av dessa kommunala arrendators ställning. Därför blev inte heller något sådant förslag framlagt. Vi besökte under vår resa en del kommunala arrenden, som lågo mycket långt bort ifrån respektive städer. Jag vill erinra mig att bland annat Norrköpings stad hade många kommunala arrenden, som lågo långt bort ifrån det stadsplanlagda området. Jag skulle även tro att deras läge i förhållande till kommunen var sådant, att man knappast kunde tänka sig, att de skulle bli föremål för någon slags exploatering för bostadsändamål.

Om man verkligen vill bereda dessa arrendatorer skydd, kan man ifrågasätta om det är klokt att som Kungl. Maj:t gjort i propositionen frångå utredningens förslag om femåriga arrendekontrakt och förorda endast ettåriga sådana. Herr statsrådet diskuterade mycket ingående detta spörsmål i sitt anförande och framhöll som ett försvar för Kungl. Maj:ts ståndpunkt, att dessa arrendatorer givetvis hade optionsrätt och att kommunerna självfallet komme att arrendera ut de permanenta arrenden det här gällde på lång tid exempelvis 5—10 år. Man får ju tro detta, men annars tycker jag nog att utredningens förslag om 5-åriga arrendekontrakt för dylika arrenden var riktigast. Utredningsmännen ha ju sagt, att jordägare skulle äga rätt att bryta arrendators optionsrätt, därest det

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

på grund av särskilda förhållanden måste anses medföra påtagligt men för jordägaren, att arrendatorn kvarsitter å fastigheten. Genom detta uttalande ville utredningsmännen bereda en kommun, som behöver ta i besittning utarrenderad jord för bostadsbebyggelse eller annat ändamål, till exempel upplåtelse av tomt för industribebyggelse, möjlighet att upphäva arrendet. I den situation som nu föreligger är det väl inte annat att göra än att finna sig i den uppmjukning, som arrendeutredningens förslag blivit föremål för. Jag kan emellertid inte förstå annat än att det under sådana omständigheter är riktigast att följa herr Hellbackens reservation, som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

I den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen förordas att en myndighet, som kan finnas lämplig för ändamålet, utverkar förordnande därom, att å arrendet i fråga jämväl skall tillämpas någon eller några av de sociala arrendelagsbestämmelserna. Jag har uppfattat saken så, att dessa reservanter med denna myndighet avsett vederbörande jordbrukskommission. Jag vill emellertid ifrågasätta hur det skulle vara möjligt för en jordbrukskommission att sitta och privat från fall till fall besluta, huruvida den i ena fallet skall ålägga kommunen byggnadsskyldighet och i andra fallet ge arrendatorn rätt till jordförbättring o. s. v. Den saken måste väl regleras på annat sätt.

Herr talman! Jag har velat ge uttryck åt de synpunkter, jag nu anfört. Personligen anser jag, att även Kungl. Maj:t har uppmjukat detta lagförslag i onödan och att det hade varit riktigare att även i detta sammanhang hålla på den i den sociala arrendelagstiftningen tillämpade principen om 5-åriga arrendekontrakt. Om man godtar denna princip bör man tillämpa den även när det gäller de kommunala arrenden, som ha sådant läge att en bebyggelse i snar framtid inte är tänkbar.

Herr talman! Som frågan nu ligger till ber jag att få ansluta mig till den reservation, som avgivits av herr Hellbacken och som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Herr Pettersson i Degerfors erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jordbruksministern framförde ungefär de argument, som jag trodde att han skulle komma med, nämligen att det inte går att skilja ut arrenden av varaktig karaktär från arrenden av tillfällig karaktär. Lagen skulle sålunda principiellt tillämpas på alla arrenden. Sedan skulle man likväl bli tvungen att begära dispens för vissa arrenden och hänskjuta till en särskild myndighet att skilja ut de arrenden, för vilka lagen icke skulle äga tillämpning. Jag vill ifrågasätta om det inte vore bättre att i lagen införa bestämmelser om denna särskiljning, som ändå måste ske.

Till herr Pettersson i Dahl vill jag säga, att när jag åberopade 1936 års arrendeutredning gjorde jag icke gällande att denna utredning sagt, att det inte behövs någon lagstiftning för de kommunala arrendena, utan jag sade att utredningen framhållit, att något behov av skärpta regler för dessas del icke föreläge. På s. 2 i sitt utlåtande har utskottet nämligen, herr Pettersson i Dahl, refererat 1936 års arrendeutredning. Det heter där: »1936 års arrendeutredning, vars betänkande legat till grund för den år 1943 antagna nya arrendelagstiftningen, hade i samband med prövning av frågan om vilka arrenden som borde falla under de sociala arrendebestämmelserna under övervägande huruvida dit borde hänföras arrenden av kommunal jord. I avseende härå yttrade emellertid arrendeutredningen att något egentligt behov av skärpta regler för dylika arrenden ej torde föreligga.» Det var just detta uttalande som jag hänvisade till i mitt anförande.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Lundberg: Herr talman! När jag tar till orda efter herr statsrådets temperamentsfulla anförande, vill jag i viss mån protestera dels emot herr statsrådets kritik av reservanternas synpunkter och dels mot hans likställande av kommunerna och en del andra jordägare.

Herr statsrådet protesterade mot att kommunerna skulle ha större frihet emot arrendatorerna än staten själv och ansåg detta orimligt. Det kanske då kan vara lämpligt att erinra om att kommunerna i regel få svara för bygghusen inom sina områden. Kommunerna måste se till att de ha tomtmark tillgänglig, dels för bostadsändamål och dels för att bereda utrymme för de industrier, som söka sig till tätorterna. Herr statsrådet säger, att han i princip vill söka få fram en jordlag, som skulle omfatta samtliga jordbruk i landet. Samtidigt säger emellertid herr statsrådet, att han vill ge möjlighet att skilja ut alla arrenden, som icke rimligen böra falla under lagen. Herr statsrådet påpekade strax innan han fällde detta yttrande, att det var omöjligt att särskilja långtidsarrenden och korttidsarrenden och att det inte var lönt att skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning av denna fråga.

Ett motiv som gjort att jag har anslutit mig till reservanterna är, att jag anser att tillbörlig hänsyn i detta fall måste visas kommunernas synpunkter. Jag har även en känsla av att Kungl. Maj:t såväl som utskottet varit benägna att ge efter för den potentat, som kräver fullständighet i all lagstiftning, och att de för att tillmötesgå önskemålen i denna riktning skjutit åt sidan reella fakta och tillbörlig hänsyn. Det är ganska viktigt att vi i detta sammanhang göra klart för oss, att den lagstiftning, som vi här diskutera, inte tillmötesgår något av de krav man har rätt att ställa på en fullständig social arrendelag. Jag vill erinra om att denna sociala arrendelags grundläggande regler äro, att arrendetiden skall vara relativt lång, att ägaren skall ha byggnadspålit och att arrendatorn skall ha optionsrätt jämte förköpsrätt. Efter vad jag kan förstå äro alla på det klara med att varken propositionen eller utskottsutlåtandet tillgodoser dessa önskemål. Utskottet har sålunda gjort flera ändringar i propositionen, och där ändringar inte kunnat genomföras talar utskottet om dispensrätt. Varken propositionen eller utskottsutlåtandet torde sålunda kunna tillfredsställa någondera parten i detta sammanhang.

Jag har därför för min del den uppfattningen, att efter den urvattning, som den sociala arrendelagen blivit föremål för både genom propositionen och utskottsutlåtandet, ha de olika meningsriktningarna i denna fråga icke mycket kvar att slåss för. Jag tror att man i stället skall söka göra klart för sig, att man skall akta sig för att stifta en lag, som inte kan anses vara behöfelig. Vi ha ju under senare tid fått en sådan massa lagar och förordningar, att folk i allmänhet har ganska svårt att hålla reda på dem.

En lagstiftning i denna fråga skulle med den utformning som utskottsmajoriteten har förordat få karaktären av ett slags blindtarm, som såväl utskottet som herr statsrådet anse inte kunna komma till skada. Men även om en blindtarm kan vara av ganska oskyldig karaktär, kan den dock ganska smärtsamt påminna om sin existens, och man kan även få företaga åtgärder för att operera bort den. Enligt min uppfattning måste man ha klart för sig, att kommunen måste ha möjligheter att snabbt kunna bygga både för bostadsändamål och för industriella ändamål. Låt oss säga att ett företag skulle vilja anlägga en industri på en jordbrukstomt, som ligger på kommunens mark. Vi veta alla att kommunerna äro angelägna att få industrier, och i regel erbjuda de en industri att överta behöfligt markområde för ett mycket rimligt pris. Låt oss nu säga,

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

att det föreligger optionsrätt för arrendatorn på ett sådant område. Om då arrendatorn säger: då inte kommunen själv skall bruka jorden utan vill överlåta den till en industri, kräver jag att få köpa in denna jord till samma pris, för vilket denna industri blivit erbjuden att inköpa densamma. Nu kan man säga att en sådan situation inte kan uppstå enligt den lag, som vi nu skola stifta. Men om man överhuvud taget skall gå in för att ge arrendatorerna del av den sociala arrendelagens förmåner, skulle man väl försöka att tillmötesgå även dessa önskemål.

Jag tror också att man överdriver, när man säger, att kommunerna icke skött sig på ett sätt som vore önskvärt för en utarrenderare av marken. Jag vill i detta sammanhang bara erinra om att våra kommuner äro utsatta för en synnerligen stark kritik och en offentlig översyn utan motstycke. Denna offentliga, ofta mycket hårdhänta kritik medför större förmåner för arrendatorerna än exempelvis den sociala arrendelagstiftningen har medfört för de arrendatorer, som arrendera jord i enskild ägo.

Jag har därför, herr talman, den uppfattningen, att den ljusa bild, som både herr statsrådet och utskottets förespråkare ha målat upp i samband med den föreslagna lagstiftningen, i viss mån är överdriven. Jag anser i likhet med herr Olovson i Västerås, att man bör försöka åstadkomma ett särskiljande av de långfristiga arrendena och de arrenden, som gälla mark, som kommunen anser kunna komma att tas i anspråk för bygghus inom en nära framtid. Om nu herr statsrådet kommit till insikt om att ett sådant särskiljande är omöjligt, tror jag inte att någon större olycka inträffar, därest man överlåter åt kommunerna att fritt försöka planera för sina arrendatorer. I detta sammanhang bör man enligt min mening försöka väga mot varandra kommunens intressen och arrendatorernas intressen. Då det i detta fall gäller bygghus och industri, måste väl ändå härvidlag de mängas nytta gå före den enskildes.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Det har varit en intressant debatt så till vida, som man finner att en hel del av kammarens ledamöter, som eljest äro ganska intresserade av att få så mycket lagar som möjligt till skydd för den svage, i kväll deklarerat, att det icke är så angeläget att gå in för skyddsåtgärder i detta fall. De följa väl den gamla regeln: »när jag super är det rätt.» De kommuner, som anse sig besvärade av denna lagstiftning, vilja naturligtvis icke ha den.

Som saken ligger till, hade jag icke tänkt att begära ordet. Det är ju icke så mycket att gräla om här egentligen. Men då herr Pettersson i Dahl förklarade, att han var ledsen över att statsrådet hade gjort uppmjukningen i fråga om optionsrätten från fem till ett år, ansåg jag mig böra begära ordet.

Även om jag icke tycker att det är så ömmande för kommunerna, måste jag ändå försöka göra klart för mig vad som är förnuftigt eller icke. Kan det verkligen vara förnuftigt att, såsom utredningsmännen föreslagit, optionsrätten skall gälla fem år? En kommun har t. ex. arrenderat ut en gård på fem år. Så blir det fråga om en utvidgning av kommunens område för bebyggelse, och man har behov av att få taga hand om arrendatorns jord. Men man skall då icke få göra det förrän fem år förflutit — för den händelse man nu icke hittat på att med stöd av 4 § göra vissa bestämmelser innan man arrenderade ut. Jag måste såsom ledamot av jordbrukskommissionen för Jönköpings län vid remissen av ärendet reagera mot detta förslag, och jag håller statsrådet räkning för att han vidtagit en ändring i det avseendet.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Det är en annan sak, som ingen ännu pekat på i debatten. Om vi studera tabellen på s. 4, finna vi att det är 883 fastigheter, som äro bebyggda, och 2 326 fastigheter, som icke äro bebyggda. Syftet med den sociala arrendelagen var väl icke bara, att man skulle trygga arrendatorns rätt att få sitta kvar, utan det syfte man ville nå var också, att jordägaren skulle tvingas att taga hand om byggnaderna och sköta om de större reparationerna och nybyggnaderna. Denna lag har ju lett till, såsom jag också skrev i mitt särskilda yttrande till utskottsförslaget, att vi nu hålla på att avfolka en hel del mindre jordbruksfastigheter i dubbelt snabbt tempo mot vad som skulle ha skett, om vi icke tillämpat sociala arrendelagens bestämmelser även för de mindre fastigheterna. Detta kan nu icke hjälpas. Men jag har litet svårt att förstå, att om jag har min fastighet Södergård invid Sävsjö och arrenderar tre tunnland obebyggd jord av Sävsjö kommun, det skall vara ett så stort intresse för mig att behålla dessa tre tunnland, att jag måste ha en social lagstiftning, som skyddar mig och ger mig rätt att arrendera jordstycket för mer än ett år i sänder. Jag tycker icke, att jag egentligen kan hysa så stor respekt för de 2 326 arrendatorerna, som av en kommun arrendera en icke bebyggd jordbit. Dessa skola nu omfattas av lagbestämmelsen. Tager man bort dessa 2 326 jordlotter, blir det som sagt icke mer än 883 jordlotter, som det hela gäller.

Sedan departementschefen förbättrat förslaget och gjort det mera förnuftigt och sedan utskottet också vidtagit vissa förbättringar, har jag ingenting emot att gå med på lagen enligt utskottets förslag. Det kan ju ligga åtskilligt i att man söker skydda dessa arrendatorer, som kunna ha behov av skydd, även om det icke är så stor anledning att taga med arrendatorerna på de obebyggda lägenheterna. Den ändring utskottet har gjort och som innebär att man icke skall taga med sådana jordlotter, vars område ligger dels inom stadsplanen och dels utanför densamma, finner jag också förnuftig.

Jag har, herr talman, velat säga detta, då jag tycker, att man kan ha anledning att söka ställa kyrkan mitt i byn här. Det har också, enligt vad jag förstår, utskottet strävat att göra. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Pettersson** i Dahl, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr andre vice talmannen angrep mig för att jag i mitt anförande sagt, att jag ansåg det riktigare med femåriga kontrakt än med ettåriga, och andre vice talmannen menade, att man får använda litet förnuft när man lagstiftar här. Han talade vidare om att det kan vara så, att en kommun behöver använda marken i fråga för bebyggelse eller exploatering för något ändamål. Sedan nämnde han, att det finns möjligheter enligt 4 § att göra förbehåll för dylika omständigheter. Ja, utredningen har också framhållit, att om det är till uppenbart men för jordägaren att arrendatorn kvarsitter på fastigheten, skall han kunna taga jorden i anspråk själv. Statsrådet har utförligt motiverat saken och dessutom sagt vad vi också voro på det klara med i utredningen, att kommunerna väl i allmänhet ha en plan för bebyggelsen och veta var den skall läggas. Det har tidigare framhållits av herr Olovson i Västerås, att en del av dessa arrendoområden ligga ett par mil utanför staden eller kommunen i fråga och äro sådana områden, som icke kunna tänkas bli föremål för tätbebyggelse eller industribebyggelse. Då frågar jag herr Carlström, varför dessa arrenden skola intaga en särställning. Jag kan icke förstå, att det är oförnuftigt att använda femåriga arrendekontrakt på dylika arrenden.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen **Carlström**, som jämväl erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag fasthåller vid att det icke är förnuftigt att stifta lagar i onödan, lagar som åstadkomma en hel del irritation och besvärigheter. Jag hänvisade till den sociala arrendelagens bestämmelser. Herr Pettersson i Dahl är mycket intresserad för den, men avigsidorna har han inte tänkt på. När herr Pettersson i Dahl talar om områden, som ligga långt ifrån vederbörande kommun, menar herr Pettersson då de bebyggda eller de obebyggda lägenheterna? Antalet bebyggda lägenheter, vilka äro utarrenderade för en tid av 1 år eller därunder — och de lära väl icke ligga långt ifrån kommunen — utgör 366, antalet sådana som äro utarrenderade på en tid av 1—5 år utgör 267, antalet av dem som ha en arrendetid av 5—10 år är 158, och antalet av dem som ha en arrendetid av över 10 år är 92. Det finns alltså ett försvinnande litet antal, kan man säga, av den kategori, som herr Pettersson i Dahl här anser att man måste skydda. De bli nu skyddade i alla fall, även om de icke få mer än ettårig optionsrätt. Man kan väl icke taga med alla dessa små, som givetvis ligga närmast kommunernas område och som komma att vålla det största besväret i 5-åriga arrenden. Det är bra, att 4 § finns, men herr Pettersson i Dahl vet, hur det är när man skall börja på att sköta om sådana saker. Det är sannerligen icke lätt för jordbrukskommissionen att klara upp dylikt. Ibland kanske kommunerna komma ihåg bestämmelserna, ibland icke. I det senare fallet är man bunden av bestämmelserna i övrigt i lagen.

Jag tror, att det är klokt, om man röstar för utskottets förslag.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är alldeles klart, att jag i mitt resonemang menade bebyggda fastigheter. Lika tydligt är, att jag menade de bebyggda fastigheterna av s. k. familjejordbruks karaktär. Se vi på den tabell herr Carlström åberopade, finna vi, att de obebyggda fastigheterna äro förhållandevis mycket små brukningsdelar. På de bebyggda fastigheterna ha vi däremot en hel del rationellt skötta jordbruk, torde man väl kunna säga enligt nutida begrepp. Det är klart, att jag avsåg dessa fastigheter.

Vidare yttrade:

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten. Jag vill bara deklarerar, att under den här förda diskussionen och vid studium av utskottets utlåtande har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag är det som ger arrendatorerna det bästa skyddet. Man kan icke heller göra gällande, att några orimliga krav ställas på kommunerna. Jag kommer därför att ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag och ber att få yrka bifall till herr Hellbackens reservation.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Bara ett par ord till slut.

Jordbruksministern rent av ropade ut: »Skola kommunerna ha större frihet gentemot sina arrendatorer än staten?» Det var den gamle agitatorn, som talade med en viss adress. Det hördes på den siste talaren, att brevet nått fram till adressaten.

Nu är det i alla fall så, att reservanterna ingalunda mena, att kommunerna skola ha större frihet gentemot jordbruksarrendatorerna i egentlig mening. Det är tvärtom på det sättet, att reservanterna vilja ha ett bättre skydd för arrendatorer, som sitta på mera permanenta arrenden, än vad jordbruksministern föreslår. Om herr Pettersson i Dahl vill hjälpa till med att skapa ett bättre

*Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal
jord m. m. (Forts.)*

skydd för dessa, t. ex. genom femåriga arrenden, skall han rösta med reservationen.

Den väsentliga anledningen till att jag begärde ordet var den, att jordbruksministern gjorde ett sådant väsen av 4 §. Han förebrädde mig, att jag icke ville tillerkänna 4 § något värde. Jag ber om ursäkt, men jag tillerkänner den intet värde. Jordbrukskommissionen är nämligen enligt min mening icke alls ett lämpligt organ när det gäller att bedöma en stads utvecklingsmöjligheter. Jordbrukskommissionen är ett utomordentligt bra organ för att bedöma, om en gödselstad är väl anlagd eller om en loge är riktigt byggd. Jag kan taga ett exempel från länsbanken här. Herr Andersson i Surahammar, som arbetat i jordbruket i hela sitt liv, är ledamot av jordbrukskommissionen, så vitt jag förstår en alldeles utmärkt ledamot. Men icke tror jag att han själv gör anspråk på att kunna bedöma, i vad mån Västerås stad behöver ökat utrymme för sin bebyggelse. En annan av mina kamrater på länsbanken, borgmästare Rylander, som är ordförande i byggnadsnämnden, är bättre skickad därtill. En stads byggnadsnämnd vet bättre, om staden behöver den av staden ägda jorden för bebyggelse, än någon jordbrukskommission kan veta.

Herr Hellbacken: Herr talman! Jag vill till herr Olovson säga, att han skall icke bara läsa 4 § första stycket utan också 4 § sista stycket. Herr Olovson säger, att jordbrukskommissionen begriper synnerligen litet, vad en stad behöver för sin utveckling, men bättre hur en gödselstad skall anläggas. Jag kan försäkra herr Olovson att jordbrukskommissionen icke har med det sistnämnda att skaffa. Men är det så, att staden icke är nöjd med det beslut jordbrukskommissionen kommer till rörande dispositionen av jorden, kan den gå till länsstyrelsen och överklaga beslutet där. Finner staden, att länsstyrelsen icke heller bifaller dess begäran, kan den gå till den högsta myndighet, som finns här i landet, och denna skall väl, herr Olovson, ha möjlighet att bedöma saken, så att det blir ett rättvist utslag.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Vad herr Hellbacken sade förbättrade icke saken. Nu vet jag icke, hur jordbrukskommissionen i Kopparbergs län är sammansatt, men vad som gäller min bankkamrat från Västmanlands län gäller otvivelaktigt också om herr Hellbacken, som tillika är ordförande i jordbrukskommissionen i Kopparbergs län. Trots att herr Hellbacken icke bor så långt från Ludvika, är säkerligen byggnadsnämnden där bättre skickad att bedöma vad staden behöver för en fortsatt bebyggelse än herr Hellbacken.

Herr Hellbacken hänvisar till länsstyrelsen. Ja, det beror på vilken länsstyrelse det är. I Kopparbergs län går det väl rätt bra nu att bedöma jordbruksfrågor, liksom i en del andra län. Men när det är fråga om att bedöma en stads behov av tomter för sin utveckling, är jag icke alls säker på att en landshövding i allmänhet är bättre skickad än byggnadsnämndens ordförande eller nämnden i dess helhet.

Som sagt: herr Hellbackens replik gjorde icke saken bättre.

Herr Lundstedt: Herr talman! Förlåt att jag, när debatten redan var avslutad, begärde ordet.

Jag önskade emellertid säga, att jag under denna debatt, trots att jag hörde jordbruksministerns glänsande anförande, har fått starka sympatier för den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen. Jag ser propositionen som ett uttryck för vad som ofta förekommer, nämligen en strävan från lagstiftarens sida att i alla vinklar och vrår, som jag brukar uttrycka det.

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

åstadkomma rättvisa. Det är naturligtvis så, att skyddet för arrendatorn blir starkare enligt propositionen än enligt utskottets förslag och att utskottets förslag återigen innebär ett starkare skydd för arrendatorn än reservationens. Men detta hävdande av rättvisesynpunkterna har alltid en annan sida. Det kan hända, att, om man här i rättvisans namn vill åstadkomma visst skydd för en arrendator, man samtidigt åstadkommer skada för en mängd andra människor. Det förefaller mig verkligen, som om det förhölle sig på det sättet, att det i vissa kommuner — jag kan peka på den kommun jag själv tillhör — skulle kunna lända till ganska stor skada, om kommunen vore bunden på det sätt, som föreslagits i propositionen eller av utskottet. Jag tror, att det är nödvändigt att sätta sig in i att det skydd, som har avsetts med den s. k. sociala arrendelagstiftningen, helt enkelt är olämpligt att genomföra i fråga om vissa kommuner. Nu vill man ju icke heller ifrågasätta ett lika starkt skydds genomförande för de kommunala arrendena. Men man driver dock analogien alltför långt. Kan det icke tänkas, att situationen helt enkelt är den, att arrenden under vissa kommuner böra helt undantagas från den sociala arrendelagstiftningen? Detta betyder icke, herr talman, att hithörande arrendatorer äro utan rättsskydd.

Jag ber därför för min del att få yrka bifall till den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hellbacken: Herr talman! När jag hörde den senaste talarens anförande, kunde jag icke annat än draga den slutsatsen, att han varken läst propositionen eller utskottets utlåtande och att han ej heller känner till hur förhållandena i verkligheten äro på detta område. För närvarande finns det nämligen, herr Lundstedt, intet som helst skydd för arrendatorer på kommunal jord. För dem gälla icke de sociala arrendebestämmelserna. Denna proposition avser att skapa ett minimum av skydd för dessa arrendatorer. De jordägande städerna och samhällena äro den mäktigare parten, och arrendatorerna äro den svagare parten. Sådana arrendatorer ha nu, herr Lundstedt, en så osäker ställning, att de kunna drivas från jordbruket med redskap och djur, när helst staden eller samhället så finner för gott. För dessa arrendatorer finnes inte skydd mot övergrepp till skillnad mot vad som gäller för arrendatorer av enskild jord.

Herr Lundstedt: Herr talman! Jag hörde mycket litet av herr Hellbackens anförande, men jag förstod, att han menade, att min ståndpunkt skulle vara omotiverad med hänsyn till vad som sagts i såväl propositionen som utskottets utlåtande. Jag får gentemot detta påstående helt enkelt bestrida detsamma. Jag har läst både propositionen och utskottets utlåtande, och jag vidhåller vad jag förut framhållit, nämligen att det icke alltid är så att man genom att hävda ett till synes påfallande skyddsbehov därmedagnar det allmänna. Jag menar, att även om man därmed skulle gagna en viss arrendator, låt oss säga i uppsalatrakten, så kan det, trots de reservationer som äro gjorda i de föreliggande förslagen, leda till mycket betänkliga konsekvenser för andra medborgare därstädes.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet oförändrat; samt 3:o) bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olovson i Västerås begärde emellertid votering, i anledning varav herr tal-

Förslag till lag med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord m. m. (Forts.)

mannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Olovson i Västerås votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 14 antager bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herr Norman m. fl. angivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 1:o angivna propositionen.

I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren beträffande andra lagutskottets förevarande utlåtande nr 14 bifaller Kungl. Maj:ts förslag i ämnet oförändrat, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i nämnda utlåtande.

Sedan kammarens ledamöter härfter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Herr Hellbacken begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid afgavs 75 ja och 81 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om åtgärder för utbildning av teknisk personal och yrkesmän för rationalisering av jordbrukets inomgårdsarbeten m. m.;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 9 § 1 och 4 mom. samt 10 § 1 och 5 mom. förordningen

den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse i vissa fall av mark å renbetesfjällen i Jämtlands län m. m., jämte i ämnet väckt motion; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om ökad medverkan genom radion i propagandan för anskaffning och läsning av värdefull litteratur.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

*Motion om
det s. k. in-
vesterings-
rådets utrus-
tande med
beslutande
befogenheter.*

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, över motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter.

I en inom andra kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 295, hade herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att det s. k. investeringsrådet utrustas med beslutande befogenheter».

Utskottet hemställde, att motionen II: 295 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Fahlman*, som ansett, att viss i reservationen angiven del av utskottets motivering bort utgå.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Fahlman**: Herr talman! Den föreliggande motionen går ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om att investeringsrådet utrustas med beslutande befogenhet. Alla hörda remissinstanser ha liksom utskottet ansett det icke vara lämpligt att tillstyrka motionen. Däremot säger utskottet, att det vore enligt utskottets mening välbetänt, om investeringsrådets verksamhet kunde förlänas fastare former än för närvarande är fallet. Vidare säger utskottet: »Rådet skulle helt visst på ett än bättre sätt kunna fylla sin uppgift, om det försåges med ett kansli, som kunde insamla och bearbeta sådant statistiskt material, som kan vara erforderligt för bedömande av planerad investering och tidpunkten för densamma samt i vilken mån investering verkligen kommer till stånd. Detta synes väsentligt kunna underlätta rådets viktiga uppgift.» Jag har icke kunnat följa den fingervisning utskottet gett, då jag ansett rådet besitta nödig kompetens, erfarenhet och omdöme att självt fatta beslut och göra de framställningar, som kunna betingas av önskvärdheten av en fastare organisation. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! I efterkrigsprogrammet talas det om att investeringsrådet bör bli ett organ, som bör kunna styra investeringarna såväl i den offentliga som den enskilda verksamheten. Programmet betraktar därvid offentliga och enskilda investeringar som jämförbara och menar, att enskilda investeringar komma att påverkas genom beslut, som fattas av samhällseliga organ. Det är huvudinnehållet i det resonemang, som utvecklas i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som ju numera är regeringsprogram. Vi anse den tanken vara riktig. Vi anse, att nuvarande system där investeringarna inriktas på det på kort sikt mest vinstgivande utgör, vid sidan av den s. k. underkonsumtionen, krisernas mest framträdande och lättast utpekade orsak, och att båda dessa företeelser äro beståndsdelar i den moderna kapitalistiska ekonomin. I efter-

Motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter. (Forts.)

krigsprogrammet ställes kravet på full sysselsättning som det allra första. För att klara denna uppgift kräves enligt vår uppfattning, att man åstadkommer sådana möjligheter, att samhället kan leda och dirigera näringslivet.

Utskottet har givit industriförbundet, lantbruksförbundet, bankföreningen och Kooperativa förbundet jämte landsorganisationen tillfälle att yttra sig över motionen. Det förstnämnda säger naturligtvis nej. Industriförbundet säger sig icke tro på möjligheten att under kriser stimulera investeringarna. Lantbruksförbundet deklarerar ovilja mot tvångsmetoder och byråkratisering, som det också brukar heta i PHM-propagandan, medan bankföreningen säger, att de föreslagna åtgärderna icke rimma med fritt initiativ och fri företagsamhet. Ja, det är naturligtvis meningen att begränsa ett sådant fritt initiativ och en sådan fri företagsamhet, som leder till kriser och arbetslöshet. Men sådana tvångsmetoder, som kunna hålla hjulen i gång och som möjliggöra att lösa den ställda uppgiften om full sysselsättning, som ökar folkets välbstånd, finna vi naturligtvis vara nyttiga. Det behöver ju icke alls leda till en ökad byråkratisering.

Kooperativa förbundet framhåller för sitt vidkommande att man för att genomföra det förslag, som vår motion har givit, skulle behöva en dyrbar förvaltningsapparat, att stora svårigheter skulle uppstå vid avvägningen av olika investeringsbehov och att investeringsverksamheten vid en kris icke kan uppmonstras. Nu har ju även Kooperativa förbundet deltagit vid utformningen av efterkrigsprogrammet, och man måste ju fråga sig, om dess uttalande, som jag här har återgivit, innebär, att Kooperativa förbundet föreställer sig, att så genomgripande förändringar av samhället, som ett förverkligande av kravet på full sysselsättning innebär, skulle kunna genomföras utan särskilda åtgärder och utan att svårigheter därvid uppstå.

LO för sitt vidkommande vill, enligt det referat, som har lämnats från utskottets sida, uttrycka den uppfattningen, att det är viktigare, att det nuvarande investeringsrådet får tekniska resurser än en ökad makt, sådan som vi ha rekommenderat. Jag skulle vilja säga, att det ena utesluter ju icke det andra. Tvärtom tycker jag, att vad LO påpekat angående det nuvarande investeringsrådets brist på resurser egentligen är en bekräftelse på riktigheten av den kritiska framställning, som vi här givit, och ett stöd för kravet på åtgärder. Utan de ökade tekniska resurserna som landsorganisationen rekommenderar som nödvändiga, kan ju det nuvarande investeringsrådet icke uträtta någonting, icke ens som ett rådgivande organ, och allra minst kan det få den dirigerande och kontrollerande funktion i näringslivet, som efterkrigsprogrammet och vår motion rekommenderar att rådet skall få sig anförtrödd.

Sedan jag närmare har granskat de utlåtanden, som utskottet åberopat sig på, måste jag säga, att man får intrycket, att utskottet överbetonat den negativa tendensen i åtskilliga yttranden och därmed också dolt, att i vissa yttranden i sak faktiskt den linje förordats, som rekommenderats i motionen. Konjunkturinstitutet exempelvis förklarar visserligen, att det anser sig sakna nödig kompetens att yttra sig i själva frågan om man skall ge rådet ökade befogenheter, men anför såsom en principdeklaration följande: »En koordinering av den privata och statliga investeringspolitiken och ett inpassande av den samma i den allmänna ekonomiska politiken är enligt nämndens uppfattning en nödvändig förutsättning för en framgångsrik sysselsättningspolitik.» Uttalandet innebär tydligen ett gillande av den huvudtanke som framförts i vår motion.

Vad beträffar landsorganisationen så säger denna i sitt yttrande, vilket ju icke framgår här av utskottets redogörelse, att den intar, jag citerar, »en myc-

Motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter. (Forts.)

ket positiv ståndpunkt till frågan om en i stort sett samhällsstyrd investeringsverksamhet», men den ställer sig tvekande till förslaget att utrusta investeringsrådet med de befogenheter vi här ha föreslagit. Den menar, att efterkrigsprogrammet nog avsåg att andra organ än rådet skulle få dessa befogenheter. Samtidigt finner emellertid landsorganisationen det icke alls orimligt, att investeringsrådet liksom motsvarande institution i England skulle erhålla rätt att bestämma över investeringar, som överskrida vissa bestämda belopp. Landsorganisationen yttrar vidare följande: »Hela frågan om lämpliga former för en samhällelig plan- och investeringsverksamhet borde göras till föremål för utredning.» Det är som synes någonting annat än den negativa framställning av landsorganisationens yttrande, som innehålles i utskottets utlåtande.

Utskottet tycks föreställa sig, att de föreslagna befogenheterna kunde möjliggöra en begränsning av investeringarna vid högkonjunktur men icke leda till att dessa kunde ökas under en kris. Men om det resonemanget är rätt, så är ju efterkrigsprogrammet fel. Då är ju hela den allmänna syn på investeringspolitiken, som exempelvis socialdemokratien lancerade under 1930-talet och vars grundtanke var, att investeringarna från det allmännas sida borde ökas under kriser, förkastad. Över en miljard kronor stå nu såsom beredskapsanslag till regeringens förfogande. Om utskottet har rätt i sitt resonemang om att man icke skulle kunna öka investeringarna genom en sådan här organisation under kristider, så har ju beviljandet av dessa beredskapsanslag varit tämligen meningslöst. Naturligtvis går det att öka investeringarna även under kriser. I varje fall går det att öka de allmänna investeringarna. Det är ju många erfarenheter, som ha visat, att detta är möjligt.

Men kärnfrågan är icke detta. Kärnfrågan är ju här om man under en högkonjunktur skall försöka vidtaga åtgärder för att hindra eller åtminstone dämpa en kris. Hittills har ju ingenting företagits i sådant syfte. Man kan naturligtvis icke heller uppnå ett sådant resultat, därest man icke under högkonjunkturerna åstadkommer en verklig ekonomisk planering och kontroll, och en sådan ekonomisk planering och kontroll har ju som förutsättning en central styrning av investeringarna i hela näringslivet. Om storfinansen uppfattar det som frihetsinskränkande, vilket den ju tydligen gör, enligt de yttranden, som här ha återgivits, beror det ju bara på att den anser anarkien i det ekonomiska livet inklusive kriser och arbetslöshet, som denna anarki leder till, vara liktydig med vad den menar med frihet. Om man intager denna negativa inställning utgår man ju faktiskt från att det ekonomiska livet skall följa sina hittills praktiserade anarkiska regler. Man avstår från att vidtaga åtgärder i syfte att skapa det nya samhälle, där den fulla sysselsättningens program kan förverkligas.

A andra sidan pekar utskottet på nödvändigheten av att ge investeringsrådets verksamhet fastare former än hittills. Detta råd borde exempelvis, förklarar utskottet, ha ett kansli, som kan insamla och bearbeta statistiskt material. Med denna förklaring har utskottet närmast sig den ståndpunkt, som motionärerna intagit i frågan. Men är det icke å andra sidan en hård dom utskottet fäller över ett med stor pompa tillskapat s. k. investeringsråd, när utskottet framhåller att rådet icke ens har tillräckliga resurser för att kunna följa utvecklingen på området, långt mindre då att styra densamma, såsom efterkrigsprogrammet och regeringsprogrammet tala om?

Jag vill naturligtvis icke förstora meningsskiljaktigheterna mellan utskottet och oss. Det förslag, som det nu gäller att taga ställning till, berör ju bara en del av det problem, som vi ha behandlat i flera olika motioner, motioner, som gemensamt syfta till att åstadkomma den ekonomiska planering och den led-

Motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter. (Forts.)

ning av näringslivet, förutom vilken efterkrigsprogrammets löften riskera att stanna på papperet. Indirekt utläser jag nämligen ur utskottets utlåtande en bekräftelse på att det icke är väl ställt på detta område.

Herr talman! Löftena om full sysselsättning innebära en mycket stor förpliktelse. De kunna icke realiseras utan långtgående statlig dirigerings och utan en verklig planering av det ekonomiska livet. Regeringspartiet har ute i landet försökt att försvara, att man icke vid investeringsrådets tillskapande gav rådet de befogenheter, som arbetarrörelsens efterkrigsprogram talar om. Man har försökt försvara detta med tal om att under en högkonjunktur finns det ju inget sysselsättningsproblem. Då finna ju alltid de kapitalresurser som finnas användning. Det är först när krisen kommer, har man sagt, som man har anledning att på allvar ingripa, men då skall man också skapa de befogenheter, som äro nödvändiga därför. Detta resonemang har bland annat utvecklats av finansministern vid ett par diskussioner som jag haft med honom, och det torde också motsvara meningen hos åtminstone flertalet av dem som ha yttrat sig i denna fråga. Men om man väntar med att ingripa, tills krisen kommer, så innebär ju detta, att man liksom tidigare är hänvisad till improvisationer för att klara den arbetslöshet som uppstår. Det betyder ju icke, att man i förväg kan inrikta produktionen på att förhindra en kris eller att dämpa en kris, vilket ju ändå är en huvudtanke i själva efterkrigsprogrammet. Med hänsyn härtill ådrager sig riksdagen ett mycket stort ansvar, om riksdagen icke, när man redan börjat tala om att man tycker sig ganska nära kunna skymta konturerna av en ny ekonomisk kris, i tid vidtager åtgärder för att möta en sådan. Och bland de åtgärder, som kunna ifrågakomma för att avvärja eller dämpa en kris, är naturligtvis en central planering, vari ingår en central dirigering av investeringarna i näringslivet, en avgörande betingelse för att nå ett framgångsrikt resultat. På grund därav har jag ansett denna fråga så viktig, att jag, trots utskottets negativa inställning i frågan och för att understryka den vikt, som vi för vår del tillmätta detta problem, även om det är ett detaljprogram, skall be att få yrka bifall till den motion, som avlämnats i denna fråga.

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Jag ifrågasätter om icke motionärerna ha gått litet för långt i det här stycket. Utskottsmajoriteten är nog, när det gäller att skapa förutsättningar för den fulla sysselsättningens politik, ense med motionärerna om de linjer som finnas uppdragna i arbetarrörelsens program för krisens bekämpande. Vi äro ense med kommunisterna, så länge de deklarerar, att de följa oss. I förevarande fall ha vi dock inom utskottet funnit, att motionärerna synas utgå från att investeringsrådet visserligen i första hand tillkommit för att vara ett statens kontrollerande organ men att rådet kan utrustas med utomordentliga maktbefogenheter med rätt att vidtaga mycket långt syftande åtgärder för att åstadkomma en önskvärd konjunkturutmattning på arbetsmarknaden. I det stycket tror jag, att motionärerna ha låtit förläda sig till ett önsketänkande.

Såvitt utskottet har kunnat utröna finns det ingenstans utsagt vare sig hos efterkrigsplaneringskommissionen eller hos andra, att den tanken legat bakom tillkomsten av investeringsrådet. Så långt utskottet kunnat få en uppfattning om investeringsrådets verksamhet, sammanfaller denna uppfattning med den mening, som framförts i Kooperativa förbundets och landsorganisationens remissvar. Investeringsrådet är ett rådgivande organ, som bör hålla kontakt med det ekonomiska livets och arbetsmarknadens utveckling, det bör lämna råd och tips för investeringar, och det bör kunna komma med föreställningar

Motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter. (Forts.)

mot under en uppåtgående konjunktur vidtagna olämpliga investeringar lika väl som rådet givetvis bör kunna komma med förslag till investeringar under en lågkonjunktur. Men att utöver denna rad av inspirerande uppgifter, som sålunda investeringsrådet skulle ha, utrusta det med den maktfullkomlighet, som motionärerna önska, skulle betyda att man införde en helt ny princip i vår lagstiftning. Det skulle innebära, att vi under rådande fredsförhållanden skulle införa en lagstiftning som är avsedd för kris- och krigstid.

Vi utgå inom utskottet ifrån att de rekommendationer som investeringsrådet lämnar arbetsmarknadens parter, det fria näringslivets män, skola tas ad notam. Det har ju betygats från det fria näringslivets män, att man vill samarbeta då det gäller den fulla sysselsättningens politik. Vi utgå också ifrån att det är statsmakterna angeläget att ett sådant samarbete kommer till stånd. Därest de rekommendationer, som lämnas genom investeringsrådet, icke skulle efterföljas av vederbörande, må det ankomma i första hand på andra statliga organ än investeringsrådet att reglera förhållandena på arbetsmarknaden, tills nödvändiga lagstiftningsåtgärder hinna vidtagas för att utrusta de samhällsorgan, som behövas vid ett sådant tillfälle, med fullmakter. Det har ifrån riksdagens och regeringens sida så ofta talats om att vi hysa det förtroendet för det fria näringslivet, att detta vill samarbeta i det syfte, som motionären herr Hagberg nyss talade om, nämligen att realisera den fulla sysselsättningens politik. Även om det här och var inom riksdagen finns misstro mot en sådan vilja, så kunna vi icke rimligtvis gå att lagstifta på sätt, som motionärerna önska, så länge icke anledning därtill föreligger.

Jag hemställer, herr talman, med det jag har anfört om bifall till utskottets yrkande.

I detta sammanhang vill jag gentemot herr Fahlman säga, att icke behöver väl ändå riksdagen — det är ju fråga om ett råd, som har tillkommit genom Kungl. Maj:ts beslut och säkerligen genom inspirationer ifrån riksdagen — vara så högaktningfull och säga, att man måste vänta på åtgärder från investeringsrådets sida, så att riksdagen icke ens skulle våga uttala den meningen, att rådet bör göras arbetsdugligt för sådana uppgifter, som det är avsett för, nämligen att insamla material för att kunna bedöma den blivande investeringen, såväl när det gäller högkonjunkturer, som när vi dala ned i en kris.

Jag ber sålunda än en gång, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Det är ju icke mycket att tillägga i denna fråga, men jag kan ändå icke låta bli att göra ett par repliker. Beträffande frågan om vad man skulle kunna behöva genomföra för lagstiftning vill jag för det första erinra därom, att en lagstiftning som möjliggör för samhället att styra investeringarna ha vi ju för närvarande. Detta förfarande har tillämpats nu under krisen med de särskilda förhållanden som rått till följd av knapphet på viktiga förnödenheter. Detta har, säger Kooperativa förbundet i sitt yttrande, tillämpats med framgång, i det att man tack vare den centrala dirigeringen kunnat lösa de uppgifter som stått på dagordningen. Jag vill här erinra om hur man tack vare dessa fullmakter och denna lagstiftning kunnat begränsa verksamheten på ett område för att i stället öka den så mycket mer på ett annat område. Så hade exempelvis upprustningsproduktionens våldiga expansion under kriget inte varit tänkbar eller möjlig, därest det icke funnits sådana statliga fullmakter. Praktiskt är ju saken prövad under alldeles särskilda förhållanden. Vad man gjort under en kristid och under

Motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter. (Forts.)

knapphetsförhållanden är naturligtvis delvis av en annan karaktär än sådana åtgärder, som man vill genomföra under fredsförhållanden. Men till sitt syfte skulle dessa åtgärder ha att lösa den fulla sysselsättningens problem. Dessa problem kan man icke lösa, om man inte åstadkommer en central planering och skaffar sig de resurser, som finnas för att statsmakterna skola kunna bestämma var krafterna skola sättas in, var man skall investera och vad man skall företa sig.

Utskottets talesman hänvisade härvidlag till att, som han sade, det fria näringslivets män ha betygat sin vilja till samarbete med statsmakterna för att åstadkomma denna fulla sysselsättning. Ja, det vore ganska orimligt, om man skulle utgå ifrån att näringslivets män inte ville bekänna sig till att man bör ha full sysselsättning. Ty ingen skall väl våga påstå, att det vore ett idealiskt förhållande med 50 000 eller 100 000 arbetslösa. Härvidlag hänger det emellertid inte på vad den enskilde kapitalägaren önskar. En önskan har väl denne säkerligen under alla förhållanden, nämligen att hålla produktionen i gång så mycket som möjligt för att få så stora vinster som möjligt. Enligt den moderna ekonomin leder emellertid detta till en investeringsverksamhet, som bestämmas av var man tror sig få de största vinsterna på kortast möjliga tid. Detta förhållande medför också, att man mycket snart får en stockning, d. v. s. att man liksom pumpar ett investeringsområde fullt och sedan står man där med en stockning, som snart leder till en ekonomisk kris. Frågan om att åstadkomma en samhällelig planering och en samhällelig ledning av näringslivet, där makten att bestämma investeringarna är ett mycket viktigt element, beror ytterst på om man kan skapa sådana förändrade betingelser, som vi aldrig haft i detta samhälle, för att hindra arbetslöshet och för att hindra en kris.

Om man ställer sig på utskottets ståndpunkt innebär detta, såsom utskottets talesman här också framhållit, visserligen inget avståndstagande i princip från tanken, utan bara att man vill vänta. Man säger, att om det blir nödvändigt, böra åtgärder vidtagas ungefärligen i den föreslagna riktningen. Villkoret är emellertid, att det blir nödvändigt. Jag anser dock att man med utgångspunkt från hittillsvarande erfarenheter kan utgå ifrån, att det kommer att bli nödvändigt. Jag tror inte att utskottets talesman kan peka på en enda vidtagen åtgärd, som skulle kunna förändra själva utvecklingsförloppet i det ekonomiska livet och som skulle innebära någonting principiellt nytt. Då bör man väl kunna räkna med att de lagar, som bestämde den ekonomiska utvecklingen före kriget, komma att gälla allt fortfarande. Då kommer man alltså till det stadium, där man, enligt vad utskottets talesman här sade, bör få ingripa, d. v. s. man anser det vara nödvändigt. Jag vill än en gång understryka att vi motionärer icke velat vänta till dess att det blir oundgängligen nödvändigt, d. v. s. då en kris eller massarbetslöshet redan inställt sig. Vi vilja i stället vidta beredskapsåtgärder i god tid såsom efterkrigsprogrammet för övrigt förutsätter. Det är den enda förutsättningen för att man verkligen skall kunna lösa dessa problem i den anda som efterkrigsprogrammet ger uttryck åt.

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Det är egentligen två skilda saker som herr Hagberg i Luleå här talat om. Å ena sidan säger han att vi skola planera för full sysselsättning. Om den saken står här ingen strid. Å andra sidan vill herr Hagberg att vi skola förstärka ett statligt organ, som skall erhålla rätt att dirigera näringslivet redan under den konjunktur, i vilken vi nu befinna oss. Detta förutsätter att en lagstiftningsåtgärd måste vidtagas. Utskottet har

Motion om det s. k. investeringsrådets utrustande med beslutande befogenheter. (Forts.)

emellertid icke ansett sig kunna vara med härom. Samtliga remissinstanser, som varit i tillfälle att ge besked på den punkten, ha likaledes avstyrkt de i motionen föreslagna åtgärderna. Ingen har emellertid gått emot planen som sådan att man skall åstadkomma den effekt i näringslivet, som man här talat om.

Herr Fahlman: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har som skäl för utskottets skrivsätt i denna fråga anført, att man velat ha rådet arbetsdugligt. Jag har reserverat mig på den punkten. Jag tillåter mig betvivla, att rådet, sådant som det nu är sammansatt, icke skulle vara arbetsdugligt.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Herr Jansson i Kalix har alldeles riktigt uppfattat mig då han utgår ifrån, att jag anser det nuvarande tidsläget vara mycket lämpligt för genomförandet av de i motionen föreslagna åtgärderna. Vi ha nu en konjunktur, i vilken vi anse det vara nödvändigt att göra någonting. Vi äro alla ense om att åtgärder måste vidtagas för att undvika en kris. Vi motionärer vilja emellertid inte vänta tills krisen har inträtt, ty då accepterar man tesen att vi måste få en stor arbetslöshet.

Gentemot vad herr Jansson framhöll att ingen remissinstans uttalat sig för åtgärder i denna riktning vill jag påpeka, att LO:s uttalande i verkligheten går i denna riktning. LO har ju sagt, att hela frågan om lämplig form för en samhällelig planering av investeringsverksamheten borde göras till föremål för utredning. Detta är ett ganska positivt uttalande i riktning mot vad vi här förordat, även om LO icke formellt accepterar själva det yrkande som vi ställt. LO har härvidlag använt en motivering, som innebär att LO icke anser investeringsrådet vara det lämpliga och tillräckliga organet för att nå just detta stora syfte.

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Herr Fahlman kallade upp mig för att säga några ord. Jag har aldrig sagt, att jag betvivlade, att investeringsrådet vore vuxet sin uppgift. Men vad jag liksom utskottsmajoriteten utgått från är, att investeringsrådet inte arbetar efter sådana riktlinjer, som här skisserats. Detta säger även LO och Kooperativa förbundet. Rådet har icke varit utrustat med arbetskraft, så att det kunnat lägga upp arbetet efter sådana linjer, att det behärskar arbetsmarknaden så, som vi ansett vara önskvärt. Det är endast av den anledningen, som vi önskat ha den formulering vi använt, och inte därför att vi hysa misstroende mot investeringsrådets kapacitet att utföra sin arbetsuppgift.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o avslag på utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Motion angående bestridande av kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter. Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, över motion angående bestridande av kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter.

I en inom andra kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 72, hade herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utfär-

Motion angående bestridande av kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter. (Forts.)

dandet av sådana bestämmelser beträffande tillämpningen av ordningsstadgan för rikets städer, att kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter skulle bestridas av allmänna medel.

Utskottet hemställde, att motionen II: 72 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Kempe**: Herr talman! Ordningsstadgans föreskrifter om polismyndigheternas rätt att godtyckligt föreskriva antalet ordningsvakter vid offentliga nöjestillställningar har skapat ett irritationsmoment av stor omfattning hos de arrangerande organisationerna. Vissa landsfiskaler ransonera nöjestillställningarna, och i de fall de bevilja tillstånd till en och annan nöjestillställning, dirigerar de ordningsvakter dit till ett så stort antal, att den arrangerande organisationen får vidkännas ett ekonomiskt avbräck.

De flesta ideella organisationer anordna nöjestillställningar dels såsom ett led i sin strävan att tillfredsställa medlemmarnas och övriga intresserades nöjesbehov, och dels för att hjälpa upp organisationens ekonomi, så att den skall kunna finansiera sin verksamhet.

Med de utgifter som numera äro förenade med organiserandet av nöjestillställningar är det hart när omöjligt för organisationerna att tjäna en slant. Enbart musiken betingar en stor utgift vid en danstillställning. Dessutom tillkommer en dyr lokalkyra, nöjesskatt, ordningsvakter samt övriga arrangemang. Om publiken uppgår till ett hundratal och polismyndigheterna dirigera dit ett par tre ordningsvakter, vilka skola ha minst 20 kr. per man, så hjälper det föga att ha fullt hus, ty det blir trots allt ett ekonomiskt bakslag. Det råder också ett utbrett missnöje bland föreningsfolket ute i bygderna på grund av de stora avbränningar, som äro förenade med att anordna nöjestillställningar. Inte minst missnöjd är man över att den arrangerande föreningen skall vara skyldig att betala ordningsvakten.

Några länsstyrelser, som yttrat sig över motionen, ha avstyrkt densamma, under det att folketshusföreningarnas riksorganisation och folkets parkers centralorganisation tillstyrkt motionen. I det här fallet tillmäter jag de senare organisationernas yttrande ett betydligt större värde än länsstyrelsernas, då folketshusföreningarnas riksorganisation genom sin intima kontakt med nöjeslivets organisatörer utan tvivel besitta större sakkunskap på detta område.

Även om utskottet inte är helt tillfredsställt med de förhållanden, som råda, och vill avvakta förslaget om ny ordningsstadga, så synes det mig, som om utskottet icke helt trängt igenom problemet med ordningsvakter vid nöjestillställningar. Detta kommer särskilt starkt till uttryck i utskottets utlåtande, där det heter: »Att samhället skulle påtaga sig utgifter för nödiga ordningsvakter kan utskottet icke finna rimligt, allra minst i sådana fall, då tillställningen anordnas i vinstgivande syfte.»

Jag är något förvånad över utskottets slutsats i detta fall. Utskottet har sett frågan alltför isolerat och icke i ett vidare och större sammanhang.

Vi ha alla behov av nöjen i mer eller mindre grad. Speciellt är detta fallet med ungdomen, vilket för övrigt är naturligt. Den ungdom, som icke har behov av nöjen, har blivit gammal i förtid, och det kan endast utgöra något enstaka undantag. Samhället har ännu inte övertagit ansvaret för nöjeslivet, även om detta vore önskvärt. Samhället överlåter till enskilda organisationer

Motion angående bestridande av kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter. (Forts.)

att efter bästa förmåga svara för den lättare delen av den andliga förplägnad, som människorna trots allt ha behov av. Härei fylla organisationerna även en samhällelig uppgift. För denna sin samhälleliga gärning skola de brandskattas med nöjesskatt och utgifter till ordningsvakter!

Utskottet yttrar bland annat: »Att samhället skulle påtaga sig utgifterna för nödiga ordningsvakter kan utskottet icke finna rimligt, allra minst i sådana fall, då tillställning anordnas i vinstgivande syfte.» I den omfattning idrottsföreningar, nykterhetsloger, politiska ungdomsklubbar och arbetarkommuner etc. anordna nöjestillställningar i vinstgivande syfte, så måste väl detta vara försvarligt, eftersom de äro hänvisade till sig själva, om de överhuvud skola kunna existera. Det eventuella överskott som kan uppstå måste ju användas för att administrera verksamheten. En idrottsförening måste inköpa idrottsmaterial, nykterhetsloger och politiska organisationer ha en dyrbar propaganda att finansiera. För samtliga äro dessutom utgifterna för möteslokaler kännbara stående kostnader, ty ännu så länge svarar inte samhället för organisationernas utgifter i detta avseende.

Den som har erfarenhet från föreningslivet vet, att offentliga nöjestillställningar under nu rådande förhållanden ge ett dåligt ekonomiskt utbyte. Den blygsamma vinst, som eventuellt kan uppstå, går till nöjesskatt och till ordningsvakter. Resultatet blir faktiskt, att arrangörerna tvingas sänka nöjesprogrammets standard, i stället för att de skola stimuleras till att höja den. Samhället borde stimulera arrangörerna till att höja standarden.

Ställningstagandet till frågan om vem som skall betala ordningsvakter, i den mån det föreligger behov att använda sådana vid nöjestillställningar, måste enligt min mening ses ur en vidare synvinkel, än vad utskottet gjort. Ur demokratisk och varför inte ur samhällelig synpunkt borde det vara ett intresse att på alla sätt underlätta de ideella organisationernas verksamhet och inte som nu är fallet försvaga deras ställning. På landsbygden och även i städerna fylla de ideella organisationerna en kulturuppgift av stor betydelse. Ur dessa organisationer ha rikets styresmän på olika områden utgått. Oavsett ändamålet med deras verksamhet fylla organisationerna i allmänhet uppgiften att skola organisationsfolk, som samhället sedan drar nytta av. Utifrån detta vidare perspektiv måste man även se på den fråga, som nu är under diskussion.

Utskottets förhoppning att i samband med framläggande av förslag till den nya ordningsstadga, som inom en inte alltför avlägsen framtid skall föreläggas riksdagen, detta problem kommer att ägnas tillräcklig uppmärksamhet, kunna vi naturligtvis dela, men då får väl förslaget till ny ordningsstadga bli av annat innehåll, än det förslag, som varit ute på remiss och blivit mer eller mindre utdömt. Ett bifall till motionen hade i hög grad varit motiverat för att påskynda och påverka utformningen av den nya ordningsstadgan. Frågan är av principiell betydelse och kan därför inte »suddas ut». Om den faller i dag, kommer den igen ända till dess det rättvisa kravet vunnit riksdagens bifall.

Föreligger det behov av ordningsvakter vid av ideella organisationer anordnade tillställningar, så bör samhället svara för kostnaderna. Därmed likviderar man det godtycklighetssystem, som nu existerar, och vilket vid många tillfällen tar sig uttryck i, att polismyndigheten förordnar fler ordningsvakter, än vad som finns behov av.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag till sist att få yrka bifall till motionen nr 72 i andra kammaren.

Motion angående bestridande av kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter. (Forts.)

Herr **Jansson** i Kalix: Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet skrivit i sitt utlåtande hemställer jag om bifall till utskottets yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om utredning angående inrättande av ett centralt kontrollorgan för granskning och godkännande av andningsskydd samt övrig skyddsmateriel mot olycksfall och ohälsa i arbete.

Motion om inrättande av ett centralt kontrollorgan för granskning av skyddsmateriel mot olycksfall och ohälsa i arbetet.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Skoglund** i Umeå: Herr talman! Måhända är det djärvt att så här strax innan man blåser full tid taga till orda. Men jag gör det i alla fall för att konstatera den förståelse, som man från utskottets sida visat den fråga, som ventilerats i den av oss framförda motionen angående kontroll av andningsskydd. Frågan är också synnerligen aktuell. Den är brännande aktuell för vissa delar av den kemisk-tekniska industrien, inte minst i mitt eget hemlän. Hur pass aktuell den är understrykes för övrigt också av de uttalanden, som gjorts av två av de myndigheter, till vilka motionen remitterats, nämligen socialstyrelsen och riksförsäkringsanstalten. Aktualiteten understrykes även av det verkliga förhållandet. Jag ber att få göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att vid smältverket uppe i Rönnskär har statens institut för folkhälsan vid åtskilliga tillfällen bekostat undersökning med anledning av de skador, som arbetarna där ådragit sig under arbete inom industrien. Om jag inte är felaktigt underrättad, så kommer i en proposition ytterligare anslag till denna undersökning att begäras av Kungl. Maj:t.

Med detta har jag endast velat påpeka hur betydelsefullt det är, att åtgärder vidtagas för åstadkommande av kontroll av den materiel, som det här är fråga om. Jag ber att i detta sammanhang få påpeka, att när det gäller vissa slag av elektrisk apparatur, exempelvis strykjärn, kokplattor och sådant, så föreskriver författningen kontroll, men när det är fråga om andningsskydd eller mätapparater för konstaterande av förekomsten utav för arbetarna farliga gaser i en arbetslokal, kan vilken apparat som helst användas utan att man har någon som helst garanti för att den ger tillförlitligt utslag.

För vår del hade vi i motionen yrkat, att frågan skulle gå till utredning. Vi voro inte då medvetna om att det ankommer på 1938 års arbetarskyddskommitté att behandla frågan, främst kanske beroende på att denna kommitté varit förpuppade under så lång tid. Vi voro emellertid inte ensamma om denna okunnighet, ty socialstyrelsen och riksförsäkringsanstalten ha varit lika okunniga om att denna kommitté skulle upptaga frågan. Här har emellertid från kommitténs sida förklarats, att det ankommer på kommittén att taga upp spörsmålet, och vi äro tillfredsställda med det intresse man möter, även om det förefaller något yrvaket. Jag skall därför avstå från att ställa yrkande i den fasta förvisningen, att man har att vänta ett förslag i ärendet så snart som möjligt, ty saken brådskar. Den kemisk-tekniska industrien är nämligen under stark tillväxt i landet, och det kräves därför, att den arbetarstam, som där är sysselsatt, får det skydd, som den med all rätt kan göra anspråk på.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Svensson* i Ljungskile och *Ulbult*, nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 120, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47;

herrar *Kempe* och *Persson* i Landafors, nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 142, angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

fröken *Nygren m. fl.*, nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 187, angående vissa anslag till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.;

herr *Kyling m. fl.*, nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, angående reglering av anställnings- och avlöningsförhållandena för folkskolans överlärare m. m.;

herr *Svensson* i Vä m. fl., nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 203, angående förslag till förordning om ändrad lydelse av 23 § 1 och 2 mom. vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562);

herr *Persson* i Landafors, nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, angående försäljning av vissa kronoegendomar, m. m.; och

herr *Persson* i Landafors, nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 198, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom.

Dessa motioner bordlades.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter; och

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, i vad densamma avser förslag till förordning med vissa bestämmelser angående aktiebolags rätt att vid taxering njuta avdrag för överföring av medel till pensionsstiftelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från bankoutskottet nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.; samt från första lagutskottet:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 april 1927 (nr 85) om dödande av förkommen handling;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 67, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete m. m.;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas; och

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 73, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 74, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 75, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Slutligen anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 77, till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna angå genom propositionen framlagt förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 11.46 em.

In fidem
Gunnar Britth.
